

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Gaja Frol
Odnos do umiranja in smrti v Domu počitka Mengeš
Diplomsko delo

Ljubljana, 2020

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Gaja Frol
Odnos do umiranja in smrti v Domu počitka Mengeš
Diplomsko delo

Mentor: doc. dr. Liljana Rihter

Ljubljana, 2020

Podatki o diplomski nalogi

Ime in priimek: Gaja Frol

Naslov naloge: Odnos do umiranja in smrti v Domu počitka Mengeš

Kraj: Ljubljana

Leto: 2020

Št. strani: 135

Št. prilog: 15

Mentorica: doc. dr. Liljana Rihter

Ključne besede: domovi za stare ljudi, smrt, umiranje, stari ljudje, zaposleni.

Povzetek: V diplomskem delu obravnavam tematiko smrti in umiranja v Domu počitka Mengeš, poglede in občutja stanovalcev in zaposlenih Doma počitka Mengeš ter stiske, ki jih doživljajo v domu za stare ljudi. Z intervjuji raziskujem njihova občutja ob umiranju stanovalcev, njihov pogled na smrt, oblike pomoči, ki se jih poslužujejo, in oblike pomoči, ki jih potrebujejo. Govorim tudi o spremembah v domovih za stare ljudi ter v družbi nasploh, ki bi bile potrebne za detabuizacijo in približanje smrti stanovalcem in zaposlenim. Odločila sem se, da bom intervjuvala večje število stanovalcev kot zaposlenih, kajti poglobitveni se mi zdijo stanovalci in njihove perspektive. V neslučajnostni, priložnostni vzorec sem jih izbrala na podlagi zainteresiranosti in pripravljenosti za pogovor, saj tematika naloge to zahteva.

V prvem delu diplomskega dela se osredotočam na definicije starosti, umiranja in smrti ter tabuizacijo smrti, nato se naslonim na življenje v domu za stare ljudi in zaposlene v njih, kjer pišem o stiskah, vplivu doma za stare ljudi na doživetje smrti ter načinu življenja v domovih nasploh. Nadalje se osredotočim na pomoči, ki so v domu na voljo za premagovanje stiske ob umiranju oziroma bi morale biti zagotovljene za lažje premagovanje stisk, tako zaposlenih kot stanovalcev. V povezavi s tem se navežem tudi na vlogo paliativne oskrbe, ki predstavlja velik in pomemben korak na področju pomoči umirajočim in svojcem. Nazadnje pa pišem o vlogi socialnega dela v domovih za stare ljudi in se osredotočim na področje pomoči ob umiranju in smrti v domu.

V drugem delu diplomskega dela predstavim rezultate kvalitativne raziskave, ki kažejo, da tako stanovalci kot zaposleni ob umiranju in smrti občutijo stisko in bolj kot strah pred smrtjo omenjajo strah pred dolgim in trpečim umiranjem. Stanovalci smrt označujejo kot del življenja, velikokrat tudi kot odrešitev, večina zaposlenih pa čuti neprijetne občutke ob umiranju stanovalcev, sploh ob umiranju bližnjih stanovalcev. Kljub temu vsi dojemajo smrt kot odrešitev, če stanovalci trpijo. Vsi zaposleni poročajo o vplivu doma za stare ljudi nanje, medtem ko stanovalci v večini menijo, da nanje dom nima vpliva. Tisti, ki menijo, da ima vpliv, govorijo o negativnih vplivih. Tako med zaposlenimi kot med stanovalci so prisotne težave zaradi pomanjkanja pogovorov o smrti in umiranju ter njihove površinskega. Zaposleni navajajo, da pomoč lahko dobijo s pogovorom, večina tudi dobro vrednoti domska izobraževanja. Izpostavljajo potrebo po superviziji in dodatnih izobraževanjih na temo paliative. Menijo, da bi potrebovali paliativni tim in paliativno sobo za stanovalce. Vsi stanovalci menijo, da ne potrebujejo pomoči pri sprejemanju smrti, in ne vedo, kaj potrebujejo drugi.

Graduation thesis data

Name and surname: Gaja Frol

Title: Attitude towards dying and death in the home for the elderly Mengeš

City: Ljubljana

Year: 2020

No. of Pages: 135

No. of Appendices: 15

Mentor: doc. dr. Liljana Rihter

Keywords: homes for the elderly, death, dying, the elderly, employees.

Abstract: In my graduation thesis I discuss the topic of death and dying in the home for the elderly Mengeš, the views and feelings of residents and employees, and the distress they experience in the home for the elderly. I researched their feelings about the deaths of residents, their view on death, the forms of help they use and the forms of help they need. I also relied on the necessary changes in homes for the elderly and in society in general, which would be needed to approach death closer to residents and employees. I decided to interview employees in a slightly smaller number than residents, because I think residents and their perspectives are the main ones. In a non-random, convenience sample, I chose them based on interest and willingness to talk, as the topic of the assignment requires it.

In the first part of the dissertation, I focus on the definitions of age, dying and death and the taboo of death. Then I focus on life in a home for the elderly and on their employees, where I write about the distress, the impact of the home of the elderly on the perception of death, and about life in it in general. I further focus on the help available in the home for the elderly to overcome the distress of dying or what help should be provided in the home for the elderly to help overcome the distress, both with employees and residents. Concerning this, I also refer to the role of palliative care, which represents a major and important step in helping the dying and their relatives. Finally, I write about the role of social work in homes for the elderly and focus on the area of assistance in dying and dying in a home.

In the second part of the thesis, I present the results of a qualitative study that shows that both residents and employees feel distressed at the time of dying and death, and they mention the fear of a long and painful dying more than the fear of death itself. Residents describe death as a part of life, and often also as salvation. Most of the employees feel uncomfortable when residents die, especially when residents close to them die. Nevertheless, everyone perceives death as salvation if the residents suffer. All employees report the impact of home for the elderly on them, while most residents feel that it has no impact on them. Those who think it has an impact, talk about negative ones. There are problems among both employees and residents due to shortages and superficial conversations about death and dying. Employees claim that they can get help through conversations, and most of them also have high value for home education. They expose the need for supervision and additional training on the topic of palliative care. They believe they would need a palliative team and a palliative room for residents. All residents have the opinion that they do not need help in accepting death and do not know what others need.

Kazalo

1. TEORETIČNI DEL.....	1
1.1 Staranje, umiranje in smrt	1
1.2 Tabu smrti kot strah pred smrtjo	4
1.3 Živeti v domu za stare ljudi.....	7
1.4 Zaposleni v domovih za stare ljudi	10
1.5 Pomoč pri sprejemanju smrti in žalovanju.....	12
1.6 Vloga paliativne oskrbe.....	14
1.7 Smrt in socialno delo v domovih za stare ljudi	17
2. FORMULACIJA PROBLEMA	21
2.1 Opis problema	21
2.2 Raziskovalna vprašanja.....	22
3. METODOLOGIJA.....	23
3.1 Vrsta raziskave	23
3.2. Teme raziskovanja.....	23
3.3 Merski instrument ali viri podatkov	24
3.4 Opredelitev enot raziskovanja- populacija in vzorec	24
3.5 Zbiranje podatkov oziroma empiričnega gradiva.....	25
3.6 Obdelava gradiva.....	26
4. REZULTATI.....	28
4.1 Občutki ob umiranju in smrti	28
4.2 Oseba, ki pomaga ob potrebi po pomoči.....	29
4.3 Vpliv doma na dojetje smrti	30
4.4 Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev	31
4.5 Pogovor o smrti med zaposlenimi in med stanovalci.....	32
4.6 Odziv stanovalcev na smrt	33
4.7 Pomoč zaposlenim pri sprejemanju smrti	33
4.8 Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti.....	34
5. RAZPRAVA	36
6. SKLEPI	43
7. PREDLOGI.....	45
8. LITERATURA IN VIRI	47
9. PRILOGE.....	51
9.1 Priloga 1: Vprašalnik za stanovalce	51
9.2 Priloga 2: Vprašalnik za zaposlene	51
9.3 Priloga 3: intervju A.....	51
9.4 Priloga 4: Intervju B.....	53

9.5	Priloga 5: Intervju C.....	55
9.6	Priloga 6: Intervju D.....	57
9.7	Priloga 7: Intervju E.....	59
9.8	Priloga 8: Intervju F.....	60
9.9	Priloga 9: Intervju G.....	62
9.10	Priloga 10: Intervju H.....	63
9.11	Priloga 11: Intervju I.....	65
9.12	Priloga 12: Intervju J.....	67
9.13	Priloga 13: Intervju K.....	69
9.14	Priloga 14: Intervju L.....	70
9.15	Priloga 15: Kodiranje.....	71
9.15.1	Odprto kodiranje.....	71
9.15.2	Osno kodiranje.....	106
9.15.3	Odnosno kodiranje.....	118

1. TEORETIČNI DEL

1.1 Staranje, umiranje in smrt

Starost je zelo širok pojem. Lahko si star, pa se ne počutiš tako, lahko si mlad, pa se počutiš starega. Staranje ni samo število let, ljudje se staramo fizično, psihično, osebnostno, duhovno, socialno. Nekateri tudi v starosti zelo osebnostno in duhovno zrastejo, nekateri ne posvečajo toliko časa temu, zagotovo pa ima staranje vpliv na človekovo življenje in doživljanje.

"Staranje organizma neposredno ali posredno vpliva na človekovo počutje in vedenje. Neposredno zato, ker ovira njegove življenjske funkcije, posredno pa zaradi svoje psihološke pomembnosti, npr. občutka starostne manjvrednosti" (Pečjak, 1998, str. 35).

Na dožemanje lastne starosti, in tudi starosti drugih, zelo vplivajo tudi stereotipi. O tem piše veliko avtorjev, med drugim Brečko (1999), ki jih našteva: vsi stari ljudje so enaki, večina starejših živi v razvitem svetu, stari ljudje so slabotni in nebogljeni, nimajo družbi kaj prispevati, za družbo so ekonomsko breme. Spremembe v starosti so odsev sprememb okolja in osebnega socialnega položaja starega človeka v njem.

Tudi Pečjak (1998, str. 65) meni, da starostni stereotipi ne samo enostransko in nepravilno stigmatizirajo stare ljudi, temveč tudi vplivajo na njihovo doživljanje in vedenje. Tako se počutijo starejše, kot so v resnici. Izpolnjuje se 'samouresničujoča se prerokba', ki je v psihologiji dobro znan pojav. Ta naj bi se izpolnjevala v zavodih in domovih za stare ljudi. Če se osebje obrača nanje kot na nemočne ljudi, v resnici postanejo nemočni.

Družba pričakuje od ljudi, da se vedejo primerno svojim letom. Ugotovljeno je bilo, da so stereotipi o starosti celo močnejši od spolnih stereotipov. Mladi ljudje imajo večkrat stereotipe o starih ljudeh, ki jih nato v starosti preganjajo. Bolj kot star človek verjame v stereotipe, nižja je njegova samozavest (Stuart-Hamilton, 2000, str. 149).

"V zahodnih kulturah, posebno v novodobnih gibanjih, pogosto zasledimo rožnato misel, da je smrt v resnici blažen prehod iz trpljenja v svetlobo. Ta idilična slika začenja največkrat bledeti takoj ko se človek sam začenja bližati trenutku smrti. Simptomatično o smrti najbolj neradi govorijo stari ljudje" (Gedrih, 2007, str. 23).

Prehod v tretje življenjsko obdobje je za večino ljudi eden od najbolj bolečih prehodov v življenju; lahko ga primerjamo s prehodom v mladost, ki ga je znani psiholog Stanley Hall (1904) imenoval 'obdobje neviht in stresov'. Človeka na prehodu v tretje življenjsko obdobje čakajo travmatični dogodki in močni stresi, kot so odhod zadnjega otroka iz družine, upokojitev in smrt zakonca. Velikokrat se soočajo tudi s finančnimi težavami, spremembo bivališča in osamljenostjo, nekateri starostniki pa tudi odidejo v zavode in domove, kjer so življenjske razmere povsem drugačne (Pečjak, 1998, str. 13).

"V tretjem življenjskem obdobju se spremeni človekovo pojmovanje sveta in življenja, kar vpliva na njegovo mišljenje in drugo razumsko funkcioniranje. Mnogi stari ljudje postanejo bolj introvertni in filozofski. Skušajo razporediti svoje življenjske dogodke vzdolž časovne linije, jih ovrednotiti in ugotoviti, koliko so bili smiselni in ali so se "izplačali". V tem obdobju skušajo posamezniki videti svoje življenje kot smiselno celoto. Kdor pri tem ne uspe, se preda obupu" (Pečjak, 1998, str. 117–118).

V starejših letih je potrebno razločevati med upadom inteligentnosti zaradi staranja možganov in zaradi primankljaja, ki nastane zaradi nerabe možganov – opuščanja intelektualnega dela, prenehanja učenja in izobraževanja. Posreden vpliv ima tudi pomanjkanje motivacije in interesov za razumsko delo, vplivajo pa tudi predsodki, ki jih posameznik sprejme oziroma ponotranji, in s tem sproži "samouresničujočo se prerokbo" (Pečjak, 1998, str. 96).

Zato je še posebno pomembno, da star človek ohranja svojo miselno vitalnost. Za to si, kolikor lahko, prizadevajo tudi zaposleni v domovih za stare ljudi. Zdi se pomembno, da star človek najde voljo in da vidi pomen v ustvarjanju, telovadbi, pevskih zborih, druženju, predavanjih itn., tako da s tem ohranja svoj smisel življenja in se uči tudi v tretjem življenjskem obdobju.

"Najpogostejša reakcija na starostne strese, še posebno na smrt ljubljenih oseb, je žalost oziroma depresija. Druga pogosta emocija je osamljenost, ki je povezana z izgubo bližnjih oseb, a tudi z redkejšimi socialnimi stiki. Osamljenost spremljata tesnoba ter strah pred prihodnostjo in morebitno bližnjo smrtjo. Niso pa vse emocije v starejših letih tako izrazito neprijetne. Posebno v

stiku z vnuki lahko stari ljudje doživljajo veselje in srečne trenutke, zadovoljstvo jim dajejo tudi uspehi pri konjičkih, danes pa jih razne organizacije zaposlujejo tudi z drugimi aktivnostmi" (Pečjak, 1998, str. 149–150).

"Stari ljudje se čedalje bolj zanimajo za eksistencialna in duhovna vprašanja človekovega bivanja, sprašujejo se o smislu življenja in nehanja, kar je brez dvoma povezano z njihovo zmanjšano socialno vlogo, kratko prihodnostjo in pričakovanjem konca življenja" (Pečjak, 1998, str.155).

Pečjak (2007, str. 219) pravi, da človek zelo rad živi, čeprav je edina vrsta, ki stori namerne samomore, ampak vztraja pri življenju celo tedaj, ko je izjemno težko. Meni tudi, da je smrt poleg rojstva edini neizogibni dogodek v življenju, ki si jo lahko sicer približamo ali celo odmaknemo, ne moremo se ji izogniti. V zahodnih kulturah smrt velja za največji neuspeh in poraz v življenju. Umirajoče se odstrani v bolnišnice in domove, družina je omejena pri dostopu do njih (Pečjak, 1998, str. 178).

Danes večina ljudi umre v visoki starosti. Razlika med upokojenci in zaposlenimi prinaša ekonomske posledice, tudi zato ker so starejši ljudje glavni porabniki dragih zdravstvenih storitev. Bolezni se spreminjajo, postajajo kronične, trajajo dalj časa in pogosto jih je prisotnih več hkrati. Tudi družina se spreminja, drobi in krči, spreminja se tudi delovni čas. Tako je posameznik pri oskrbi umirajočega svojca veliko bolj obremenjen in posledično je skrb za umirajoče velikokrat prepuščena javnim ustanovam, če je starejšim to všeč ali ne (Gedrih, 2007, str. 21).

"V današnji kulturi je bolj kakor kadarkoli prej v ospredju zanikovanje smrti. Smrt je nezaželen dogodek, o katerem se redko govori; umiranje je umaknjeno spred oči javnosti in se pogosto odvija v odsotnosti svojcev in prijateljev. Posameznikov odnos do lastne smrti in smrti drugih ljudi, pri zdravstvenem osebju pa odnos do terminalnega bolnika, je odvisen od osebnosti, življenjskih izkušenj s smrtjo in umiranjem, konkretne situacije ipd. Pogojen pa je tudi s kulturo, v kateri človek živi. Študij medicine, ki je usmerjen v zdravljenje bolnika, se le malo posveča terminalnemu bolniku, pri katerem je poleg lajšanja bolečine v ospredju pomen ustreznega vedenja medicinskega osebja do njega in njegovih svojcev. To zahteva celostni pristop k bolniku ter poznavanje telesnih, duševnih in duhovnih potreb umirajočega. To je še toliko bolj pomembno, ker se z razvojem medicinske tehnologije možnost za podaljšanje bolnikovega življenja in umiranja povečuje, s tem

pa se podaljšuje tudi interakcija med zdravstvenim osebjem in terminalnim bolnikom" (Russi Zagožen, 1998, str.145).

Sodoben način zdravljenja podpira dolgo življenje in zanj naredi vse, kar je možno, čeprav dolgo življenje prinese s seboj veliko posledic – vedno več ljudi v bolnišnicah in domovih za stare ljudi, preobremenjenost družine, nezmožnost države, da ustrezno poskrbi za stare in umirajoče. Prav tako je kljub podaljševanju življenja še vedno prisotna tabuizacija smrti. O tem govorita tudi Gedrih in Majerhold (2007, str. 11), ko pravita, da bi tema smrti in umiranja morala biti bolj prisotna in se tiče vsakogar, saj bomo vsi bomo umrli in vsakomur kdo umre. Temeljna ozaveščenost o smrti in umiranju manjka že leta, na vseh ravneh družbe, od širše javnosti, do strokovnih delavcev. Posledice pomanjkanja ozaveščenosti pa bomo občutili vsi, saj se možnosti za spokojno umiranje čedalje bolj krčijo. Včasih so za stare ljudi in umirajoče skrbele družine, danes pa se spreminjata družinska struktura in poraba časa, ki tega načina ne omogočata. Narašča tudi število kroničnih bolnikov – umiranje se začne prej in traja dlje časa, bolnišnice in domovi za stare ljudi v Sloveniji pa niso pripravljene na te spremembe in na oskrbo hudo bolnih in umirajočih.

Erić (2009, str. 51) meni, da so ljudje v starosti zaradi bližine smrti in kljub pritisku s strani družbe in institucij bolj kot kdajkoli prej v življenju pripravljene tako razmišljati kot govoriti o smrti in strahu pred njo.

1.2 Tabu smrti kot strah pred smrtjo

Strah pred smrtjo je čustven odziv, bodisi zavesten ali nezavesten, na nevarnost pred koncem življenja. Je pojav, ki ni ne splošen ne nespremenljiv, pač pa ima povsem specifičen in individualen pomen ter se spreminja odvisno od vsakega človeka, skupine, naroda in širšega pojma kulture nasploh (Erić, 2009, str. 14).

Ko govorimo o strahu pred smrtjo, bi lahko govorili v nedogled. Vzrokov za strah pred smrtjo je veliko. Lahko so osebni strahovi in vzroki, lahko pa takšni, ki jih ima večina ljudi skupne. Hinton (1972, str. 21) meni, da je večina tesnobe, ki jo povzroča strah pred prihajajočo smrtjo, normalna in ima neko biološko vrednost. Če strahu pred smrtjo ne bi imeli, bi bilo življenje po nepotrebem

tvegano in prezgodnja smrt bi prišla prevečkrat. Strah pred smrtjo izvira iz genetskih instinktov in tudi iz osebnih izkušenj.

Russi Zagožen (2001) pa poudarja, da se človek, ko pomisli na smrt, ne boji le smrti, ampak tudi procesa umiranja. Predvsem ga je strah trpljenja in bolečin, ki bi lahko to umiranje spremljale. Stari ljudje se umiranja bojijo bolj kot mlajši. Strah jih je bolečine in trpljenja in da bodo umirali osamljeni (Russi Zagožen, 2001, str. 26).

Umiranja se pogosto bojimo zaradi možnosti telesne stiske, in čeprav lahko smrt pogosto pride brez nelagodja, je ta zaskrbljenost povsem upravičena (Hinton, 1972, str. 65).

Zdi se, da se ljudje pogosto bolj bojijo ne smrti same, ampak izgube osebne eksistence. Strah jih je, da bodo ostali brez zmožnosti odločanja, premikanja, govora, strah jih je, da ne bi mogli odločiti in participirati v odnosih v svojem lastnem življenju.

V zahodni kulturi je smrt največji neuspeh in poraz v življenju, ki naj ostane skrit. Eden od razlogov takšnega tabuiziranja smrti je strah pred njo. Zahodni človek jo odriva v podzavest in odklanja. Spreneveda se, kot da bo večno živel (Pečjak, 2007, str. 231).

Človek v dobi znanstvenih dosežkov uspešno obvladuje svet, z različnimi tehnikami podaljšuje svoje življenje in odriva umiranje in smrt na rob družbe. Umiranje in smrt se zaradi racionalizacije, individualizacije, strahu pred umiranjem in smrtjo in njunim izrinjanjem iz našega življenja kaže kot objektivno dogajanje, kot dogajanje »tam zunaj« (Štrancar in Pahor, 2007, str. 21–22).

Ljudje imajo vedno manj izkušenj s smrtjo in umiranjem, zato se tega še bolj bojijo. V preteklosti so se že majhni otroci srečevali s smrtjo. Doživljali so umiranje starih staršev in drugih v krogu družine. Tega je sedaj vedno manj. Strah je torej tisti, ki hromi. Vendar bolj kot bežimo pred tem dejstvom, bolj nas je strah. Zaradi tega veliko svojcev pošlje svojega človeka v dom za stare ljudi ali bolnišnico, kjer umrejo. Tako odrivamo smrt še dlje od nas, prav tako pa svoje ljudi. Vrtimo se v začaranem krogu. Končno ni tako važno, kje človek umira, pomembneje je, da ni sam, da ima ob sebi nekoga, ki ga spremlja. V bolnišnicah in domovih bi morali zato čim bolj zavestno pripravljati vse potrebno, da bi lahko ljudje umirali s človeškim dostojanstvom. To pomeni omogočiti čim

večjo navzočnost svojcev, ustvariti prostorske možnosti za to oziroma udomačiti ozračje v domovih tudi za umirajoče (Klevišar, 2006, str. 42).

Vendar pa ima misel na smrt tudi pozitivne učinke na človeka. Brez strahu pred smrtjo bi človek prevečkrat po nepotrebnem tvegala (Hinton, 1972, str. 21).

Tako tudi Russi Zagožen (2001, str. 25) piše, da smrt človeka opominja na minljivost življenja in neponovljivost trenutka. S tem ga spodbuja, da izkoristi čas in enkratne priložnosti, ki mu jih življenje ponuja. Hkrati pa mu nepoznavanje dne, ko bo umrl, omogoča, da si postavlja tudi dolgoročne cilje in da uresničuje priložnosti. Pri starih ljudeh je to nekoliko drugače; smrt je ne samo časovno, ampak tudi doživljajsko bliže. Zato stari ljudje včasih pravijo, da nima smisla zastavljati si še kakšnih pomembnih ciljev in k čemu stremeti, saj jih lahko smrt pri tem prehití in jim onemogoči, da bi cilj dosegli. Zato se tudi ne usmerjajo toliko v svojo prihodnost, ampak bolj v preteklost.

Avtorica (Russi Zagožen, 2001) tudi pravi, da je v starosti pomembno zastavljanje kratkoročnih, realno dosegljivih ciljev, saj ima uresničevanje življenjskega smisla ključni vpliv na doživljanje smrti. Strah pred smrtjo se namreč povezuje z življenjem, s tem kako smo živeli in ali smo izpolnili svoj smisel. Vedno je težko umreti, a je lažje, če smo zadovoljni s tistim, kar smo ustvarili in kakor smo ustvarili. To nam daje občutek, da smo dobro izkoristili življenje in da za sabo puščamo sled. Na nek način smo tako premagali smrt in se zapisali v večnost.

Tudi Pečjak (2007, str. 156) potrjuje, da se v mlajši ali srednji starosti začne posameznik ozirati v svojo preteklost, lista družinske albume, se spominja dogodkov in prijateljev in pregleduje možnosti, ki jih je ali ni izkoristil, ocenjuje uspehe in neuspehe in si polaga račun. Pozitivna bilanca prinaša zadovoljstvo, negativna pa zagrenjenost, umik vase, depresijo in resignacijo. Tisti, ki imajo še dovolj energije in možnosti, skušajo ujeti "zadnji vlak" in so ravno v teh letih izjemno aktivni. Na vprašanje, kdaj bi si želeli po smrti vrniti v življenje, če bi bilo to mogoče, so starejši ljudje, ki so bili v življenju uspešni, izbirali stoletja ali celo tisočletja po smrti, neuspešni ljudje nekaj let ali takoj po smrti; kot da bi hoteli dokončati to, česar v življenju niso dosegli.

V zahodni kulturi smrt ni bila vedno tabu. Umirajoče so začeli izločati iz družbe šele na začetku preteklega stoletja. Ponekod na podeželju, kjer so ljudje med seboj bolj povezani in ohranjajo bolj

tradicionalen in bolj osebni pristop do smrti in odnos do umrlega kot pa v mestu, imajo še vedno drugačen odnos do umirajočih (Pečjak, 2007, str. 232).

"Odnos do smrti je kolektiven pojav, tesno povezan z normami, verovanjem in posledičnimi dejanji. Uveljavilo se je mnenje, da je tabuizacija smrti »naravna« in »neizogibna« spremljevalka kulture" (Gedrih, 2007, str. 19).

Človek se s strahom pred smrtjo od nekdaj bojuje, zato je razvil celo vrsto obrambnih mehanizmov, postopkov in vedenj, da bi ta strah obvladal oziroma se mu izognil. Ljudje najpogosteje uporabljajo zavestni mehanizem izogibanja mislim na smrt in strahu pred njo. Izogibajo se vseh okoliščin, krajev, pojavov, družbenih dogodkov, celo drobnih stvari v vsakdanjem življenju, ki asociirajo na smrt. Med zavestne obrambe pred strahom pred smrtjo sodijo tudi verovanja v nesmrtnost duše, življenje po smrti in reinkarnacijo (Erić, 2009, str. 125–126).

Mnogo starih ljudi se šali na račun svoje smrti, da bi jo s tem približala sebi in tudi drugim okoli njih. O tem govori Erić (2009, str. 129), pravi, da je ena najpogostejših obramb pred strahom pred smrtjo in strahom nasploh ustvarjanje humorja, šal itn. Ta dejanja imajo cilj, da z močno senzacijo ustvarijo pogoje, da obvladajo napetost in neugodje, ki ju povzroča strah, in privedejo do olajšanja in sprostitve.

1.3 Živeti v domu za stare ljudi

Domovi za stare ljudi so ena od oblik izvajanja storitev institucionalnega varstva, s katerimi se starejšim nadomeščajo ali dopolnjujejo funkcije doma in lastne družine, zlasti pa bivanje, varstvo, organizirana prehrana in zdravstveno varstvo. Izvajajo tudi pomoč posamezniku in družini na domu ter naloge, ki obsegajo priprave okolja, družine in posameznikov na starost (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2019).

Domove za stare ljudi ljudje največkrat uporabijo in se vanje nastanijo, ko postanejo popolnoma odvisni od okolice in ne morejo več skrbeti zase. Osnovni namen teh institucij je zato kar najboljša zadovoljitev potreb, ki si jih posameznik sam ni več zmožen zadovoljiti. To pa je poleg

zagotovitev zdravstvene in medicinske oskrbe tudi socialna in moralna pomoč (Mali, 2006, str. 19).

Sodobni in namensko grajeni domovi za stare ljudi so funkcionalno prilagojeni splošnim in posebnim potrebam ljudi, ki v njih prebivajo, za razliko od preteklosti, ko so bili domovi za stare ljudi že zaradi svojih fizičnih značilnosti (samostani, gradovi ...) vir tesnobe in strahu pred »zadnjo postajo v življenju«, takrat imenovano hiralnica. Ta stereotip se je zasidral v zavesti ljudi, tako da je strah pred institucionalnim bivanjem še danes močan (Mali, 2006, str. 21).

"Odhod v zavod oziroma dom za stare ljudi pomeni enega od najhujših stresov v življenju. Kakšen stres je odhod v dom, pove to, da se kar tri četrtine ljudi upira odhodu v dom" (Pečjak, 1998, str. 13).

Stari ljudje odhod v dom dojemajo kot začetek konca individualnega življenja in nasploh začetek konca življenja. To zanje lahko pomeni korak bližje odvisnosti, korak bližje smrti. Dom za stare ljudi je nemalokrat v družbi povezan s smrtjo, saj naznanja njeno bližanje.

"V domovih za stare ljudi je pomembno subjektivno zadovoljstvo, kar pomeni, da v kolikor stari ljudje niso osebno zadovoljni, predvsem pa v domu ne bivajo prostovoljno, to vpliva na njihovo kakovost življenja in neposredno na vseživljenjsko učenje, ki ga izvajajo v domovih za stare ljudi. Posledično dom za stare ljudi ne more biti pravi dom, človek se ne more počutiti kot doma. Staremu človeku lahko nudi osnovno zatočišče, streho na glavo, prostočasne aktivnosti in zdravstveno in socialno oskrbo. V domu za stare ljudi je star človek samo del institucije, kar pa od starega človeka zahteva določeno osebno prilagajanje in upoštevanje drugih v skupnostnem življenju. Tako star človek postopno doživlja zaton svoje vrednosti, nižanje družbenega statusa, življenje ni več individualizirano" (Macuh, 2017, str. 118–122).

Stari ljudje imajo ob odhodu v dom za stare ljudi velike težave, pozornost bi bilo zaradi tega potrebno preusmeriti na pripravo starih ljudi na življenje v domu. S tem bi zmanjšali strah, ki ga stanovalci občutijo v prvem obdobju vstopa v dom, katerega se zdaj znebijo s prvo pozitivno izkušnjo začetnega obdobja življenja v domu. Priprave na odhod v dom bi lahko vključili v formalne oblike pomoči za stare ljudi, povečali prisotnost informacij o delovanju doma v informiranju v medijih in v lokalnih skupnostih (Macuh, 2017, str. 137).

Danes vedno manj ljudi umira doma, vedno več v bolnišnici ali v domu za stare ljudi. To prinaša s seboj mnoge probleme. Umirajoči se v teh ustanovah počutijo zelo neosebno. Stanje se sicer v zadnjih letih izboljšuje, še vedno je pa premalo svojcev, ki bi bili pripravljeni ostati pri svojem človeku, ki umira (Klevišar, 2006, str. 41).

V domovih za stare ljudi je zelo pomembna religija oziroma vera. Večina umirajočih in hudo bolnih ljudi se zateče k njej in pomembno je, da jo stanovalcem omogočijo.

Kot navaja Klevišar (2006, str. 73), je vsaka bolezen nujno povezana s temeljnimi duhovnimi vprašanji, še prav posebno bolezen, ki povzroča trpljenje in pelje v smrt. Vsak človek mora najti odgovor na ta vprašanja sam zase. To potrjuje tudi Russi Zagožen (2001, str. 26), ki navaja, da se tisti, ki verujejo v Boga in posmrtno življenje, smrti navadno manj bojijo kot tisti, ki po njej ne pričakujejo ničesar več.

V domovih starih ljudi po mnenju Pečjaka (2007) zaudarja, pa ne zaradi slabe higiene, pač pa zaradi zastale človeške energije, neuporabljenih življenjskih izkušenj, prevelike koncentracije ljudi, pri katerih se kopičijo izkušnje izgub in s tem bolečine, trpljenja in tesnobe. Iz tega razloga več ljudi umre v prvih dveh letih bivanja v zavodu kot pozneje, ko se prilagodijo neprijetnim razmeram (Pečjak, 2007, str. 93).

Ljudje v domu za stare ljudi se tudi zavedajo, da bodo najverjetneje doživeli konec življenja v instituciji nedostojanstveno in anonimno, kot ostali (Hinton, 1972, str. 161).

"Institucionalni postopki pripeljejo do socialnega omrvičenja osebne identitete in jo nadomestijo z institucionalno. Institucionalni način obravnave zaradi velikega števila ljudi in mehaničnih, posamezniku neprilagojenih postopkov človeka razosebi in spremeni v predmet obravnave" (Flaker, 1998, str. 7). Medicinski model je kot racionalna, empirična in znanstvena metoda namenjen diagnosticiranju in zdravljenju. V njem je le malo prostora za širši nabor osebnih prepričanj in predanosti, kot so na primer osebna vera, zaupanje, upanje, itn. (Goldstein, 1997, str. 26).

V odnosu med pomagajočimi in pomoči potrebnimi je velika razdalja, neenakost moči, nadzor in manipulacija. Komunikacijo omejuje besednjak patologije, ki označuje osebo kot problem, zato

postanejo diagnoze glavni status, ne upošteva pa osebnih izkušnj, znanja, pričakovanj bolnikov itn. (Saleebey, 1997, str. 5).

Ko tako osebe, ki jih spremenimo v primere, ocenjujemo, koliko se prilegajo svoji kategoriji, izgubimo pomembne elemente in lastnosti njihovih življenj, in jih ne obravnavamo kot posameznike. Nasproti temu postavlja Saleebey teorijo perspektive moči. Ta govori o moči v ljudeh in izvira iz filozofije humanizma, ki pridobiva simpatije v svetu znanosti. S podobo močnega in spreminjajočega se človeka spodriva trditve, da lahko koga omejimo na diagnoze ali predvidevanja. Tisti, ki pomagajo, morajo najprej ustvariti pogoje, v katerih lahko človek odkrije, da ima vrednost, pravico in obveznost, da upa in išče kaj, kar je vredno, in ta prepričanja vnese v svoje življenje (Saleebey, 1997, str. 3–7). Večji poudarek bi moral biti na vnašanju teorije moči v prakso skrbi za hudo bolne in umirajoče, če vidimo povezavo med staranjem, kroničnimi boleznimi in umiranjem, ki se podaljšuje in se zgodi na koncu dolgega življenja (Štrancar in Pahor, 2007, str. 27).

1.4 Zaposleni v domovih za stare ljudi

Osebe v domovih za stare ljudi je zavezano k delu z uporabniki ustanove. Čeprav gre pri tem za ljudi, se pogosto zgodi, da jih osebe obravnava kot neživa bitja. To je lahko posledica organizacije dela v totalnih ustanovah, ali tega, da družba v take ustanove namešča tiste ljudi, ki jih za svoj obstoj in delovanje ne potrebuje več. Delo zaposlenih pa tudi nadzirajo ustanovitelji ustanove in predstavniki družbe, ki od zaposlenih zahtevajo, da delo opravljajo čim bolj humano in omogočajo uporabnikom dostojno življenje. Zaposleni se zaradi tega srečujejo in spopadajo z dvema nezdržljivima nalogama, in sicer kako ustreči organizacijskim zahtevam in pravilom, hkrati pa tudi pritiskom iz zunanjega okolja (Mali, 2006, str. 22).

V domovih za stare ljudi umre veliko ljudi. Od ljudi, ki so zaposleni v teh ustanovah, ne more nihče pričakovati, da bi bili pri vsakem umirajočem močno čustveno angažirani oz. da bi umirajočim ponujali (pre)več človeške bližine. Na njihovem delovnem mestu ali blizu njega ljudje vsak dan

trpijo in umirajo, zaradi česar se že tako ali tako ne morejo izogniti določenim stiskam in kopičenju tesnobe (Cafuta, 1997, str. 145–146).

"Tabuizacija smrti vlada celo med zdravstvenimi delavci, morda celo posebej med njimi, kar ni presenetljivo glede na to, da je sodobna medicina čedalje bolj usmerjena na zagotavljanje življenja za vsako ceno, ne glede na njegovo kakovost. Mnogi danes razumejo staranje kot nekakšno bolezen in deviacijo od normalnosti in jo poskušajo za vsako ceno zavreti, prekriti, odložiti" (Ule, 2003, str. 33).

Po raziskavi Russi Zagožen (1998, str. 146) naj bi 99,8 % anketiranih zaposlenih v domu za stare ljudi smrt bolnika oziroma starega človeka prizadela. Ti stisko rešujejo najprej s pogovorom, sledi razumska predelava in več dela. Navajali so tudi meditacijo, molitev, sprehode ...

O tem govori tudi Mali (2006, str. 25), ki je mnenja, da mora osebjem predvsem ob smrti stanovanca urejati in nadzorovati lastna čustva. Kajti čeprav si dopovedujejo, da je smrt del vsakdanjega življenja in njihove zaposlitve, jih vsaka smrt stanovanca čustveno prizadene. Kot pomoč uporabljajo tehniko potlačevanja, s katero se osredotočajo na lepe dogodke ali tehniko preusmerjanja na še živeče stare ljudi v domu.

V ustanovi za stare ljudi se pogoji za medčloveške odnose ne oblikujejo sami od sebe, zato je pomembno, da vodstvo stalno skrbi za organizacijo različnih projektnih dejavnosti, ki zagotavljajo dobre pogoje za medčloveško sožitje. Če se ne posveča tem pogojem, bodo stanovalci v domu nesrečni, zaposleni pa nezadovoljni in izgoreli. Glavna možnost za dvig kakovosti doma za stare ljudi je torej izboljšanje pogojev za lepo medčloveško sožitje in zadovoljevanje drugih osebnih nematerialnih potreb. Vse te potrebe pa se zagotavljajo predvsem z osebnim odnosom (Macuh, 2017, str. 152).

Anketiranci v raziskavi Russi Zagožen (1998, str. 147) – zdravstveni delavci, zaposleni v domu za stare ljudi – ki so čutili potrebo po dodatnem znanju o spremljanju terminalnega bolnika, so si želeli predvsem predavanj in seminarjev o psihični podpori umirajočim in svojcem, odnosu do svojcev pred bolnikovo smrtjo in po njej, komunikaciji in duhovni podpori umirajočim in svojcem. Izrazili so tudi željo po večjem obsegu izobraževanja v zvezi s protibolečinsko terapijo.

1.5 Pomoč pri sprejemanju smrti in žalovanju

"Raziskave v različnih državah so pokazale, da so umirajoči bolniki deležni prej manjše kot optimalne skrbi in oskrbe. Komunikacija je pomanjkljiva, dobivajo visoke doze agresivnih sredstev zdravljenja, ki povzročajo neprijetne posledice in reakcije, kontrola bolečine ni zadostna, strah in duhovne potrebe so nerazumljene, bolniki so izolirani in pogosto umrejo osamljeni" (Rasmussen Holritz, 1999, str. 13–14).

Vsak človek je enkratno in neponovljivo bitje in vsak tudi umira na enkraten način. Vendar pa se nekateri odzivi pri hudo bolnih in umirajočih večkrat ponavljajo. Če zanje vemo, bomo umirajoče lažje razumeli in z njimi lažje komunicirali (Klevišar, 2006, str. 49).

V procesu umiranja ima vsak človek lahko več občutij, ki se menjavajo in so odvisna tudi od zunanjih dejavnikov. Reakcije lahko doživlja večkrat ali pa jih tudi preskoči. Glavne reakcije umirajočega so:

- Šok: Na tej stopnji se bolnik lahko ne zmore obvladati, lahko pa je na zunaj miren, zanika dogajanje ... Pri tem je pomembno, da smo potrpežljivi, da ga ne skušamo na silo sprijazniti z dejstvi, sprejmemo vedenje, mu prisluhnemo in ga ne svarimo.

- Obdobje čustev: Raztegnjeno je čez ves čas bolezni, pojavi se na najrazličnejše načine. Pogosto se pojavita jeza in odpor, kar je zelo težko za svojce in zdravstveno osebje, saj bolnik pogosto išče krivca. Na take odzive se ne smemo odzvati razdraženo in poskušamo delovati na bolnika čim bolj pomirjevalno.

- Pogajanje: Bolnik se poskuša pogajati z usodo, dela zaobljube. Bolniku mirno dopustimo njegovo upanje, hkrati pa ga obvarujemo pred iluzijami.

- Depresija: Ta nastopi pri skoraj vseh umirajočih bolnikih. Bolnik zgubi pogum, ne vidi rešitve, vse se mu zdi izgubljeno. Zapre se vase in odklanja vse. Človeku v depresiji razložimo, da ima pravico do žalovanja in žalosti, predvsem pa mu stojimo ob strani in ga spremljamo.

- Sprejetje: To pomeni, da bolnik uvidi svoj položaj in se na posledice pripravi.

Predvsem je potrebno pustiti umirajočemu človeku, da izrazi svoja čustva, da pove, kako ga je strah, da zajoka ... Tudi sami moramo vzdržati in se tega ne bati. (Klevišar, 2006, str. 49–55).

Pomembni sta tako besedna kot nebesedna komunikacija. Kot spremljevalec bolnika moramo umirajočemu prisluhniti in biti pozorni na njegove besede. Velikokrat potrebujejo le nekoga, ki ga posluša in mu je v oporo. Pomembno je tudi, kako vstopimo, kako ga gledamo, kako odidemo, ali stojimo ali sedimo, kakšna je naša drža ... Bolnik to vidi in čuti (Klevišar, 2006, str. 61).

Kako lahko za človeka, v njegovih zadnjih dneh na zemlji, skrbimo ustrezno, če ni intuitivnega empatičnega razumevanja njegovih občutkov? Da bi lahko skrbeli za človeka z neozdravljivo boleznijo ustrezno, je pomembno, da imamo v mislih, da ima vsak nov simptom nove posledice za bolnika. Vsaka zmožnost, ki je oslABLJENA in izgubljena, pomeni manjšo neodvisnost človeka. Vsak nov simptom pomeni manjšo razdaljo med njim in smrtjo. Zdravniki in sestre bi se morali po svojih močeh izogniti poslabšanju simptomov in njihovih simbolnih pomenov, niti z ignoriranjem, niti povečevanjem njihove pomembnosti. Umirajoča oseba potrebuje tudi potrdilo, da bo, ko bo postala slabotna in nemočna, ustrezno negovana. Včasih nima svojcev, ki bi to lahko zagotovili, zato je pomembno, da ima na voljo empatično, učinkovito, spretno in profesionalno negovanje, pa tudi razumevanje potreb in vzpostavljanje miru in udobja (Hinton, 1972, str. 117).

Skupaj s fizično oskrbo umirajoči potrebuje tudi emocionalno podporo. Želi videti, da so ljudje okoli njega še vedno zainteresirani zanj in da osebne vezi še vedno ostajajo. Žal ni vedno tako in umirajoči človek se počuti, kot da so ga že odpisali in pozabili. Sorodniki in prijatelji pogosto ne morejo nuditi ustrezne podpore, ker so sami v stiski. Zato je pomembno, da jim pomagamo, da se lahko spoprimejo s situacijo in z občutki (Hinton, 1972, str. 120). Pogosto umirajoči potrebujejo le pripravljenost ljudi, da z njimi preživijo nekaj časa in da so na voljo (Hinton, 1972, str. 122).

Najprej moramo biti pripravljeni obstati ob nekom, ki je potreben pomoči, ga sprejeti kot človeka, šele potem lahko začnemo "delati z njim". To pomeni, da moramo pred bolnika stopiti najprej brez instrumentov, praznih rok. To velja enako za vse poklice, ki se srečujejo z bolniki ali ljudmi v stiski. Najprej gre za človeško srečanje, ki se mu se šele pridruži vse drugo. Tudi hranjenje bolnika, nega in postiljanje postelje je lahko brezoseben inštrument. Z inštrumenti lahko tisti, ki pomaga, beži pred bolnikovim doživljanjem bolezn. Lažje je nekaj narediti, kot pa spremljati človeka v njegovem obupu, v joku, v njegovi stiski (Klevišar, 2006, str. 25).

"Spremljati pomeni ponuditi roko v pomoč, da je človek lažje kos problemom, ki so povezani z boleznijo. Spremljati pomeni dati bližnjemu človeško bližino na koščku njegove življenjske poti. Spremljati pomeni vstopiti v odnos s tistim, ki je potreben pomoči. Spremljati pomeni ostati pri nekom tudi takrat, ko je zelo težko in bi najraje zbežal – na primer pri umirajočem. Pomeni ostati praznih rok, brez terapije, brez obljube, kako bo kmalu vse dobro. V tem trenutku pride do izraza pristnost tega človeškega odnosa. Vse, kar je zlagano, v tem trenutku izgubi vrednost in se razblini v nič. Ostane goli odnos" (Klevišar, 2006, str. 27).

Če poslušamo ljudi, česa se najbolj bojijo, vidimo, da se ne bojijo najbolj smrti same, temveč bolečin in trpljenja, ki je lahko povezano z umiranjem. Zavedati se moramo, da je tudi ljubezen zelo močan analgetik, ki doseže polno moč le, če je primerno uporabljena in kombinirana z vsemi sredstvi. Umirajoči bolnik zasluži veliko pozornosti in razumevanja. Čuti naj, da je zaželen in ne prepuščen samemu sebi (Klevišar, 2006, str. 34).

Pri delu z žalujočimi v domu za stare ljudi moramo biti pozorni tudi na sostanovalce, ki jih je smrt prizadela.

Obdobje srednje odraslosti je prvo obdobje pogostejših stikov s smrtjo, v starosti pa postane smrt bližnjih pričakovan in reden pojav. Zato nekako velja prepričanje, da stari ljudje ne žalujejo tako intenzivno in dolgo kot mlajši. Zaradi tega okolica nudi žalujočemu staremu človeku manj opore, kot bi mu jo sicer lahko, oziroma manj, kot bi mu jo morala (Russi Zagožen, 2001, str. 35).

Pomembno je torej, da tudi stari ljudje niso zapostavljeni zaradi starosti, saj imajo, tako kot mi, potrebo po opori in pomoči ter lahko žalujejo prav tako intenzivno.

Za razvoj pomoči in opore tako umirajočim kot njihovim svojcem je potrebno, da se posvetimo paliativni oskrbi in jo vnesemo v naše življenje.

1.6 Vloga paliativne oskrbe

Mednarodne raziskave ugotavljajo, da je skrb za ljudi v času umiranja manj kot dobra (Rasmussen Holritz, 1999) in ker je skrbstveno delo pogoj za obstoj družbe (Pahor, 2003, str. 79), nas ta podatek navaja k razmisleku o odgovornosti in skrbi na področju umiranja. Posledica pomanjkanja

družbene skrbi za hudo bolne, umirajoče in njihove svojce pomeni zmanjšanje kakovosti njihovega življenja.

"Paliativna oskrba je celostna obravnava bolnega človeka, ki jo uporabimo takrat, ko zdravljenje s ciljem ozdravitve ni več mogoče. Njen namen je nadzorovati bolečino in druge moteče simptome telesne, psihosocialne in duhovne narave, ki vplivajo na bolnika in njegove svojce. Glavni namen izvajanja paliativne oskrbe je doseči najboljšo možno kakovost življenja za bolnika in njegove svojce" (Clark in Seymour, 1999, str. 83).

V Sloveniji imamo eno hišo – Hospic, ki sprejema umirajoče bolnike, skrbi zanje in podpira njihove svojce. Hiša nudi zdravstveno nego, psihosocialno pomoč in duhovno oporo (Ljubhospic, b.d.).

Beseda hospic pomeni gostišče, zavetišče. Hospic predstavlja mednarodni program celostne skrbi za umirajočega bolnika in njegovo družino, za slednjo tudi po bolnikovi smrti, v času žalovanja (Klevišar, 2006, str. 44).

Mnogi zdravniki in medicinske sestre trdijo, da danes ni toliko problem prizadevanje za uzakonitev evtanazije, ampak veliko bolj to, da ljudi preprosto več ne znamo pustiti umreti. Spoštovanje človekovega življenja zahteva tudi to, da ga izpustimo, ko pride čas za to (Klevišar, 2006, str. 39). Hospic spoštuje življenje in sprejema umiranje kot naravno dogajanje. Smrti ne zavlačuje niti ne pospešuje, bolnikom pa izboljšuje kakovost življenja. Prizadeva si za bolj človeški odnos do umirajočih. Zanj smrt ni tabu, ki jo je treba skrivati (Pečjak, 1998, str. 181).

"Hospic obravnava hudo bolnega in umirajočega bolnika in njegovo družino kot enoto in se ne opira na konvencionalno medicinsko razumevanje bolnika neodvisno od njegovega socialnega okolja" (Field in Johnson 1993, str. 201), prav tako se Hospic in paliativna oskrba dopolnjujeta in predpostavljata drug drugega (Štrancar in Pahor, 2007, str. 28).

Ni dovolj, da skrbijo samo za bolnikovo bolezen, bolnik pričakuje, da bodo znali slišati njegove potrebe na telesnem, duševnem, socialnem in duhovnem področju. Pomoči je poleg bolnika potrebna tudi njegova družina oziroma skupnost, v kateri živi (Klevišar, 2006, str. 46).

Poleg prizadevanja Hospica za konkretno pomoč umirajočemu bolniku in njegovi družini, skuša osebje s pomočjo predavanj, delavnic, nastopov v medijih itn. spreminjati odnos do smrti in žalovanja v celotni družbi in pomagati zdravstvenemu osebju pri premagovanju osebnih stisk ob srečevanju z umirajočimi. Prizadevajo si tudi, da bi bile razmere v zdravstvenih ustanovah bolj naklonjene umirajočih bolnikom in njihovim svojcem (Klevišar, 2006, str. 46–47).

Po raziskavi Russi Zagožen (1998, str. 147) tisti, ki ne strinjajo s hišami, kot je Hospic, menijo, da mora ostati umirajoči s svojci oziroma tam, kjer si želi. Menijo, da bi bivanje v taki ustanovi bolnika izoliralo in mu tudi odvzelo upanje in dostojanstvo, saj naj bi ustanova hkrati pomenila nenaravno segregacijo umirajočih, saj je smrt del življenja, umirajoči pa se ne razlikuje od drugih bolnikov. Nasprotno pa tisti, ki zagovarjajo in se strinjajo s posebnimi ustanovami za umirajoče, vidijo v njih rešitev za bolnike brez svojcev in tudi za tiste, ki živijo v zanje neprimernem in okolju. Menijo, da bi take ustanove bolj skrbele za umirajočega bolnika.

Hitro naraščanje paliativne oskrbe in delovanje hospicov v zahodnih državah nastajata kot posledica zanemarjene skrbi za umirajoče v modernem sistemu zdravstvenega varstva (Štrancar in Pahor, 2007, str. 28).

V analizi (stanja) (Golob in Ebert Moltara, 2019) ugotavljajo, da se specializirana paliativna oskrba na področju Republike Slovenije izvaja le v posameznih zdravstvenih institucijah.

V UKC Ljubljana imajo na primer Oddelek za akutno paliativno oskrbo, oblikujejo se multidisciplinarni paliativni timi, leta 2012 se je oblikovala enota za paliativno oskrbo v UKC Maribor, v Splošni bolnišnici dr. Franca Derganca Nova Gorica pa imajo oddelek za paliativno oskrbo.

Da so potrebe po paliativni oskrbi velike tudi na preostalih oddelkih v UKC Ljubljana, se zavedajo številni, vendar pravih rešitev, kako do dobre celostne paliativne oskrbe v tej ustanovi, zaenkrat še ni. Izdelan je bil 5-letni plan razvoja paliativne oskrbe v UKC Ljubljana, vendar specializiranega tima, oddelka ali ambulant zaenkrat še ni. V Sloveniji na področju podpre in pomoči bolnikom z neozdravljivimi boleznimi delujejo tudi številne nevladne organizacije. Te so: Slovensko društvo hospic, Hiša Ljubhospica, društvo Spominčica, društvo Palias itn. (Golob in Ebert Moltara, 2019).

V razpravi, katere se je udeležilo več kot 30 zdravnikov, ki se ukvarjajo s paliativno oskrbo, so prisotni izpostavili več perečih točk, glavni ugotovitvi pa sta bili, da večina slovenskih bolnišnic, vključno z največjo javnozdravstveno institucijo (UKC LJ), nima ustreznega paliativnega oddelka in/ali ambulante z ustrežno opredeljenim timom, ki bi bolnike obravnaval hospitalno, oziroma enote, ki bi delovala kot svetovalno telo za celotno bolnišnico in regijo. Posledično tudi ni ustrezne podpore osnovni paliativni oskrbi na primarnem nivoju.

Težave so tudi pri izobraževanju kadrov, in čeprav je bilo v tem pogledu že narejenega veliko, to še vedno ne zadošča vsem potrebam. Paliativne vsebine po mnenju prisotnih še vedno niso v zadostni meri vključene v dodiplomski in podiplomski študij (Državni program obvladovanja raka, 2020).

1.7 Smrt in socialno delo v domovih za stare ljudi

Vloge socialnih delavk pri delu s starimi ljudmi so zelo raznolike in zahtevne ter posegajo na vse tri ravni: mikro (posameznik, družina), mezo (skupina, soseska, institucija, društvo in organizacija) in makro (občina in država) (Milošević Arnold, 2000, str. 261).

Socialne delavke imajo ob predpostavki izrazite insitucionalne skrbi za stare ljudi v Sloveniji pomembno vlogo pri zmanjševanju vpliva totalne institucije. Najpomembnejša usmeritev pri delu socialnih delavk mora biti individualni pristop pri delu s stanovalci, spoštovanje njihovega dostojanstva, podpiranje njihove samostojnosti in ohranjanje stikov z njihovo primarno socialno mrežo (Milošević Arnold, 2005, str. 62).

Socialna delavka v domu prihaja v stik s stanovalci doma v različnih časovnih intervalih, saj se star človek v različnih časovnih obdobjih sooča z institucionalnim življenjem. Socialna delavka je prisotna tako rekoč od prvega stika posameznika z institucijo do zaključne, poslovilne faze, ko se stanovalčev odnos z institucijo zaključi in prekine. V vsaki fazi so naloge socialne delavke drugačne in specifične, vse pa so medsebojno prepletene in povezane (Mali, 2007).

Pomembno področje socialnega dela v domu za stare ljudi je namenjeno zagotavljanju dobrih odnosov med vsemi sistemi, ki se v domovih prepletajo, medsebojno srečujejo in povezujejo. To so stanovalci, svoji in delavci v domu (Mali, 2008, str. 88).

Socialne delavke navadno sodelujejo z vsemi zaposlenimi v domu, tudi z administrativnimi delavci, in si prizadevajo za ustvarjanje "terapevtske klime", ki je naklonjena stanovalcem; v njej se osebje vzajemno podpira in ustvarja vzdušje življenjskega optimizma (Ledbetter Hancock, 1990, str. 164).

Dve izmed pomembnih vlog socialnih delavk v domu za stare ljudi sta vloga mediatorke in vloga zagovornice. Socialna delavka v domu je strokovnjakinja, ki pozna stanovalce, razume njihovo vedenje in vedenjske spremembe, ki jih povzročajo različne frustracije. Kot mediatorka socialna delavka pomaga osebju in svojcem razumeti, da je spremenjeno vedenje posledica določenih dejavnikov in ni namerno izzvano dejanje za vznemirjanje okolice. V vlogi zagovornice stanovalcev pa socialna delavka nastopa zato, ker osebje pogosto pozabi na pravice stanovalcev. Sposobna je prepoznati pravila, ukrepe, pristope in politiko institucije, ki ni v skladu s pravicami stanovalcev (Mali, 2008, str. 96–98).

Socialne delavke imajo veliko vlogo pri umiranju človeka. Ta ima, kot navajajo Corr, Nabe in Corr (2006, str. 143), štiri opravila, ki jih želi opraviti med umiranjem:

- zadovoljevanje telesnih potreb in zmanjševanje telesnih stisk;
- doseganje varnosti, avtonomije in polnosti;
- opravila, povezana z notranjimi dosežki;
- iskanje in razvijanje virov, ki dajejo energijo in upanje.

Ljudje pogosto potrebujejo pomoč znotraj svojih družin in skupnosti, pri spoprijemanju z dejstvom, da se približuje konec njihovega življenja; socialno delo lahko pomembno prispeva k tej pomoči (Reith in Payne, 2006, str. 18).

Delo z umirajočimi pa je naporno. Mali (2002) govori o emocionalnem delu ali delu s čustvi. Pri tem sta neizogibna nadzor nad lastnim čustvenim odzivanjem in čustvenim izražanjem ter njuno usmerjevanje z namenom proizvajanja določenega čustvenega izida pri starih ljudeh. Ta oblika dela zahteva od zaposlelih, da vanj vključijo tudi delčke sebe, in tako neposredno vplivajo na posameznikove čustvene spremembe, zato je to delo zelo težko.

Socialne delavke skrbijo za zagotavljanje pomoči in podpore stanovalcem s povezovanjem sistemov in posameznikov, ki jim zagotavljajo potrebno pomoč in podporo. Pomembno vlogo imajo pri krepitvi komunikacije med delavci in svojci ter med stanovalci in zaposlenimi (Miloševč Arnold, 2005, str. 65).

Komunikacija je v fazi umiranja zelo pomembna. Umiranje je tako individualno kot tudi socialno. Komunikacija je v fazi umiranja bistvena za razvoj socialne narave umiranja ter da se razvije moč. Prav tako je pomembna za profesionalno prakso v fazi umiranja (Reith in Payne, 2009, str. 43–44).

Zavedati se moramo, da je za veliko ljudi težje izgubiti svojega človeka kot pa umreti in da se pogosto že v času umiranja začne žalovanje (Klevišar, 2006, str. 49).

Tudi komunikacija s svojci je pogosto težja kot pa z bolnikom samim. Pomembno je, da svojce opogumljamo za odkrit odnos in za pogovor z umirajočim, treba jim je dati občutek, da lahko vedno pridejo po pomoč. Vedno znova jim moramo dati priložnost, da spregovorijo o svoji stiski, saj njihova stiska velikokrat ni nič manjša od bolnikove (Klevišar, 2006, str. 65).

Pomembno je poznati stopnje umiranja, da lahko svojcem razložiš, zakaj jih bolnik odklanja ali je nenadoma depresiven.

"Kontinuirano in odprto sodelovanje med delavci doma in svojci bi omogočilo njihov trajen dialog v dobro stanovalcev in tudi delavcev. To bi stanovalcem zmanjšalo občutek ogroženosti in socialne izolacije. Čutili bi, da so še vedno pomembni in so povezani z dogajanjem v domu in izven njega. Vloga zagovornika je v naših razmerah pomembna zaradi prevladujočega medicinskega modela v domovih. Socialna delavka mora vedno poudarjati predvsem preostale sposobnosti vsakega stanovalca posebej in vztrajati, da se te v domskem sistemu ohranjajo (denimo prinašanje hrane v sobo delno gibljivemu stanovalcu, prehitro ponujanje plenice ipd.). Socialna delavka mora torej spremljati splošno klimo v domu in neprestano opozarjati na potrebo po celostnem pogledu na stare ljudi kot uporabnike storitev institucije" (Miloševič Arnold, 2000, str. 261).

"Socialna delavka lahko pomaga staremu človeku pri prepoznavanju njegove stiske, posreduje mu vse potrebne informacije o obstoječih možnostih pomoči in vrstah storitev. Pomembno je, da mu

pomaga premagati predsodke do sprejemanja pomoči in mu jasno nakaže možnosti izbire" (Milošević Arnold, 2000, str. 259).

Socialne delavke imajo pomembno vlogo pri zmanjševanju vpliva totalne intitucije. Pomembno je, da uporabljajo individualni pristop pri delu s stanovalci, da spoštujejo njihovo dostojanstvo, podpirajo njihovo samostojnost in ohranjanje stike z njihovo socialno mrežo (Milošević-Arnold, 2005, str. 62).

Če hočemo izboljšati pogoje za hudo bolne in umirajoče ter za njihove svojce, se moramo lotiti vzgojnega dela med ljudmi. Veliko trpljenja in stisk pri umirajočih in njihovih svojcih obstaja zaradi tabujev v družbi, tudi pri mnogih, ki se poklicno ukvarjajo s hudo bolnimi in umirajočimi (Klevišar, 1994, str. 135).

2. FORMULACIJA PROBLEMA

2.1 Opis problema

Ob obisku Doma počitka Mengeš, da bi se domenila za prakso, sem govorila s tamkajšnjo socialno delavko. Takrat mi je povedala, da je umrla uporabnica, s katero sem se srečevala na praksi v istem domu pred dvema letoma. Ob tem je socialna delavka omenila, da je v tem domu smrt tabu tema. Ko kdo umira ali umre, se o tem ne govori, nočejo niti rož na mizi v spomin. Izgleda, kot da je smrt nalezljiva, da bo že pogovor o tem prinesel tvojo smrt. Takrat so se mi porodila vprašanja. Zakaj je v tem domu temu tako? Kaj vzdržuje tako ozračje?

Staranje s seboj prinese mnoge negativne, pa tudi pozitivne vidike. V družbi so v ospredju predvsem negativni, saj naj bi bil, ko si starejši, fizično omejen, ne slediš več modernemu svetu, osamljen si, ljudje, ki jih poznaš, umirajo, morda moraš živeti v domu za stare ljudi ipd. Prav odhod v zavod oziroma dom za stare ljudi pomeni enega najhujših stresov v življenju. Kakšen stres je odhod v dom, pove to, da se kar tri četrtine ljudi upira odhodu v dom (Pečjak, 1998, str. 13).

Ni pri vseh ljudeh in domovih za stare ljudi tako, vendar se rado zgodi, da starejši na smrt in umiranje gledajo drugače. Smrt človeka opominja na minljivost življenja in nepovrnjivost trenutka. S tem ga spodbuja, da izkoristi čas in enkratne priložnosti, ki mu jih življenje ponuja. Hkrati pa mu nepoznavanje dne, ko bo umrl, omogoča, da si postavlja tudi dolgoročneje cilje in da uresničuje priložnosti. Pri starih ljudeh je nekoliko drugače; smrt je ne samo časovno, ampak tudi doživljajsko bliže. Zanje ni več nekaj abstraktnega in oddaljenega, temveč nekaj, kar se lahko zgodi kmalu (Russi Zagožen, 2001, str. 25).

Stari ljudje v domovih so praviloma bolj občutljivi na tematiko smrti ravno zaradi tega razloga, ker jim je bližje in bolj realistična kot nam, mlajšim, pa tudi zato, ker se v domovih za stare ljudi smrt dogaja redno in ker se domov za stare drži slab prizvok: tam kamor greš, ko si neuporaben, star in kmalu umreš.

V raziskavi bi rada izvedela, kako razmišljajo zaposleni in stanovalci Doma počitka Mengeš o smrti in umiranju, kaj vzdržuje negativno ozračje oziroma podpira, da tema ostaja tabu. V nadaljevanju bi se rada pozanimala, kakšne vrste pomoči in informacij dobijo stanovalci in zaposleni v domu, da se lahko z umiranjem in smrtjo spopadajo. Tako bi izvedela, kaj je na voljo

za pomoč in kako bi lahko tematiko smrti in umiranja približali zaposlenim in stanovalcem. Dobila bi informacijo, kaj zaposleni in stanovalci potrebujejo za izboljšanje stanja oziroma ali sploh kaj potrebujejo.

2.2 Raziskovalna vprašanja

1. Kakšen je pogled stanovalcev in zaposlenih na smrt in umiranje?
2. Kaj vzdržuje negativno ozračje glede smrti in umiranja?
3. Kaj je v domu na voljo, za spopadanje s smrtjo in umiranjem?
4. Kaj stanovalci in zaposleni potrebujejo, da bi lahko odprli in približali tematiko smrti in umiranja v domu?

3. METODOLOGIJA

3.1 Vrsta raziskave

Raziskava je kvalitativna. Kvalitativna raziskava je raziskava, pri kateri besedni opisi ali pripovedi sestavljajo osnovno izkustveno gradivo, zbrano v raziskovalnem procesu, in v kateri je to gradivo tudi obdelano in analizirano na beseden način brez uporabe merskih postopkov, ki dajo števila, in brez operacij nad števili (Mesec, 1997, str. 11).

Glavno izkustveno gradivo bodo besedni opisi zaposlenih in stanovalcev, ki jih bom kasneje analizirala na beseden način.

Raziskava, ki jo bom opravila, bo tudi empirična, saj bom s spraševanjem zbirala novo, neposredno izkustveno gradivo. Za empirično raziskavo je torej značilno zbiranje novega, neposredno izkustvenega gradiva, pa naj bo to z opazovanjem ali spraševanjem (Mesec, 1997, str. 84).

3.2. Teme raziskovanja

Pri raziskavi se bom oprla na nekaj različnih tem:

1. OBČUTKI OB SMRTI IN UMIRANJU – občutki ob temi ali prisotnosti smrti in umiranja pri starih ljudeh in zaposlenih v Domu počitka Mengeš; spraševala bom tudi, kako se posameznik z občutki spopada, kako jih predeluje oziroma ali sploh jih;
2. OSEBA, KI POMAGA OB POTREBI PO POMOČI – oseba, na katero se oprejo in ki jim pomaga v težkih trenutkih;
3. VPLIV DOMA NA DOJEMANJE SMRTI – spraševala bom po samooceni, kako zaposlenost ali bivanje v domu za stare ljudi vplivata na doživetje smrti in umiranja;
4. ODNOS ZAPOSLENIH DO UMIRANJA STANOVALCEV – kakšne občutke spodbudi umiranje stanovalcev pri zaposlenih, kakšen pogled in odnos imajo do njihovega umiranja;
5. ODZIV STANOVALCEV NA SMRT – kakšen je odziv stanovalcev na smrt v domu;
6. POGOVOR O SMRTI MED STANOVALCI – kako pogosto in na kakšen način potekajo pogovori o smrti in minljivosti med stanovalci doma;

7. POGOVOR O SMRTI MED ZAPOSLENIMI – kako pogosto in na kakšen način potekajo pogovori o smrti in minljivosti med zaposlenimi v domu;
8. POMOČ ZAPOSLENIM PRI SPREJEMANJU SMRTI – kako si zaposleni pomagajo ali kako zaposlenim dom pomaga pri sprejemanju smrti, kaj ali kdo jim pomaga in kaj bi potrebovali za boljše sprejemanje smrti;
9. POMOČ STANOVALCEM PRI SPREJEMANJU SMRTI – kako si stanovalci pomagajo ali kako stanovalcem dom pomaga pri sprejemanju smrti, kaj ali kdo jim pomaga in kaj bi potrebovali za boljše sprejemanje smrti;
10. POMOČ ZAPOSLENIM IN STANOVALCEM PRI SPREJEMANJU SMRTI – zaposlene in stanovalce bom spraševala po oblikah pomoči in podpore, ki so jim ali bi jim morale biti na voljo za spopadanje z stisko.

3.3 Merski instrument ali viri podatkov

Za merski instrument bom uporabila delno strukturiran vprašalnik z vprašanji odprtega tipa, ker se mi zdi za kvalitativno raziskavo najbolj uporaben. Ker se mi zdi pomembno, da intervjuvanec odgovore oblikuje sam in niso vnaprej podani, bom uporabila odprta vprašanja. Prav tako je to pomembno zaradi občutljive narave vprašanj in teme raziskovanja. Intervjuvanci morajo imeti možnost odgovarjanja v tolikšnem obsegu, kot želijo.

Vprašalnika bosta dva, en prilagojen zaposlenim, drug prilagojen stanovalcem. Vprašanja bom tekom intervjuja prilagajala pogovoru.

Vprašalnika se nahajata v prilogah 9.1 in 9.2.

3.4 Opredelitev enot raziskovanja – populacija in vzorec

Populacijo v raziskavi predstavljajo stanovalci in zaposleni v Domu počitka Mengeš, ki v domu bivajo ali so v njem zaposleni vsaj 2 leti.

Moj vzorec bo 7 stanovalcev in 5 zaposlenih v Domu počitka Mengeš. Vzorec bo neslučajnosten oziroma natančneje priložnostni, saj bo raziskava narejena na skupini ljudi, ki so mi kot raziskovalki najbolj dostopni in za katere vem, da so pripravljeni govoriti o tej temi.

Najprej sem vzpostavila stik s socialno delavko, ki sem ji na kratko predstavila temo diplomskega dela in okvirne teme raziskave. Domenili sva se, da mi bo pri izbiri vzorca pomagala, saj pozna več ljudi in približno ve, kdo bi bil telesno in emocionalno pripravljen o tem govoriti.

3.5 Zbiranje podatkov oziroma empiričnega gradiva

Za svojo metodo sem izbrala intervju. Intervjuvanje je potekalo individualno, z vsakim intervjuvancem posebej in z izraženo željo intervjuvanih. Intervju sem izbrala, ker sprašujem po doživljanju, čustvih. Skozi intervju sem dobila kvalitativne podatke. Intervjuvanec je sam podal odgovor, saj je intervju odprtega tipa.

Zaradi manjšega in priložnostnega (neslučajnostnega) vzorca podatkov ne bom posplošila na celotno populacijo.

Intervju je potekal po predhodnem dogovoru. Intervjuvancem sem predhodno vprašalnik tudi poslala oziroma izročila, da so se lahko nanj pripravili, saj je tematika zahtevna. Z zaposlenimi sem intervju opravila preko telefonskega klica, saj je moje intervjuvanje potekalo v času epidemije covid-19 in so bili stiki omejeni. Telefonsko številko sem pustila pri socialni delavki, ki jo je potem predala zainteresiranim zaposlenim. Pogovore z zaposlenimi sem sproti zapisovala, po koncu pa jih dopolnila po spominu. Pet intervjujev sem torej opravila preko telefona, pri stanovalcih pa sem počakala na možnost osebnega stika.

Kot omenjeno, sem tudi stanovalcem predhodno preko socialne delavke v domu posredovala vprašalnik, da so se lahko nanj pripravili. Socialna delavka mi je pomagala pri izboru stanovalcev, saj jih ona bolje pozna. Izbrali sva tiste, za katere sva menili, da so za intervju fizično in psihično sposobni. Imeli sva veliko težav pri tem, da sva dobili sedem stanovalcev, ki so bili o tem pripravljeni govoriti, saj je večina zaradi teme raziskave sodelovanje zavrnila. Intervjuje sem izvedla v živo, saj je stik tako bolj osebni in starim ljudem tudi bližji in primernejši glede na temo raziskave. Intervjuji so potekali v sobah stanovalcev, saj se tam počutijo najbolj sproščeno.

Pridobila sem tudi njihovo soglasje, da lahko pogovor snemam, tako da sem potem intervjuje lahko zapisala po posnetku.

Intervjuji niso bili časovno omejeni. Intervjuje z zaposlenimi sem izvajala v tednih od 2. do 22. maja 2020, intervjuje s stanovalci pa od 2. do 9. junija 2020.

Intervjuji z zaposlenimi obsegajo intervjuje od A do E, intervjuji s stanovalci pa od F do L.

3.6 Obdelava gradiva

Za analizo empiričnega gradiva sem uporabila kvalitativno metodo. Gradivo sem obdelala na besedni način.

Kodirala sem po naslednjih korakih:

1. UREJANJE GRADIVA – Najprej sem dobesedno ali po spominu zapisala intervju, ki sem ga izvedla, potem pa sem zapisano parafrazirala in uredila.
2. DOLOČITEV ENOT KODIRANJA – Določila sem vsebinsko smiselne enote kodiranja (ena beseda, stavek, fraza itd.), nepomembne dele pa izpustila. Izbrane dele sem zapisala v tabelo in jih oštevilčila.

4. Kakšne občutke vam izzoveta besedi smrt in umiranje?

Ko sem pričela z delom sta v meni besedi izzvali stisko (A4a) in nelagodje (A4b). Sedaj, ko je paliativna oskrba že napredovala mislim, da umiranje ne pomeni bolečine, (A5) ampak to jemljem kot zaključek neke poti.(A6) Res pa je, da se je mnogo lažje soočati s smrtjo starostnikov (A7) -pri nas so stanovalci v povprečju stari okoli 90 let, kot pa če bi se soočala s smrtjo mlajših (A8) –otroci in podobno.....

3. ODPRTO KODIRANJE – Naredila sem tabelo s stolpci: izjavo, pojmom, kategorijo in temo. Zbranim enotam sem pripisala pojme, jih združevala v kategorije in nato v teme. Intervjuji so označeni z velikimi črkami, izjave pa s številkami in malimi črkami.

Primer:

Oznaka	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
A1	37	37 let	starost	starost
A2	Socialna delavka	Socialna delavka	poklic	poklic
A3	11 let	11 let	Dolžina zaposlenosti	Dolžina zaposlenosti
A4a	Ko sem pričela z delom sta v meni besedi izvali stisko	stiska	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
A4b	in nelagodje	nelagodje	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
A5	Sedaj, ko je paliativna oskrba že napredovala mislim, da umiranje ne pomeni bolečine,	Napredovanje paliativne oskrbe	Pomen informacij za soočanje z občutki	Občutki ob smrti in umiranju
A6	to jemljem kot zaključek neke poti.	Smrt kot zaključek poti	Zaključek	Občutki ob smrti in umiranju
A7	se je mnogo lažje soočati s smrtjo starostnikov,	Lažje sprejetje smrti starostnikov	Sprejemanje smrti	Občutki ob smrti in umiranju
A8	kot pa če bi se soočala s smrtjo mlajših.	Težje sprejetje smrti mlajših	Sprejemanje smrti	Občutki ob smrti in umiranju

4. OSNO KODIRANJE – Pod določene teme sem uvrstila kategorije in pripadajoče pojme.

Primer:

OSEBA, KI POMAGA

1. Tim
 - Ožji tim (A12)
 - Bližnji sodelavci (C12) (D13)
 - Sodelavci (E12)
2. Prijatelji
 - Pogovor (B15)

5. ODNOSNO KODIRANJE – Primerjala sem kategorije med seboj in jih razporedila v domnevne odnose.

Primer:

OBČUTKI OB SMRTI IN UMIRANJU

	ZAPOSLENI	STANOVALCI
Neprijetni občutki	Stiska, Žalost, Prizadetost ob smrti svojcev, Strah, Bolečina in trpljenje ob umiranju	Stiska, Žalost, Prizadetost ob smrti svojcev, Bolečina in trpljenje ob umiranju
Sprejemanje smrti	Lažje sprejetje smrti starih ljudi	Lažje sprejetje smrti starih ljudi Smrt kot del življenja , Smrt kot odrešitev, Nujnost sprejemanja smrti,
Odsotnost strahu		Ni strahu pred smrtjo

4. REZULTATI

4.1 Občutki ob umiranju in smrti

Ob spraševanju stanovalcev o tem, kakšne občutke jim vzbuja umiranje, je velika večina omenila stisko (*»[...] občutim stisko [...]«* (G3a)) in približno enako so omenjali žalost. Prizadetost ob smrti svojcev so veliko bolj omenjali stanovalci in zgolj eden od zaposlenih (*»[...] sploh ko navežem to s spominom na smrti v moji družini [...]«* (G4)). Pri zaposlenih je bilo v občutkih ob smrti in umiranju opaziti nekoliko več strahu, vendar so oboji, tako zaposleni kot stanovalci, bolj kot strah pred smrtjo izražali strah pred umiranjem (*»[...] me je strah dolgega umiranja.«* (J8)). Večina stanovalcev je izjavila, da se smrti ne boji (*»Nič nimam strahu pred smrtjo.«* (F5)), ena stanovalka pa si smrti celo želi (*»Velikokrat si želim, da bi samo zaspala in me nebi bilo več.«* (L6)).

Vsi intervjuvani stanovalci so smrt označili kot del življenja, kot nujno in neizogibno (*»[...] sprejemam kot del življenja – tako kot se rodimo, tako potem umremo [...]«* (G5)). Tako je tudi velika večina smrt označila kot odrešitev, sploh v primeru trpljenja (*»[...] neko odrešenje, za njih in zame.«* (I20)). Tako zaposleni kot stanovalci so si enotni, da lažje sprejemajo smrt starejših in težje smrt mlajših (*»[...] se je mnogo lažje soočiti s smrtjo starostnikov [...]«* (A7), *»Sploh je tudi težko, ko oziroma ker odidejo mladi.«* (L9)). Ena zaposlena je povedala, da z napredovanjem paliativne oskrbe veliko lažje sprejema umiranje (*»Sedaj ko je paliativna oskrba že napredovala, mislim, da umiranje ne pomeni bolečine [...]«* (A5)).

Nekaj stanovalcev meni, ko gledajo sebe ali ko opazujejo druge, da imajo slabi ali nerazčiščeni odnosi veliko čustveno težo in se stanovalci oziroma ljudje zaradi tega težje soočajo s koncem življenja (*»Če ima človek neke neporavnane račune, ali se mi zdi, da še ni izpolnil svojega življenja – na kakršnikoli ravni – se toliko bolj boji smrti.«* (H42)). Nekaj stanovalcev je tudi izjavilo, da če si zadovoljen s svojim življenjem, boš tudi lažje smrt sprejel (*»Pravijo pa tudi, da če si ti zadovoljen s svojim življenjem, lažje odideš in sprejmeš smrti, ker si misliš, da si izpolnil, kar si želel, da si izpolnil svoje poslanstvo. Jaz sem s svojim življenjem zadovoljna, zato nimam s smrtjo nekega problema.«* (I26)).

Ugotovila sem, da se zaposleni pri spopadanju z občutki zatekajo k predavanjem, sploh na temo paliativne oskrbe (*»Pri nas se je veliko izobraževalo na tematiko paliativne oskrbe in umiranja, to*

mi je zelo pomagalo [...]» (A9)), in k literaturi, drugače pa imajo vsak svoj način samopomoči. Stanovalci se predvsem opirajo na svoje misli (»razni nasveti in to, vendar mislim, da če človek začne preveč negativno gledat na življenje in vse dogodke, tak človek ne bo nikdar srečen in ne bo nikdar dosegel nekega zadovoljstva.« (H21)). Prav tako se jih kar nekaj od vsake skupine zateka k pomoči s pogovorom, ena stanovalka je omenila, da ji pomaga tudi pogovor z umrlimi bližnjimi na njihovih grobovih (»Sem pa, in še vedno, ko grem na grobove, s pokojnim možem, mamo in očetom govorim, jim povem o mojem življenju, jim kaj potožila, se pohvalila, kaj se mi dogaja in tako.« (J30))

Kar različne rezultate sem dobila pri tem, ali se čustvom prepustijo in jih sprejemajo, ali jih odrivajo proč ipd. Lahko bi sklenili, da za obe skupini velja oboje – nekateri zaposleni se občutkom prepuščajo, nekateri pa jih odrivajo in ravno tako velja za stanovalce (»Prepustila sem se negativnim občutkom in jim pustila, da so tam.« (K15)), (»[...] odrinem na stran, to znam. Vem, da je tam, vendar se s tem ne ukvarjam.« (F14)).

Posamezni stanovalci in zaposleni pa so za svoje spopadanje z občutki glede umiranja in smrti našli uteho v veri (»Pomagalo mi je tudi to, da je recimo mož ob umiranju dobil obhajanje in maziljenje, in sem tako vedela, da je odšel pomirjen.« (I17)).

4.2 Oseba, ki pomaga ob potrebi po pomoči

Pri vprašanju, na koga se lahko oziroma na koga se obračajo ob potrebi pomoči ali z vprašanji o smrti, sem dobila med zaposlenimi in stanovalci velike razlike.

Vsi stanovalci bi se oziroma se, sodeč po odgovorih, v primeru potrebe po pomoči najbolj obračajo na svojo družino – mož, otroci ipd. (»Na nobenega se nisem nikoli obračala, razen na moža.« (J17)), malo več kot polovica intervjuvanih stanovalcev pa pomoč išče predvsem sama pri sebi. Ena stanovalka je izpostavila, da pomoči ni nikdar iskala.

Pri zaposlenih je slika drugačna, namreč ti družine ali družinskih članov sploh ne omenjajo. Po pomoč se obračajo, ali bi se v primeru potrebe obračali, v veliki večini na svoj tim v službi (»K sodelavcem, zlasti tistim, s katerimi smo si blizu.« (C12)). Le ena zaposlena je povedala, da se po pomoč obrača k prijateljem.

4.3 Vpliv doma na dojetanje smrti

Več kot polovica intervjuvanih stanovalcev je povedala, da nanje in na njihovo dojetanje smrti in umiranja dom za stare nima vpliva, medtem ko so vsi zaposleni poročali o vplivu doma na njihovo življenje in dojetanje smrti.

Zaposleni pa so sicer ob vprašanju, kako njihova zaposlitev v domu vpliva na dojetanje smrti, odgovarjali različno. Več kot polovica intervjuvanih zaposlenih je povedala, da se je ob opazovanju doma, življenja v njem in opazovanja ter poslušanja izkušenj stanovalcev zraven tudi učila. Podobno kot so omenjali stanovalci, opažajo tudi posamezni zaposleni vpliv čustvene teže nerazčiščenih odnosov. Drugi izpostavljajo pomembnost pogovorov (*»[...] pomembno, da se o tem pogovarjamo.«* (C15)). Prav tako zaposleni odgovarjajo, da so si, odkar so zaposleni v domu, oblikovali nekatere odgovore, da se sedaj zavedajo (ne)pomembnosti obremenjevanja ipd. Več kot polovica zaposlenih tudi meni, da so v domu sprejeli smrt kot del življenja (*»Tako da sem sprejela dejstvo, da je umiranje del življenja [...]«* (C13)) in tudi kot odrešitev, sploh v primeru trpljenja ob umiranju (*»[...] velikokrat tudi odrešitev.«* (D21)). Skratka, večinoma so bila to spoznanja, iz katerih so se zaposleni nekaj naučili, zaradi katerih so začeli ceniti življenje ali smrt sprejeli kot del življenja.

Za razliko od njih so nekateri stanovalci (sicer so večinoma odgovarjali, da dom nanje nima vpliva) povedali za bolj negativne posledice življenja oziroma prisotnosti v domu, kot je na primer bližina smrti ali strah pred trpljenjem pri umiranju, nepravičnost umiranja (*»[...] tukaj bolj vidim, kako ljudje leta in leta ležijo, in se mi to ne zdi pravično.«* (J34)).

Posamezni zaposleni in redki stanovalci so povedali, da je dom nanje vplival tako, da so o nekaterih stvareh spremenili mnenje – zgodil se jim je preobrat v dojetanju smrti (*»[...] tudi sama zdaj dojemam smrt kot nek zaključek.«* (A14)) in v dojetanju in sprejemanju umiranja (*»[...] nimam problema stopiti do nekega trpečega človeka in ga prijeti za roko, zdi se mi, da je to prišlo zraven doma. Že prej sem sprejemal smrt, sedaj pa sem sprejel še umiranje in poslavljanje [...]«* (H26)).

V intervjujih sem dobila od posameznih stanovalcev tudi nekaj posrednih informacij, mnenje o tem, kako na stanovalce učinkuje prihod v dom oziroma življenje v domu za stare ljudi. Po njihovem mnenju in ob opažanju stanovalcev se povečata občutek bližine smrti in strah. Vzrok vidijo v slabem vtisu, ki ga imajo ljudje o domovih in o bližini ljudi, ki so v slabem stanju (*»To*

ljudje vidijo in zdi se mi, da tudi to vpliva na to, da se ljudje o tem nočejo pogovarjati, ker jih postane še bolj strah.« (H39)). Ko govorimo o bližini ljudi, ki so v slabem stanju, lahko pogledamo še druga pričevanja o vplivanju stanovalcev na druge stanovalce. Nekaj stanovalcev je izpostavilo, da si v domu obkrožen s trpljenjem in da je slaba volja med stanovalci nalezljiva. En stanovalec ima zato celo željo oditi v enoto Trzin, kjer so stanovalci v večini v boljšem telesnem stanju (*»Zato bi si tudi jaz želel oditi v dom v Trzin, kjer so ljudje malo bolj vitalni, ker bi imel tudi več družbe [...]«* (H40)).

4.4 Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev

Velika večina zaposlenih ob umiranju stanovalcev čuti neke neprijetne občutke. Navajali so predvsem stisko ob umiranju bližnjih stanovalcev (*»[...] se na posameznega stanovalca bolj navežemo in takrat se zgodi, da se posamezni zaposleni pošteno zjoče [...]«* (E23)), občutke žalosti in prizadetosti ter težko opazovanje trpljenja. Po navajanju nekaterih zaposlenih zaradi osebnega stika z umrlimi stanovalci nekateri zaposleni žalujejo, največkrat z umikom (*»Pogosto se umaknejo v kak kotiček [...]«* (C23)).

Kljub temu popolnoma vsi intervjuvani zaposleni dojemajo smrt stanovalcev kot dobro, kot odrešitev in konec trpljenja, če stanovalec ob umiranju trpi (*»Ob smrti trpečih stanovalcev včasih čutim olajšanje, saj to zanje pomeni odrešitev.«* (C18)). Zaposleni umiranje stanovalcev sprejemajo (*»Sam proces umiranja je del življenja. Z rojstvom se v bistvu prične umiranje.«* (E17)), kar potrdi tudi ena izmed stanovalk, ki je povedala osebno izkušnjo z zaposleno, ki je pogosto prisotna ob umiranju in to sprejema z odprtimi rokami (*»[...] je povedala, da velikokrat naleti na umirajočega človeka v sobah, kot da bi ji bilo namenjeno oziroma da je poklicana, da spremlja ljudi ob smrti, in je rekla, da to sprejme z odprtimi rokami [...]«* (I34a)).

V intervjujih sem zaposlene in stanovalce spraševala tudi po mnenju, kako se zaposleni odzivajo na smrt in umiranje stanovalcev. Najprej bom povedala podobnosti: tako zaposleni kot stanovalci menijo, da je odziv zelo odvisen od osebnih odnosov med zaposlenim in stanovalcem (*»Odkvisno je tudi, kdo umre in koliko si ga poznal.«* (B34)), zato so odzivi zelo različni. Sicer pa so navajanja različna – nekateri izpostavijo prizadetost, nekateri menijo, da je nekatere zaposlene strah ipd. Nekateri zaposleni in stanovalci menijo, da je potrebno za delo s stanovalci in ob takšnih pogojih

– delo v instituciji, s populacijo v zadnjem obdobju življenja in pogosti prisotnosti smrti – imeti rutinski odnos, ker je to njihova služba (*»Sprejmejo. Sprejemajo pač to kot del službe.«* (K26)), da so v njihovem poklicu profesionalni odnosi nujnost, če se želijo izogniti stiski. Drugi pa menijo, da je to psihični napor za zaposlene ali da jim je vseeno. Nasploh velika večina stanovalcev navaja pomanjkanje oziroma odsotnost izkušenj na tem področju (*»[...] nisem o tem z njimi nikoli govorila, razen tega, da je ena sestra omenila, na primer, da je umrla moja sosedka.«* (G24)).

4.5 Pogovor o smrti med zaposlenimi in med stanovalci

V intervjujih sem tako zaposlene kot stanovalce spraševala, kako se med sabo (stanovalci – stanovalci, zaposleni – zaposleni) pogovarjajo o smrti in umiranju.

Eden od zaposlenih je izjavil, da se o umrlih stanovalcih pogovarjajo večkrat, spominjajo se jih preko anekdot in se včasih zatekajo k črnemu humorju, da premostijo stisko ob umiranju (*»[...] včasih se zatekamo tudi k črnemu humorju – seveda z namenom, da premostimo to stisko ob umiranju.«* (D34)). Nekateri pa govorijo o njihovem življenju.

Največ besed v odgovorih zaposlenih glede pogovorov z drugimi zaposlenimi je bilo izgovorjenih o problemih pogovorov in enako velja za stanovalce. Stanovalci v veliki večini namreč navajajo, da se ne pogovarjajo med sabo (*»S sostanovalci se o tem ne pogovarjam, nikoli ne pride do pogovorov.«* (G19)), da se pogovorom izogibajo in se celo med sabo ne zanimajo in ne poslušajo (*»Težko dobiš tudi koga, ki te posluša.«* (L34)), kar pripisujejo tudi temu, da ima vsak svoje probleme (*»[...] veliko ljudi tukaj s svojimi problemi [...]«* (J53a)). Zaposleni se soočajo s podobnimi problemi, le da večinoma poročajo o površinskih (*»[...] pogovori pogosto preveč površinski [...]«* (B38)) ter o neiskrenih in občasnih pogovorih, posamezniki pa so kot vzrok omenili pomanjkanje časa in kadra (*»[...] zmanjkuje časa, da s sodelavci med seboj poklepetamo in se pogovorimo o zadevah, ki nas mučijo.«* (E27)). Nekateri izmed stanovalcev in zaposlenih menijo tudi, da je smrt tabu tema in da so ostali (zaposleni, stanovalci) zaprti vase (*»[...] so zaprti vase [...]«* (J53c)).

Tako kot se pri zaposlenih včasih uporablja v pogovorih o smrti in umiranju v domu črni humor, da razblinijo stisko, imajo to navado tudi nekateri stanovalci. Posamezniki namreč poročajo o uporabi šal na račun smrti (*»Včasih se kaj pohecamo na račun smrti z nekaterimi, ki so za take šale*

[...]« ((H33)), da se sprosti ozračje oziroma razbije tabu. Tak sproščen pogovor je mogoč le s strani bolj vitalnih in veselih stanovalcev, ki se še ne čutijo blizu smrti (»[...] ko je človek v slabšem stanju, ga mine ves pogovor, saj čuti, da je temu blizu.« (H37)).

4.6 Odziv stanovalcev na smrt

Pri tej tematiki sem podatke dobila pretežno iz posrednega vira – drugi stanovalci ali zaposleni, pretežno pa od slednjih.

Ko sem spraševala zaposlene o mnenju, kakšni se jim zdijo odzivi stanovalcev na smrt, sem dobila skoraj same neprijetne oziroma negativne odgovore. Večina zaposlenih je odgovorila, da stanovalci izražajo ob smrti strah (»[...] pri nekaterih se poveča strah in [...]« (B41c)), kar se je še posebej pokazalo med epidemijo (»[...] kar se je še posebej izkazalo v tem času covida-19.« (E30)).

Prav tako se kaže izmikanje oziroma odklanjanje pogovorov o smrti z obžalovanjem nad svojim stanjem (»Pogosto rečejo, da starost ni lepa.« (E33)), nejevoljo in ignoriranjem smrti.

Eden od zaposlenih pa poroča, da vidi sprejemanje smrti stanovalcev kot lahko, prizemljeno in realistično (»[...] bolj realno sprejemajo smrt kot mi mlajši.« (D38)). Smrti so vajeni in jo sprejemajo kot del življenja. Pogosto se zaposlenemu tudi zdi, da so vdani v usodo (»[...] kot bi bili vdani v usodo.« (D18)).

Neposredne podatke sem dobila od stanovalke, ki je pripovedovala, kako je umirala njena znanka v domu. Govorila je samo o neprijetnih čustvih, predvsem o tem, da noče gledati umiranja, sploh ne, če gre za znance, (»Nočem obiskovati znancev, ki so v takem stanju [...]« (J41)) in da ji o umiranju in smrti, če jih ne vidi, ni treba razmišljati, se je bati (»[...] se mi ni treba potem bati moje smrti.« (J43c)).

4.7 Pomoč zaposlenim pri sprejemanju smrti

Skoraj vsi zaposleni pri vprašanju, kaj jim je na voljo za pomoč pri sprejemanju smrti, navajajo pomoč s pogovorom – naj bo pogovor z nadrejenimi ali s sodelavci. Nekateri dodajajo samopomoč v obliki predelovanja lastnih čustev ali pa strokovne literature, ki jo imajo na voljo v domski

knjižnici (*»Domska knjižnica z literaturo na to temo [...]«* (E39)). Večina intervjuvanih zaposlenih kot pomoč dobro vrednoti tudi domska izobraževanja in predavanja na temo paliativne oskrbe oziroma na teme o smrti/umiranju (*»Občasna izobraževanja o paliativi.«* (B50)).

Ena zaposlena meni, da so potrebe zaposlenih po pomoči pri sprejemanju smrti zadovoljene, drugi pa menijo, da imajo zaposleni potrebo po superviziji oziroma pogovoru z usposobljenimi ljudmi (*»Pogovori z usposobljenimi ljudmi, na primer supervizija ali terapevtsko znanje [...]«* (B52)). Večina meni, da bi potrebovali (še dodatna) izobraževanja na temo paliative (*»Dodatna izobraževanja na to temo, tako za zaposlene kot tudi za stanovalce [...]«* (D48)) in kakšna pričevanja (*»[...] in pričevanja oziroma delitve izkušenj, tako za stanovalce kot za zaposlene.«* (B54)).

4.8 Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti

Pri vprašanju o pomoči stanovalcem sem se zopet obrnila tako na stanovalce kot na zaposlene. Stanovalce sem spraševala, kakšno pomoč dobijo od zaposlenih oziroma doma pri sprejemanju smrti in kaj bi še potrebovali. Prav tako sem jih vprašala za mnenje o potrebah drugih stanovalcev. Zaposlene pa sem spraševala o tem, kako oni nudijo pomoč stanovalcem, kaj menijo, da je na voljo stanovalcem za pomoč pri sprejemanju smrti, in kaj menijo, da bi ti še potrebovali.

Zaposleni so na vprašanje, kako oni sami ali kako dom poskuša zagotavljati stanovalcem pomoč, odgovarjali različno. Posamezniki so povedali, da jim je na voljo pogovor o umiranju, oskrbi in spremljanje strokovnih paliativnih sestankov (*»Tako s stanovalci kot s svojci izvajamo paliativne sestanke, na katerih so prisotni člani strokovnega tima«* (C35)), nasploh pogovor s strani zaposlenih v primeru želje (*»V kolikor želijo, vendar je to res izjemoma, s pogovorom.«* (A30)), s katerim dajejo upanje in smisel (*»Skušam jim poudariti smisel celotne poti, ki so jo prehodili [...]«* (B32)) ter pomagajo s tolažbo tako, da dajejo informacije o napredovanju medicine in blaženju bolečin (*»[...] vedno damo vedeti, da je medicina tako napredovala, da umiranje ne pomeni bolečine.«* (A31)).

Intervjuvana zaposlena meni, da ona in ostali zaposleni uporabljajo načine, za katere so usposobljeni (*»Uporabljam sredstva svojega poklica [...]«* (B45)), ali pa osebne vrednote,

podporo, razbremenitev stanovalcev po svojih individualnih zmožnostih (*»[...] vsak zaposlen s svojim individualnim pristopom.«* (B49)).

Prav tako kot zaposleni tudi stanovalci v glavnem menijo, da so zaposleni na voljo za pogovor, če bi ga potrebovali oziroma želeli (*»[...] mislim, da če bi se obrnila na zaposlene, bi zagotovo dobila dober odziv in bi mi posvetili svoj čas in mi pomagali [...]«* (G30)). Vsi stanovalci tudi vedo, da imajo na voljo kapelo in sveto mašo, v kolikor bi potrebovali duhovno podporo ali poslopitev od sostanovalca (*»Imamo kapelo, v kateri se lahko od umrlih poslovimo [...]«* (I40)). Nekaj stanovalcev ve, da se izvajajo predavanja, vendar se jih še niso udeležili ali pa zanje ne izražajo interesa (*»[...] vendar se jih sam še nisem udeležil.«* (H56b)).

Ob vprašanju, kaj bi stanovalci potrebovali za pomoč pri sprejemanju smrti, vsi menijo, da nimajo potrebe po pomoči (*»Jaz ne potrebujem nič, sem sama s sabo in ne potrebujem domovskih uslug glede tega.«* (K30)) in prav tako izjavljajo, da ne vedo, kaj bi potrebovali drugi. Večinsko pa se strinjajo, da ima vsak drugačne potrebe (*»[...] niso vsi taki, nekateri potrebujejo več, nekateri manj [...]«* (J62)). Nekateri menijo, da bi morda kdo potreboval pogovor ali zgolj majhno slovo kot spomin na življenje (*»Nič prevelikega, toliko, da je nekaj, kar opominja na njegovo življenje in smrt.«* (H63)).

Ko pa sem o mnenju o potrebah stanovalcev povprašala zaposlene, so mi povedali še za nekaj potreb, glede katerih so bili kar enotni. Najbolj so izpostavili potrebo po paliativni sobi (*»Stanovalcem in svojcem bi morali omogočiti posebno sobo, kjer bi bili sami in bi bili lahko prisotni ob umirajočem in ob smrti [...]«* (A34)) in intimnih enoposteljnih sobah (*»[...] enoposteljne sobe, ki zagotavljajo intimo [...]«* (C42)). Omenili so še paliativni tim in potrebo po bližini in sočutju v času umiranja in staranja.

Nekateri zaposleni ter stanovalci menijo, da bi tudi stanovalci potrebovali izobraževanja in pričevanja (*»[...] in pričevanja oziroma delitve izkušenj, tako za stanovalce kot za zaposlene [...]«* (B54)) ter pogovor s strokovnimi ali nestrokovnimi osebami (*»[...] možnost odprtega pogovora o teh temah, v manjših skupinah ali s terapevtsko osebo. Tako za stanovalce kot za zaposlene.«* (B56)).

Eden od zaposlenih je povedal za poskus približanja smrti (*»Pred časom smo uvedli gesto, da smo ob smrti stanovalca na mesto, kjer je sedel, v jedilnici položili cvetlico [...]«* (A27)), vendar se ta ni obnesel.

5. RAZPRAVA

"V zahodnih kulturah, posebno v novodobnih gibanjih, pogosto zasledimo rožnato misel, da je smrt v resnici blažen prehod iz trpljenja v svetlobo. Ta idilična slika začenja največkrat bledeti, takoj ko se človek sam začenja bližati trenutku smrti. Simptomatično o smrti najbolj neradi govorijo stari ljudje" (Gedrih, 2007, str. 23). V mojem primeru raziskave je ta simptomatika še kako upravičena, potrjuje pa jo še dejstvo, da sem s težavo dobila nekaj stanovalcev, ki so bili o smrti in umiranju pripravljani govoriti. Obratno pa bi lahko rekla, da so v moji raziskavi intervjuvani večinoma menili, da je smrt potrebna in jo sprejemajo, nekateri celo, da je smrt v primeru trpljenja ob umiranju dobrodošla.

Moja raziskava je pokazala, da vsi stanovalci smrt označujejo kot nujno in neizogibno in se s tem vprašanjem marsikateri sploh ne obremenjuje. Smrt v večini sprejemajo kot del življenja. S tem se z mojo raziskavo zavrne teza Pečjaka (1998, str. 117–118), da se v tretjem življenjskem obdobju spremeni človekovo pojmovanje sveta in življenja, kar vpliva na njegovo mišljenje in drugo razumsko funkcioniranje. Mnogi stari ljudje postanejo bolj introvertni in filozofski. V nadaljevanju avtor pove, da stari ljudje skušajo razporediti svoje življenjske dogodke vzdolž časovne linije, jih ovrednotiti in ugotoviti, koliko so bili smiselni in ali so se "izplačali". V tem obdobju skušajo posamezniki videti svoje življenje kot smiselno celoto. Kdor pri tem ne uspe, se preda obupu (Pečjak, 1998, str. 117–118). To lahko v nekaterih primerih potrди moja raziskava, saj so nekateri stanovalci, ki so bili s svojim življenjem zadovoljni, izrazili sprejemanje smrti in mnenje, da če imaš nerazčiščene odnose ali pa v življenju nisi bil zadovoljen, boš tudi umrl dosti težje. Intervjuvana pa je bila tudi stanovalka, ki s svojim življenjem ni zadovoljna zaradi več dejavnikov, zato ji je za svoje življenje vseeno in v njem ne vidi smisla. Pečjakovo trditev potrди tudi Russi Zagožen (2001), ko govori, da je vedno težko umreti, a je lažje, če smo zadovoljni s tistim, kar smo ustvarili in kakor smo ustvarili. To nam daje občutek, da smo dobro izkoristili življenje in da za sabo puščamo sled. Na nek način smo tako premagali smrt in se zapisali v večnost.

Pečjak (1998, str. 155) meni, da se stari ljudje čedalje bolj zanimajo za eksistencialna in duhovna vprašanja človekovega bivanja, sprašujejo se o smislu življenja in nehanja, kar je brez dvoma povezano z njihovo zmanjšano socialno vlogo, kratko prihodnostjo in pričakovanjem konca življenja. Tega sicer moja raziskava ni pokazala. Le nekateri se po pomoč in vprašanja o življenju in smrti obračajo na vero. Stanovalci tudi ne navajajo, da se sprašujejo o smislu življenja in nehanja, izjema je le ena stanovalka, ki je imela v družini smrti mladih oseb. Bolj poudarjajo, da "tako pač je", da smrt sprejemajo in da je smrt nujna, kot je nujno sprejemanje smrti, kar je pisal že Pečjak (2007, str. 219), da je smrt poleg rojstva edini neizogibni dogodek v življenju. Lahko si jo sicer približamo ali odmaknemo, a ne moremo se ji izogniti.

Nekaj stanovalcev, s katerimi sem opravljala intervjuje, je prišlo v dom za stare ljudi prostovoljno, samo ena gospa je prišla proti svoji volji in je kazala očitne neprijetne občutke v zvezi z domom. Tisti, ki so v dom prišli prostovoljno, so povedali, da je čas, da se umaknejo, da njihovi otroci nimajo časa in nočejo biti v breme družinam. Tudi Gedrih (2007, str. 21) govori o tem, da danes večina ljudi umre v visoki starosti in da razlika med upokojenci in zaposlenimi prinaša ekonomske posledice, tudi zato ker so starejši ljudje glavni porabniki dragih zdravstvenih storitev. Bolezni se spreminjajo, postajajo kronične, trajajo dalj časa in pogosto jih je prisotnih več hkrati. Tudi družina se spreminja, drobi in krči, spreminja se tudi delovni čas. Tako je posameznik pri oskrbi umirajočega svojca veliko bolj obremenjen in posledično je skrb za umirajoče velikokrat prepuščena javnim ustanovam, če je starejšim to všeč ali ne

"V današnji kulturi je bolj kakor kadarkoli prej v ospredju zanikovanje smrti. Smrt je nezaželen dogodek, o katerem se redko govori; umiranje je umaknjeno spred oči javnosti in se pogosto odvija v odsotnosti svojcev in prijateljev. Posameznikov odnos do lastne smrti in smrti drugih ljudi, pri zdravstvenem osebju pa odnos do terminalnega bolnika, je odvisen od osebnosti, življenjskih izkušenj s smrtjo in umiranjem, konkretne situacije ipd." (Russi Zagožen, 1998, str.145). Stanovalci se strinjajo, da je smrt v domu nezaželena tema, o kateri niti sami ne želijo – pri čemer nimajo niti potrebe po tem – govoriti, še manj pa ostali. Stanovalka je povedala, da dom vzbuja občutek bližine staranja in smrti, saj si obkrožen z ljudmi v slabem stanju. Zunaj doma tega ni, tega ne vidiš, umiranje je umaknjeno spred oči javnosti. Prav tako se lahko strinjam, da je posameznikov odnos do smrti tako pri zaposlenih kot pri stanovalcih odvisen od več dejavnikov. Dobila sem namreč zelo raznolike rezultate.

V Domu počitka Mengeš sem glede tabuizacije smrti prišla do različnih podatkov. Namreč že same stanovalce, ki bi bili pripravljene govoriti o tej temi, sem izjemno težko dobila. Tisti, ki sem jih, pa v večini niso imeli težav s sprejemanjem umiranja in smrti. Vendar pa so tako zaposleni kot stanovalci v glavnem poročali o podatkih glede drugih stanovalcev, ki nakazujejo na problem tabu teme smrti v domu (da se ne pogovarjajo med sabo, se izogibajo pogovoru, so ob smrti prestrašeni, so zaprti vase ipd.). Hkrati sem od stanovalcev, ki so bili za pogovor zainteresirani, dobila popolnoma druge informacije – da jim torej pogovor o smrti ni tuj, smrt pa sprejemajo kot del življenja in kot nujnost, ki bo doletela vsakogar; pogovora o smrti ne potrebujejo, kajti s tem se spopadajo sami, kolikor sploh se.

Gedrih in Majerhold (2007, str. 11) pravita, da bi tema smrti in umiranja morala biti bolj prisotna in se tiče vsakogar, saj bomo vsi bomo umrli in vsakomur kdo umre. Pomanjkanja pogovorov in ozaveščenosti o smrti se zavedajo zaposleni v večini, ki so tudi omenjali potrebe zaposlenih in stanovalcev po izobraževanjih in predavanjih glede smrti in paliativne oskrbe ter potrebe po paliativnih oddelkih oziroma sobah in paliativnem timu. Glede na to, da se v domovih srečujejo z umiranjem, si želijo dobiti o tej temi čim več znanja, ki bi pomagal tako njim kot stanovalcem. Menita (Gedrih in Mejerhold, 2007, str. 11) tudi, da temeljna ozaveščenost o smrti in umiranju manjka že leta, na vseh ravneh družbe, od širše javnosti, do strokovnih delavcev. Posledice pomanjkanja ozaveščenosti pa bomo občutili vsi, saj se možnosti za spokojno umiranje čedalje bolj krčijo. Včasih so za stare ljudi in umirajoče skrbele družine, danes pa se spreminjata družinska struktura in poraba časa, ki tega načina ne omogočata. Narašča tudi število kroničnih bolnikov – umiranje se začne prej in traja dlje časa, bolnišnice in domovi za stare ljudi v Sloveniji pa niso pripravljene na te spremembe in na oskrbo hudo bolnih in umirajočih.

Enako mnenje, da se smrt čedalje bolj potiska stran od vsakdanjega življenja, v domove, ima Klevišar (2006, str. 42), ki pravi, da bi v bolnišnicah in domovih morali čim bolj zavestno pripravljati vse potrebno, da bi lahko ljudje umirali s človeškim dostojanstvom. To pomeni omogočiti čim večjo navzočnost svojcev, ustvariti prostorske možnosti za to oziroma udomačiti ozračje v domovih tudi za umirajoče.

Zaposleni v domu so opisovali, kako se od starejših marsikaj naučijo z opazovanjem njihovega življenja in umiranja ter tudi preko pogovorov z njimi. Kar nekaj zaposlenih je opisalo svoj trud, da bi pomagali stanovalcem in da so jim vedno na voljo. Tudi nekaj stanovalcev je pohvalilo odnose zaposlenih do njih in potrdilo, da se trudijo. Zato bi sodeč po moji raziskavi lahko zaključila, da se ne morem strinjati s tem, da je odnos med pomagajočimi in pomoči potrebnimi zaznamovan z veliko razdaljo, neenakostjo v moči, kontrolo in manipulacijo (Saleebey, 1997, str. 5).

Ko govorimo o zaposlenih, se moramo dotakniti tudi njihovih odzivov oziroma odnosa do umiranja stanovalcev. Po raziskavi vidimo, da vsi zaposleni govorijo o neprijetnih občutkih ob umiranju in smrti stanovalcev, sploh čutijo stisko ob tistih, s katerimi so si bližje. Prav tako jim je težko gledati trpljenje stanovalcev in po pričevanjih marsikateri zaposleni za stanovalcem tudi žaluje z umikom. Kljub temu zaposleni menijo, da so odzivi drugih zaposlenih različni in da je nujno potrebno vzdrževati tudi profesionalne odnose ter imeti urejene misli, da lahko deluješ v takem okolju. Prav tako lahko omenim, da so pri vprašanju pomoči stanovalcem omenili veliko načinov, kako oni pomagajo umirajočim ali pomoči potrebnim stanovalcem. V domovih za stare ljudi umre veliko ljudi. Od ljudi, ki so zaposleni v teh ustanovah, ne more nihče pričakovati, da bi bili pri vsakem umirajočem močno čustveno angažirani oz. da bi umirajočim ponujali (pre)več človeške bližine. Na njihovem delovnem mestu ali blizu njega ljudje vsak dan trpijo in umirajo, zaradi česar se že tako ali tako ne morejo izogniti določenim stiskam in kopičenju tesnobe (Cafuta, 1997, str. 145–146). O tem govori tudi Mali (2006, str. 25), ki je mnenja, da mora osebje predvsem ob smrti stanovalca urejati in nadzorovati lastna čustva. Kajti čeprav si dopovedujejo, da je smrt del vsakdanjega življenja in njihove zaposlitve, jih vsaka smrt stanovalca čustveno prizadene.

Moja raziskava se ujema z raziskavo Russi Zagožen (1998, str. 146), po kateri naj bi 99,8 % anketiranih zaposlenih v domu za stare ljudi smrt bolnika oziroma starega človeka prizadela. Ti stisko, tako kot zaposleni v moji raziskavi, rešujejo najprej s pogovorom, sledi razumska predelava in več dela. Navajali so tudi meditacijo, molitev, sprehode ...

Tako kot v raziskavi Russi Zagožen (1998, str. 147), v kateri so nekateri zdravstveni delavci, ki so zaposleni v domu za stare ljudi, čutili potrebo po dodatnem znanju o spremljanju terminalnega bolnika in so si želeli predvsem predavanj in seminarjev, tudi v moji raziskavi večinsko navajajo potrebo po dodatnih izobraževanjih in predavanjih o paliativni oskrbi in umiranju.

Tudi Državni program obvladovanja raka (2020) govori o težavah pri izobraževanju kadrov na področju paliativne oskrbe, in čeprav je bilo v tem pogledu že narejenega veliko, to še vedno ne zadošča vsem potrebam. Paliativne vsebine tudi še vedno niso v zadostni meri vključene v dodiplomski in podiplomski študij.

Po besedah Russi Zagožen (2001, str. 35) velja, da v starosti postane smrt bližnjih pričakovan in reden pojav. Zato nekako velja prepričanje, da stari ljudje ne žalujejo tako intenzivno in dolgo kot mlajši. Zaradi tega okolica nudi žalujočemu staremu človeku manj opore, kot bi mu jo sicer lahko, oziroma manj, kot bi mu jo morala.

O tem, ali so stari ljudje zaradi starosti in bližine smrti bolj pripravljeni govoriti o smrti in strahu pred njo, iz mojih izkušenj s pridobivanjem starih ljudi za intervju in preko pogovorov, ne bi mogla sklepati, kot sklepa Erić (2009, str. 51). Dobila sem namreč mešane informacije.

Stanovalci in zaposleni so veliko bolj kot strah pred smrtjo omenjali strah pred umiranjem. Strah jih je dolgega umiranja, umiranja s trpljenjem in bolečinami. Tu se lahko navežem na Russi Zagožen (2001, str. 26), ki poudarja, da se človek, ko pomisli na smrt, ne boji le smrti, ampak tudi procesa umiranja. Predvsem ga je strah trpljenja in bolečin, ki bi lahko umiranje spremljale. Klevišar (2006, str. 34) meni, da če poslušamo ljudi, česa se najbolj bojijo, vidimo, da se ne bojijo najbolj smrti same, temveč bolečin in trpljenja, ki je lahko povezano z umiranjem. Zavedati se moramo, da je tudi ljubezen zelo močan analgetik, ki doseže polno moč le, če je primerno uporabljena in kombinirana z vsemi sredstvi. Umirajoči bolnik zasluži veliko pozornosti in razumevanja. Čuti naj, da je zaželen in ne prepuščen samemu sebi.

Rusi Zagožen (2001, str. 26) sicer nadaljuje, da se stari ljudje umiranja bojijo bolj kot mlajši ter da jih je strah bolečine in trpljenja in da bodo umirali osamljeni, vendar tega po svoji raziskavi ne morem trditi. Namreč tako zaposleni kot stanovalci so izražali strah pred umiranjem. Zaposlenim v domovih namreč ni, kakor nekaterim drugim ljudem izven doma, ta del življenja skrit.

Nekateri stanovalci so omenjali, da o smrti sploh ne razmišljajo oziroma nočejo razmišljati in se obremenjevati, ena stanovalka pa ni obiskala znanke, ki je v domu umirala, saj ni želela gledati

umiranja. Erić (2009, str. 125–126) meni, da se človek s strahom pred smrtjo od nekaj bojuje, zato je razvil celo vrsto obrambnih mehanizmov, postopkov in vedenj, da bi ta strah obvladal oziroma se mu izognil. Ljudje najpogosteje uporabljajo zavestni mehanizem izogibanja mislim na smrt in strahu pred njo. Izogibajo se vseh okoliščin, krajev, pojavov, družbenih dogodkov, celo drobnih stvari v vsakdanjem življenju, ki asociirajo na smrt. Med zavestne obrambe pred strahom pred smrtjo sodijo tudi verovanja v nesmrtnost duše, življenje po smrti in reinkarnacijo. Verovanje v reinkarnacijo je omenila ena stanovalka.

Prav tako Erić (2009, str. 129) pravi, da je ena najpogostejših obramb pred strahom pred smrtjo in strahom nasploh ustvarjanje humorja, šal itn. Ti obvladajo napetost in neugodje, ki ju povzroča strah, in privedejo do olajšanja in sprostitve. Tudi to lahko povežem z izjavami stanovalcev in zaposlenih. Kar dva stanovalca in en zaposlen so namreč omenili, da se na račun smrti med stanovalci ali med zaposlenimi kdaj pošalijo ali uporabijo črni humor, da razbijejo tabu in sprostijo ozračje ob umiranju.

Po Klevišar (2006, str. 73) je vsaka bolezen nujno povezana s temeljnimi duhovnimi vprašanji, še prav posebno bolezen, ki povzroča trpljenje in pelje v smrt. Vsak človek mora najti odgovor na ta vprašanja sam zase. To potrjuje tudi Russi Zagožen (2001, str. 26), ki navaja, da se tisti, ki verujejo v Boga in posmrtno življenje, smrti navadno manj bojijo kot tisti, ki po njej ne pričakujejo ničesar več. Vendar ko pogledam moje rezultate raziskave, vidim, da se k verovanju zateka le majhen delež intervjuvanih stanovalcev. Prav tako niso izrazili, da se ukvarjajo s temeljnimi duhovnimi vprašanji. Vendar moramo upoštevati, da ljudje iz mojega vzorca stanovalcev ne umirajo oziroma so dovolj vitalni, da jim o tem še ni treba razmišljati.

Kar nekaj stanovalcev je izpostavilo, da slabo stanje sostanovalcev vpliva na to, kako boš dojemal smrt. Če je okoli tebe veliko umiranja, če imaš pred sabo umirajočega človeka, te to zaznamuje in o tem razmišljaš. Tako se ljudje tudi počutijo bližje smrti. En od stanovalcev ima zaradi tega posebno željo, da ga premestijo v drugo enoto doma, kjer so nastanjeni bolj vitalni stanovalci. Prav tako so poročali o prenašanju slabe volje med stanovalci. To medsebojno vplivanje stanja stanovalcev v domovih za stare potrjuje Pečjak (2007, str. 93), ki pravi, da v domovih za stare zaudarja zaradi zastale človeške energije, neuporabljenih življenjskih izkušenj, prevelike koncentracije ljudi, pri katerih se kopičijo izkušnje izgub in s tem bolečine, trpljenja in tesnobe. Iz

tega razloga več ljudi umre v prvih dveh letih bivanja v zavodu kot pozneje, ko se prilagodijo neprijetnim razmeram.

Mali (2006, str. 21) meni, da se je zaradi preteklosti domov za stare, ki so bili takrat hiralnice in razne ustanove kot samostani, ki so v ljudeh sprožile tesnobo in strah pred »zadnjo postajo v življenju«, ta stereotip globoko ukoreninil v zavesti ljudi, tako da je strah pred institucionalnim bivanjem še danes močan. Eden od stanovalcev v domu je izrazil problem, da mu nihče ne verjame, da mu je v domu dobro, prav zaradi teh stereotipov, prav tako pa je druga stanovalka omenjala tudi slabe spomine na dom in mnenje, da nekateri ljudje potem zaradi tega ne sprejmejo doma za stare ljudi kot svojega novega doma.

Prav tako je ena stanovalka izrazila veliko nezadovoljstvo s tem, da biva v domu in da se je zaradi nepripravljenosti občutno zmanjšala njena kvaliteta življenja. Splošno znano je, da imajo stari ljudje ob odhodu v dom za stare ljudi velike težave, zato bi bilo smiselno pozornost preusmeriti na pripravo starih ljudi na življenje v domu. S pripravami na odhod v dom bi zagotovo zmanjšali strah, ki ga stanovalci zdaj občutijo v prvem obdobju vstopa v dom (Macuh, 2017, str. 137).

Moja raziskava je zajela majhno število intervjuvancev, vendar sta smrt in umiranje temi, za katero sogovornikov ni lahko dobiti. Moj vzorec je bil tudi neslučajnostni, tako da so se stanovalci in zaposleni sami odločili za sodelovanje. Z večjim vzorcem bi raziskava verjetno podala drugačne rezultate in je zato tudi ne morem posplošiti na celotno populacijo starih ljudi v domu.

6. SKLEPI

Sklepe moje raziskave sem pridobila iz rezultatov in razprave. Vendar so rezultati kot tudi sklepi pridobljeni iz intervjujev na majhnem vzorcu zaposlenih in stanovalcev, zato trditev ne morem posplošiti na širšo populacijo in bi bili verjetno rezultati z večjim številom ljudi v vzorcu drugačni.

- Tako stanovalci kot zaposleni ob umiranju in smrti občutijo stisko. Prizadetost ob smrti svojcev so večinsko omenjali stanovalci.
- Stanovalci in zaposleni so bolj kot strah pred smrtjo omenjali strah pred (dolгим, trpečim) umiranjem.
- Vsi stanovalci smrt označujejo kot del življenja, velikokrat pa kot odrešitev. Tako zaposleni kot tudi stanovalci lažje sprejemajo smrt starejših kot smrt mlajših.
- Velik vpliv na umiranje imajo tudi (ne)razčiščeni odnosi in zadovoljstvo z življenjem. Človek lažje umre, če je zadovoljen in ima urejene medsebojne odnose.
- Zaposleni se pri spopadanju z občutki ob smrti zatekajo k predavanjem temo paliativne oskrbe, in k literaturi; oboji se zatekajo k pogovoru, majhen odstotek zaposlenih in stanovalcev pa se zateka po pomoč k veri.
- Stanovalci se v večini po pomoč zatekajo oziroma bi se v primeru potrebe po pomoči zatekali k družini ali pa se spopadajo s tem sami. Zaposleni se po pomoč obračajo na ožje sodelavce.
- Vsi zaposleni poročajo o vplivu doma za stare ljudi nanje, medtem ko stanovalci v večini menijo, da nanje dom nima vpliva.
- Zaposleni poročajo, da so se zaradi zaposlitve v domu marsičesa naučili – (ne)obremenjevanje, pomembnost pogovorov in dobrih odnosov, spoznanje, da je smrt del življenja ipd.
- Tisti stanovalci, ki poročajo o tem, da dom vpliva nanje oziroma na druge stanovalce, poročajo večinoma o negativnih posledicah – občutek bližine smrti, strah pred umiranjem, nepravilnost umiranja, vpliv slabega stanja sostanovalcev ipd., le en pa o pozitivnih – sprejemanje umiranja.
- Večina zaposlenih čuti neprijetne občutke ob umiranju stanovalcev, sploh ob umiranju bližnjih stanovalcev. Kljub temu vsi dojemajo smrt kot odrešitev, če stanovalci trpijo.

- Zaposleni in stanovalci menijo, da je odziv na smrt odvisen od osebnih odnosov, vendar je potrebno sprejemanje smrti zaradi narave službe, če se želijo izogniti stiskam.
- Tako med zaposlenimi kot med stanovalci so prisotni problemi glede pogovorov – med seboj se ne pogovarjajo, prisotni so površinski in občasni pogovori, vsak ima svoje probleme, pomanjkanje časa zaposlenih ipd.
- Nekateri zaposleni in stanovalci se zatekajo k šalam in črnemu humorju za premostitev stiske in sproščanje ozračja.
- Zaposleni poročajo, da je stanovalce smrti strah, da odklanjajo pogovore glede smrti, so ob smrti sostanovalcev nejevoljni in smrt ignorirajo. Ena zaposlena poroča o tem, da so starejši smrti vajeni in jo sprejemajo bolje in bolj realistično kot mlajši. Ena od stanovalk je govorila o neprijetnih občutkih in izogibanju gledanja umiranja.
- Zaposleni navajajo, da pomoč lahko dobijo s pogovorom, nekateri se zatekajo k samopomoči ali k literaturi; večina dobro vrednoti domska izobraževanja.
- Zaposleni imajo potrebo po superviziji oziroma pogovoru z usposobljenimi ljudmi, potrebovali bi tudi dodatna izobraževanja na temo paliative.
- Zaposleni skušajo stanovalcem pomagati s pogovorom, če ga potrebujejo, s tolažbo, iskanjem smisla ter s sredstvi svojega poklica. Menijo, da bi potrebovali paliativni tim in paliativno sobo za stanovalce.
- Stanovalci menijo, da so zaposleni na voljo za pogovor v primeru potrebe, tudi vedo da imajo na voljo sveto mašo in kapelo. Nekaj jih ve za predavanja.
- Vsi stanovalci menijo, da ne potrebujejo pomoči pri sprejemanju smrti in ne vedo, kaj potrebujejo drugi.

7. PREDLOGI

Glede na to, da je skozi raziskavo razvidno, da se tako zaposleni kot stanovalci bolj bojijo procesa umiranja kot pa smrti same, menim, da bi morali stanovalci dobiti čim več informacij o načinih lajšanja umiranja in o paliativni skrbi. To bi se lahko zagotavljalo neposredno s predavanji, izobraževanji in informiranjem prek zaposlenih ali s spodbujanjem stika med stanovalci in sprejemanja procesa umiranja med njimi. Pomen informacij o paliativni oskrbi in lajšanju umiranja ter pomenu izobraževanj in predavanj na temo smrti so v raziskavi že izpostavljali zaposleni. Izražali so svojo potrebo in potrebo stanovalcev. Stanovalci sicer navajajo, da pomoči sami ne potrebujejo, vendar menim, da bi udeležba dotičnih ali drugih stanovalcev na teh izobraževanjih in informiranje prek zaposlenih lahko vplivala na dojetje in sprejemanje umiranja ter prispevala k splošni klimi.

Ker imajo velik vpliv na strah pred smrtjo in sprejemanje umiranja tudi osebni odnosi, je pomembno, da se stanovalcem, če je le mogoče, omogoči izboljšanje odnosov ali reševanje medsebojnih težav oziroma se stanovalce in njihove bližnje k temu spodbuja.

Nekaj stanovalcev je izpostavilo problem vpliva doma na dojetje smrti – smrt občutijo bližje, tako se tudi poveča strah pred smrtjo, vidijo umiranje, kar povzroči strah pred umiranjem, občutijo nepravilnost umiranja ter poročajo o tem, da slabo stanje sstanovalcev vpliva na druge stanovalce, saj so tako obkroženi z umiranjem in trpljenjem. Tako se zdi pomembno, da se že izven doma kar najbolj zaustavlja in podira stereotipe, ki že vnaprej povzročajo slabo mnenje o domovih kot o »zadnjih postajah življenj« in tako povečujejo odpor do življenja v njih. Dobro je, da gre stanovalec v dom prostovoljno, drugače je neuspeh pri integraciji v domsko življenje že vnaprej skoraj zagotovljen. To bi lahko naredili s širjenjem informacij o domovih, širjenjem pozitivnih plati in s prvim dobrim osebnim vtisom o domovih ali pa z vnaprejšnjim pripravljanjem starega človeka za odhod v dom, da se izogne šoku.

Za zaposlene in stanovalce je pomembno, da imajo na razpolago nekoga, ki jim pomaga. Zato je pomembno, da se krepí socialne mreže in se tako ustvarja mreža pomoči. Zaposleni bi morali biti drug drugemu v oporo glede na to, da se spopadajo z istimi okoliščinami pri delu. Večina se po pomoč res obrne na ožje sodelavce, vendar problem pogovorov še vedno ostaja; poročajo o izogibanju pogovorom, površinskih in občasnih pogovorih, pa tudi o pomanjkanju časa za

pogovore zaposlenih zaradi kadrovskih pomanjkanj, za kar pa bi bila potrebna sprememba na kadrovskem področju.

8. LITERATURA IN VIRI

1. Beresford, P., Adshead, L., & Croft, S. (2007). *Palliative Care, Social Work and Service Users*. Making Life Possible. London, Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
2. Brečko, D. (1999). Leto 1999 – mednarodno leto starejših. *Otrok in družina*, 1999 (10), 54–58.
3. Cafuta, J. (1997). Starost in starostniki v domovih za stare. *Socialno delo*, 36(2), 141–146
4. Clark, D., & Seymour, J. (1999). *Reflections on Palliative Care*. Buckingham, Philadelphia: Open University Press.
5. Corr, C. A., Nabe, C. M., & Corr, D. M. (2006). *Death and dying: life and living* (6th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
6. Currer, C. (2001). *Responding to grief: Dying, Bereavement and Social care*. Basingstoke and New York, Palgrave.
7. Državni program obvladovanja raka (2020). Pridobljeno 24. 2. 2020 s <http://www.dpor.si/novice/posvet-o-stanju-paliativne-oskrbe-v-sloveniji/>
8. Erić, L. (2009). *Strah pred smrtjo*. Ljubljana: Hermes IPAL.
9. Field, D., & Johnson, I. (1993). Volunteers in the British Hospice Movement. V: Clark, D. (ur.), *The Sociology of Death: Theory, Culture, Practice* (str. 198–217). Oxford, Cambridge: Blackwell T. J. Press (Padstow)).
10. Flaker, V. (1998). *Odpiranje norosti: Vzpon in padec totalnih ustanov*. Ljubljana: Založba /* cf.
11. Gedrih, M. (2007). Zakrinkana smrt: postopno potujevanje umiranja in posledice. *Časopis za kritiko znanosti*, 35(227), 17–24. Pridobljeno 10. 1. 2020 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-QPVP848L>
12. Gedrih, M., & Majerhold, K. (2007). Zakaj tema smrti in umiranja? *Časopis za kritiko znanosti*, 35(227), 11–13. Pridobljeno 15. 1. 2020 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-E6L0MOZE>
13. Goldstein, H. (1997). Victors or Victims. V: Saleebey, D. (ur.): *The Strengths Perspective in social Work Practice: White Plains* (str. 21–35). New York: Longman.

14. Golob, N., & Ebert Moltara, M. (2019). Stanje paliativne oskrbe v Sloveniji. *ISIS*, 7, 16–19. Pridobljeno 24. 2. 2020 s <https://www.zdravniskazbornica.si/informacije-publikacije-in-analize/publikacije-zbornice-isis/revija/isis-julij-2019>
15. Hinton, J. (1972). *Dying*. England: Penguin club.
16. Klevišar, M. (1994). Spremljanje hudo bolnih in umirajočih. V: Tekavčič-Grad, S. (ur.). *Pomoč človeku v stiski*. (str. 131–136). Ljubljana: Planprint d.o.o.
17. Klevišar, M. (2006). *Spremljanje umirajočih*. Ljubljana: Družina d.o.o.
18. Ledbetter Hancock, B. (1990). *Social work with older people*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
19. Ljubhospic (b.d.). Pridobljeno 24. 2. 2020 s <https://www.ljubhospic.si/hospic-oskrba/>
20. Lunder, U., & Logar, V. (2003). Paliativna oskrba v Sloveniji in izzivi za prihodnost. *Zdravstveni vestnik*, 72: 643–647.
21. Macuh, B. (2017). *Življenjski slog starostnikov v domovih za starejše*. Maribor: Kulturni center.
22. Mali, J. (2002). Starost, emocije in emocionalno delo. *Socialno delo*, 41(6), 317–323. Pridobljeno 26. 2. 2020 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-MCCZ5OHR/?query=%27contributor%3dMali%2c+Jana%27&pageSize=25>
23. Mali, J. (2006). Koncept totalne ustanove in domovi za stare. *Socialno delo*, 45(1/2), 17–27. Pridobljeno 6. 1. 2020 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-SNFZ9ITE>
24. Mali, J. (2007). *Vloga in pomen socialnega dela v razvoju institucionalnega varstva starih ljudi v Sloveniji* (Doktorsko delo). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
25. Mali, J. (2008). *Od hiralnic do domov za stare ljudi*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
26. Mesec, B. (1997). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu I*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
27. Mesec, B., (2007). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu II*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
28. Milošević-Arnold, V. (2000). Profesionalne vloge socialnih delavcev pri delu s starimi ljudmi. *Socialno delo*, 39(4/5), 253–262. Pridobljeno 9. 1. 2020 s [elo](https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-EQK8VD9U/?query=%27keywords%3ddelavec%27&pageSize=25&frelation=Socialno+d
<a href=)

29. Milošević-Arnold, V. (2003). *Socialno delo s starimi ljudmi*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
30. Milošević-Arnold, V. (2005). Kakovost bivanja v domovih za stare ljudi. V: Muršec, M. (ur.) *Ali smo pripravljeni na starost jutrišnjega dne?* (str. 54–76). Maribor: Splošna bolnišnica.
31. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (2019). *Domovi za starejše*. Pridobljeno 18. 2. 2019 s <https://www.gov.si teme/domovi-za-starejse/>
32. Pahor, M. (2003). Skrb v slovenski zdravstveni negi: Nekateri ovire za kognitivno, reflektivno in moralno prakso. V: Sevenhuijsen, S., Švab, A. (ur.), *Labirint skrbi: Pomen perspektive etike skrbi za socialno politiko* (str. 75–86). Ljubljana: Mirovni inštitut.
33. Pečjak, V. (1998). *Psihologija tretjega življenjskega obdobja*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
34. Pečjak, V. (2007). *Psihologija staranja*. Bled: samozaložba.
35. Ramovš, J. (2003). *Kakovostna starost*. Socialna gerontologija in gerontagogika. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
36. Rasmussen Holritz, B. (1999). *In Pursuit of Meaningful Living amidst Dying: Nursing Practice in a Hospice*. Umea: Umea Universitet (University medical dissertations).
37. Reith, M., & Payne, M. (2009). *Social Work in End-of-Life and Palliative Care*. Bristol: Polity Press.
38. Russi Zagožen, I. (1998). Odnos zdravstvenih delavcev do terminalnih bolnikov in njihove oskrbe. *Obzornik zdravstvene nege*, 32(3/4), 145–148. Pridobljeno 10. 1. 2020 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-CG3R3MT9>
39. Russi Zagožen, I. (2001). *Živeti s staranjem in smrtjo: priročnik za voditelje skupin starih za samopomoč*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstnjaka
40. Saleebey, D. (1997). *The Strengths Perspective in social Work Practice*. New York: Longman.
41. Stuart-Hamilton, I. (2000). *The psychology of ageinf: an introduction*. London; Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
42. Štrancar, K. & Pahor, M. (2007). Umiranje kot družbeni pojav. *Socialno delo*, 46(1/2), 21–31. Pridobljeno 9. 1. 2020 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-CFBVDHV7>

43. Ule, M. (2003). *Spregledana razmerja. O družbenih vidikih sodobne medicine*. Maribor, Aristej.
44. Weinstein, J. (2008). *Working with loss, death and bereavement*. Chennai, India: C&M Digital Ltd.

9. PRILOGE

9.1 Priloga 1: Vprašalnik za stanovalce

1. Koliko ste stari?
2. Kako dolgo ste že stanovalec doma počitka Mengeš?
3. Kakšne občutke vam izzoveta besedi smrt in umiranje?
4. Ko ste se skozi življenje srečevali s smrtjo, kaj vam je bilo takrat v oporo?
5. Kako ste se spopadali z negativnimi mislimi in občutki ob tej temi?
6. H komu se lahko zatečete ali ste se mogoče že zatekli z vprašanji o umiranju in smrti?
7. Se je vaše razmišljanje o smrti in umiranju po prihodu v dom spremenilo? Kako?
8. Kdaj in na kakšen način se z drugimi stanovalci doma pogovarjate o smrti, minljivosti in umiranju?
9. Kakšen odnos imajo po vašem mnenju zaposleni do umiranja stanovalcev?
10. Kako se zaposleni odzovejo na umiranje in smrt v domu?
11. Kaj vam je na voljo v domu, da vam približajo tematiko minljivosti in pomagajo pri sprejemanju smrti?
12. Kako vam vaše okolje- dom, skupaj z zaposlenimi in stanovalci- pomaga pri sprejemanju smrti?
13. Kaj več bi lahko v domu še ponudili v oporo stanovalcem v primeru smrti (sostanovalcev)?

9.2 Priloga 2: Vprašalnik za zaposlene

1. Koliko ste stari?
2. Kakšen je vaš naziv/poklic v Domu počitka Mengeš?
3. Koliko časa ste v domu že zaposleni?
4. Kakšne občutke vam izzoveta besedi smrt in umiranje?
5. Kako se spopadate z negativnimi mislimi in občutki ob tej temi?
6. H komu se lahko zatečete z vprašanji o umiranju in smrti?
7. Kako se vam zdi, da delo v domu za stare ljudi vpliva na vaše dožemanje smrti in umiranja?
8. Kakšen odnos imate do umiranja stanovalev oziroma kakšne občutke sprožijo taki dogodki pri vas?
9. Kako se ostali zaposleni navadno odzovejo na umiranje in smrt v domu?
10. Kdaj in na kakšen način se z drugimi zaposlenimi pogovarjate o smrti, umiranju, minljivosti?
11. Kako se stanovalci, po vaših izkušnjah, odzovejo na umiranje in smrt v domu?
12. Kako stanovalcem pomagate pri sprejemanju smrti in umiranja?

9.3 Priloga 3: intervju A

1. Koliko ste stari?

37 (A1)

2. Kakšen je vaš naziv/poklic v Domu počitka Mengeš?

Socialna delavka (A2)

3. Koliko časa ste v domu že zaposleni?

11 let (A3)

4. Kakšne občutke vam izzoveta besedi smrt in umiranje?

Ko sem pričela z delom sta v meni besedi izzvali stisko (A4a) in nelagodje (A4b). Sedaj, ko je paliativna oskrba že napredovala mislim, da umiranje ne pomeni bolečine, (A5) ampak to jemljem kot zaključek neke poti.(A6) Res pa je, da se je mnogo lažje soočiti s smrtjo starostnikov (A7) -pri nas so stanovalci v povprečju stari okoli 90 let, kot pa če bi se soočala s smrtjo mlajših (A8) –otroci in podobno...

5. Kako se spopadate z negativnimi mislimi in občutki ob tej temi?

Pri nas se je veliko izobraževalo na tematiko paliativne oskrbe in umiranja, to mi je zelo pomagalo.(A9) Sama sem prebrala tudi veliko literature na to tematiko.(A10) Ponavadi se pogovorim s sodelavkami, ki so mi blizu. (A11)

6. H komu se lahko zatečete z vprašanji o umiranju in smrti?

Nimam prav posebne osebe na koga bi se obrnila, ponavadi se obrnem na moj ožji tim. (A12)

7. Kako se vam zdi, da delo v domu za stare ljudi vpliva na vaše dožemanje smrti in umiranja?

Mislim, da sem spoznala, da se večina ljudi ne boji same smrti, ampak umiranja in bolečin. (A13) Prav tako tudi sama zdaj dojemam smrt kot nek zaključek.(A14) Vem, da je pomembno, da v starosti rešiš odnose, ki jih imaš nerazrešene,(A15) saj se mi zdi, da posameznik , ki nima razčiščenih odnosov težje zaključi svoje življenje,(A16) saj ga pogosto na smrtni postelji preganjajo stvari, ki niso dorečene in to so res velike stiske. (A17)

8. Kakšen odnos imate do umiranja stanovalcev oziroma kakšne občutke sprožijo taki dogodki pri vas?

Glede na to, da v domu povprečno letno umre med 70 in 80 ljudi, ki jih vse osebno poznam,(A18) še vedno postanem žalostna, ko mi kdo od osebja pove, da se po vsej verjetnosti posamezniku čas izteka. (A19) Je pa res do se večkrat zgodi, da dojemam smrt kot odrešitev,(A20) sploh v primerih ko je starostnik v celoti odvisen od pomoči osebja (A21)- je nepokreten, ne more več na IV, potrebno ga je hraniti, ni sposoben več komunicirati in povedati ali ga kaj boli...

9. Kako se ostali zaposleni navadno odzovejo na umiranje in smrt v domu?

Mislim, da smo si pri tem kar enotni in velja tudi za ostale to, kar sem povedala že prej. (A22)

10. Kdaj in na kakšen način se z drugimi zaposlenimi pogovarjate o smrti, umiranju, minljivosti?

O smrti in umiranju se s sodelavci pogovarjamo zlasti takrat, ko kdo od naših stanovalcev ne more predelati travme, ko je izgubil otroka. (A23) O tem kako določene osebe smrt bližnjega lahko spremlja celo življenje. (A24) Zlasti pri osebah z demenco, ki lahko vsak dan znova doživljajo smrt bližnjega. (A25)

11. Kako se stanovalci, po vaših izkušnjah, odzovejo na umiranje in smrt v domu?

To je pri naših stanovalcih tabu tema Ne želijo in nočejo se pogovarjati o tem. (A26) Pred časom smo uvedli gesto, da smo ob smrti stanovalca, na mesto kjer je sedel v jedilnici položili cvetlico (A27) na izpraznjeno mesto. Stanovalci tega niso dobro sprejeli, zato smo to ukinili. (A28) Tudi, ko nekdo umre se o tem med seboj šepetaje pogovarjajo. (A29)

12. Kako stanovalcem pomagata pri sprejemanju smrti in umiranja?

V kolikor želijo, vendar je to res izjemoma, s pogovorom. (A30) Sicer pa jim vedno damo vedeti, da je medicina tako napredovala, da umiranje ne pomeni bolečine. (A31)

13. Kakšna pomoč vam je nujena pri spopadanju z umiranjem in smrtjo v domu?

Glede na to, da smo obkroženi s strokovnimi delavci, se vedno najde kdo, ki je pripravljen prisluhniti, (A32) največkrat pa mora človek to predelati sam s seboj. (A33)

14. Kaj bi dom v primerih soočanja z umiranjem moral še ponuditi v oporo stanovalcem in zaposlenim?

Stanovalcem in svojcem bi morali omogočiti posebno sobo, kjer bi bili sami in bi bili lahko prisotni ob umirajočem in ob smrti. (A34) Problem je v večposteljnih sobah, (A35) kjer sta ob umirajočem še en ali dva sostanovalca. V domu smo v prostorski stiski (A36) vendar iščemo varianto, da bi vzpostavili paliativno sobo. (A37) Glede zaposlenih se težko opredelim, saj sama ne pogrešam ničesar. (A38)

9.4 Priloga 4: Intervju B

1. Koliko ste stari?

43 (B1)

2. Kakšen je vaš naziv/poklic v Domu počitka Mengeš?

Animator, delovni terapevt (B2)

3. Koliko časa ste v domu že zaposleni?

5 let (B3)

4. Kakšne občutke vam izzoveta besedi smrt in umiranje?

Neznano področje je, zato malce, (B4a) do določene mere vzbuja strah, (B4b) tesnobo, (B4c) negotovost (B4d) in skrb (B4e).. Povezano je s trpljenjem, mukami, zapuščanjem, odhajanjem (B5) s čimer se srečujemo dnevno v opazovanju sočloveka oziroma starostnika, (B6) kar pa ni enako kot če se s tem srečuješ sam osebno. (B7) Biti od drugem, ki se s tem srečuje pa odpira vprašanja in odgovore, ki se porajajo v tebi samem. (B8) Beseda smrt in umiranje mi vedno privabi asociacijo in navezavo z življenjem (B9)- njegovim smislom, prehodom, večnim življenjem, vprašanji smisla in duhovnostjo. (B10)

5. Kako se spopadate z negativnimi mislimi in občutki ob tej temi?

Se ne spopadam. (B11) Pustim jih da so, si jih dovolim občutiti. (B12) In če se da, jih skušam sproti predelovati. (B13) V sebi vedno znova popravljam, dopolnjujem in oblikujem odnos do smrti in umiranja s pomočjo občutkov. (B14)

6. H komu se lahko zatečete z vprašanji o umiranju in smrti?

Pri pogovorih z iskrenimi prijatelji (B15) obdelujem tudi to temo, pomagam si tudi z osebno rastjo (B16) in osebno vero. (B17)

7. Kako se vam zdi, da delo v domu za stare ljudi vpliva na vaše dojetanje smrti in umiranja?

Precej vpliva. (B18) In me več ali manj oblikuje pri iskanju lastnih odgovorov na to temo. (B19) Odpira vprašanja smiselnosti trpljenja in staranja. (B20) Dom vpliva tudi tako, da pred temi vprašanji ne moreš bežati, (B21) ampak se je treba z njimi soočiti. (B22)

8. Kakšen odnos imate do umiranja stanovalcev oziroma kakšne občutke sprožijo taki dogodki pri vas?

Občasno sem za čigavo smrt vesela, če je ta zelo trpel. (B23) Nisem vesela da je umrl, ampak samo tega, da se je rešil muk in trpljenja, ki so očitne. (B24) Zavedam pa se, da je doživljanje umirajočega ob poslavljanju, trpljenju in umiranju skrivnost (B25) in ne morem trditi kaj točno doživlja, lahko samo opazujem in čutim in vidim kot sočlovek. (B26) Opazujem tudi modrosti, ki jih nekateri prenesejo o smrti. (B27) Želim jim olajšati poslavljanje od življenja, (B28) jih razbremeniti občutkov krhkosti in oslabelosti in brezvoljnosti. (B29) To jim želim blažiti s sredstvi svojega poklica (B30) in s tem, kar lahko dam, torej na primer sočutje, razumevanje, posluh... (B32)

9. Kako se ostali zaposleni navadno odzovejo na umiranje in smrt v domu?

Nekateri rutinsko, k čemur te tudi prisilijo okoliščine in način dela, (B33) drugi temu posvečajo več časa in občutkov. (B34) Odvisno je tudi kdo umre in koliko si ga poznal. (B35)

10. Kdaj in na kakšen način se z drugimi zaposlenimi pogovarjate o smrti, umiranju, minljivosti?

Malokrat popolnoma iskreno, (B36) bolj občasno in mimogrede.(B37) Občasno se o tem pogovarjamo tudi na skupnih izobraževanjih.(B37) Zdi se mi, da so pogovori pogosto preveč površinski,(B38) ker za to ni prostora in časa. (B39)

11. Kako se stanovalci, po vaših izkušnjah, odzovejo na umiranje in smrt v domu?

S tem nimam veliko izkušenj,(B40) vendar vem, da nekateri so žalostni (B41a) ali postanejo še bolj apatični,(B41b) pri nekaterih se poveča strah (B41c) in tesnoba, (B41d) zraven pa tudi nejevoljnost. (B41e)

12. Kako stanovalcem pomagata pri sprejemanju smrti in umiranja?

Skušam jim poudariti smisel celotne poti, ki so jo prehodili (B42) in da vse dobro in ljubeče, kar so naredili skozi življenje, ne izgine in ne umre.(B43) Skušam se uživati vanje in v problem kot ga doživljajo.(B44) Uporabljam sredstva svojega poklica,(B45) aktivnosti in družabništvo,(B46) ki nudijo oporo in spodbujajo živost in razbijajo pogosto apatijo do življenja.(B47) Ohranjamo tudi kondicijo telesa in psihe z aktivnostmi (B48) in vsak zaposlen s svojim individualnim pristopom. (B49)

13. Kakšna pomoč vam je nujna pri spopadanju z umiranjem in smrtjo v domu?

Občasna izobraževanja o paliativi. (B50)

14. Kaj bi dom v primerih soočanja z umiranjem moral še ponuditi v oporo stanovalcem in zaposlenim?

Več človeške bližine in sočutja, ki bi dajala oporo stanovalcem v času umiranja in tudi staranja nasploh. (B51) Pogovori z usposobljenimi ljudmi , na primer supervizija ali terapevtsko znanje.(B52) Pa izobraževanja- napovedano smo imeli eno pa je odpadlo zaradi razmer s koronavirusom... in predavanja (B53) in pričevanja oziroma delitve izkušenj, tako za stanovalce kot za zaposlene.(B54) Kdor od stanovalcev želi, bi mu moralo biti omogočeno duhovno spremljanje,(B55) pa možnost odprtega pogovora o teh temah, v manjših skupinah ali s terapevtsko osebo. Tako za stanovalce kot za zaposlene. (B56)

9.5 Priloga 5: Intervju C

1. Koliko ste stari?

30 let (C1)

2. Kakšen je vaš naziv/poklic v Domu počitka Mengeš?

Zdravstveni tehnik (C2)

3. Koliko časa ste v domu že zaposleni?

10 let (C3)

4. Kakšne občutke vam izzoveta besedi smrt in umiranje?

Žalost (C4a), trpljenje (C4b), stiska (C4c), nelagodje (C4d). Stisko doživljam predvsem v povezavi z umiranjem, (C5) ker povezujem besedo z bolečino in trpljenjem (C6)

5. Kako se spodate z negativnimi mislimi in občutki ob tej temi?

S pogovorom s sodelavci (C7), v prostem času z gibanjem v naravi, ki me sprosti, (C8) veliko prebranih strokovnih literatur (C9) in romanov na to temo (C10) in izobraževanja. (C11) Sproščam se tudi v krogu družine (C12).

6. H komu se lahko zatečete z vprašanji o umiranju in smrti?

K sodelavcem, zlasti tistim, s katerimi smo si blizu. (C13)

7. Kako se vam zdi, da delo v domu za stare ljudi vpliva na vaše dojetje smrti in umiranja?

Tako, da sem sprejela dejstvo, da je umiranje del življenja (C14), da se vsaka pot enkrat konča (C15). In da je pomembno, da se o tem pogovarjamo. (C16)

8. Kakšen odnos imate do umiranja stanovalcev oziroma kakšne občutke sprožijo taki dogodki pri vas?

Pogosto, ob stanovalcih ki so mi blizu, se me smrt globoko dotakne, (C17) zlasti začetim stisko pri stanovalcih, ki nimajo svojcev in umirajo sami. (C18)

Ob smrti trpečih stanovalcev včasih čutim olajšanje, saj to zanje pomeni odrešitev. (C19) Sicer pa glede na to, da je moje delo vezano na starostnike, se skušam ozavestiti, da so v jeseni življenja in se njihova pot tako ali drugače približuje koncu. (C20)

9. Kako se ostali zaposleni navadno odzovejo na umiranje in smrt v domu?

Velikokrat se zaprejo vase (C21) in se o tem ne želijo pogovarjati, (C22) kljub temu, da smo imeli v domu številna izobraževanja, ki spodbujajo ravno nasprotno- k pogovoru. (C23) Pogosto se umaknejo v kak kotiček (C24) in potočijo tudi kakšno solzo. (C25)

10. Kdaj in na kakšen način se z drugimi zaposlenimi pogovarjate o smrti, umiranju, minljivosti?

Sama menim, da je ta tema, kljub temu, da smo delavci z zdravstvu, še vedno tabu (C26). Pogovarjamo se zlasti ob predaji službe (C27), mirno (C28). Pogovori ponavadi potekajo površinsko, mimogrede (C29). Globokih pogovorov v krogu sodelavcev še nisem bila deležna. (C30)

11. Kako se stanovalci, po vaših izkušnjah, odzovejo na umiranje in smrt v domu?

Izmikajo se pogovoru, (C31) bojijo se teme, (C32) odklanjajo pogovore na to temo.(C33) Menim da je temu vzrok predvsem strah pred lastno smrtjo in umiranjem. (C34)

12. Kako stanovalcem pomagata pri sprejemanju smrti in umiranja?

Vedno smo jim na voljo za pogovor. (C35) Tako s stanovalci kot s svojci izvajamo paliativne sestanke, na katerih so prisotni člani strokovnega tima. (C36) Na sestankih se običajno pogovorimo o tem, da želimo stanovalcu omogočiti neboleče umiranje,(C37a) se pogovorimo o tem ali želijo v fazi umiranja bolnišnično oskrbo, ali želijo ostati v Domu, ki je pravzaprav njihov dom. (C37b) Pogosto jih povprašamo tudi o željah, koga bi želeli imeti ob sebi v zadnjih dneh življenja.(C37c)

13. Kakšna pomoč vam je nujena pri spopadanju z umiranjem in smrtjo v domu?

Pogovor z nadrejenimi (C38), strokovna literatura,(C39) izobraževanja (C40)

14. Kaj bi dom v primerih soočanja z umiranjem moral še ponuditi v oporo stanovalcem in zaposlenim?

Posebne paliativne sobe (C41), enoposteljne sobe, ki zagotavljajo intimo, (C42) tako stanovalcem kot tudi svojcem (C42). Drugače menim, da je odlično poskrbljeno. (C43)

9.6 Priloga 6: Intervju D

12. Koliko ste stari?

49 (D1)

13. Kakšen je vaš naziv/poklic v Domu počitka Mengeš?

Delovni terapevt (D2)

14. Koliko časa ste v domu že zaposleni?

25 let (D3)

15. Kakšne občutke vam izzoveta besedi smrt in umiranje?

Žalost (D4a), strah (D4b), stisko (D4c). Strah me je procesa umiranja (D5a), trpljenja (D5b), bolečin (D5c)...

16. Kako se spopadate z negativnimi mislimi in občutki ob tej temi?

S pogovorom (D6), meditacijo (D7), branjem ustrezne literature (D8).. Občutke skušam sprejeti (D9), čeprav vedno ne gre (D10). Lažje sprejmeš smrt nekoga starejšega s katerim nisi osebno povezan (D11), težje je pri mlajših (D12a) in sorodnikih (D12b).

17. H komu se lahko zatečete z vprašanji o umiranju in smrti?

K sodelavcem, ki so mi blizu. (D13)

18. Kako se vam zdi, da delo v domu za stare ljudi vpliva na vaše dožemanje smrti in umiranja?

Umiranje sprejemam kot sestavni del življenja, (D14) za veliko naših stanovalcev je smrt neke vrste odrešitev (D15), konec trpljenja. (D16) Naši stanovalci smrt sprejemajo "zelo dobro", v smislu brez nekih pretresov (D17), kot bi bili vdani v usodo (D18), ali pa je to bolj njihov obrambni mehanizem (D19). Mene je mogoče to večkratno srečevanje s smrtjo v domu bolj pripravilo na to, da je pač v starosti smrt sestavni del življenja (D20) in velikokrat tudi odrešitev. (D21)

19. Kakšen odnos imate do umiranja stanovalcev oziroma kakšne občutke sprožijo taki dogodki pri vas?

Vsaka smrt stanovalca me prizadane (D22), čeprav nanjo nimamo vpliva (D23). Še posebej pa me prizadane smrt stanovalca, na katerega se navežem (D24). Gledati trpljenje stanovalcev je res zelo težko (D25), pri težkih bolnikih pa vseeno jemljem smrt kot odrešitev. (D26)

20. Kako se ostali zaposleni navadno odzovejo na umiranje in smrt v domu?

Različno (D27)- nekateri so vidno prizadeti (D28), nekateri pa svojih čustev sploh ne pokažejo. (D29)

21. Kdaj in na kakšen način se z drugimi zaposlenimi pogovarjate o smrti, umiranju, minljivosti?

Na timskih sestankih (D30), predajah službe (D31), ob smrti stanovalca (D32)... Velikokrat se spomnimo kakšne anekdote o stanovalcu (D33), včasih se zatekamo tudi k črnemu humorju - seveda z namenom da premostimo to stisko ob umiranju. (D34)

22. Kako se stanovalci, po vaših izkušnjah, odzovejo na umiranje in smrt v domu?

Stanovalci pogosto ne pokažejo globokih čustev ob smrti stanovalca (D35). Velikokrat imamo občutek, kot da se jih to sploh ne dotakne (D36). Pogosto uporabijo tudi stavke, kot so: "takšno je življenje" (D37a) ali "vsi gremo isto pot" (D37b). Mislim, da bolj realno sprejemajo smrt kot mi mlajši (D38). Smrt vzemajo kot sestavni del življenja (D39). To so generacije stanovalcev, ki so že iz otroških let bili navajeni živeti s smrtjo- njihovi svojci so umirali doma (D40) in imajo mogoče ravno zato bolj sprejemljiv odnos do smrti kot generacije sedaj, (D41) ko človek skoraj ne sme umreti doma. (D42)

23. Kako stanovalcem pomagata pri sprejemanju smrti in umiranja?

S pogovorom (D43). Stanovalci se lahko poslovijo od pokojnika pri sveti maši (D44), naredimo križe za vsakega umrlega in jih obesimo v domski molilnici, (D45) kjer lahko potem za pokojnika tudi kaj zmoljijo. (D46)

24. Kakšna pomoč vam je nujna pri spopadanju z umiranjem in smrtjo v domu?

Izobraževanja na temo umiranja in smrti (D47) in pogovor s sodelavci. (D48)

25. Kaj bi dom v primerih soočanja z umiranjem moral še ponuditi v oporo stanovalcem in zaposlenim?

Dodatna izobraževanja na to temo, tako za zaposlene kot tudi za stanovalce. (D49) Poseben prostor, da se lahko umirajoči poslovi intimno, kjer so lahko zraven tudi svojci (D50). Takih prostorov praviloma sedaj domovi nimamo. (D51)

9.7 Priloga 7: Intervju E

1. Koliko ste stari?

35 let (E1)

2. Kakšen je vaš naziv/poklic v Domu počitka Mengeš?

Diplomirana medicinska sestra (E2)

3. Koliko časa ste v domu že zaposleni?

11 let (E3)

4. Kakšne občutke vam izzoveta besedi smrt in umiranje?

Nelagodje (E4a), stisko (E4b), strah (E4c). Bolj me spravlja v stisko umiranje (E5), ki zame kljub sodobni medicini še vedno predstavlja agonijo tako za umirajočega, kot za svojce (E6). Smrt, glede na leta oziroma slabo zdravstveno stanje naših stanovalcev, še vedno v večini primerov jemljem, kot odrešitev. (E7)

5. Kako se spopadate z negativnimi mislimi in občutki ob tej temi?

Odrinem jih na stran (E8), vendar mislim, da je to povezano z mojim karakterjem. O tem se ne pogovarjam (E9), ker nočem obremenjevati drugih (E10). Drugače pa se spopadam predvsem s sprehodi v naravi. (E11)

6. H komu se lahko zatečete z vprašanji o umiranju in smrti?

K sodelavcem (E12), k župniku. (E13)

7. Kako se vam zdi, da delo v domu za stare ljudi vpliva na vaše dojetje smrti in umiranja?

Zavedam se, da ima vsaka stvar svoj začetek in konec (E14) in pogosto prisluhnem stanovalcem kakšna obžalovanja imajo pred smrtjo in se pri tem zamislim nad svojim življenjem (E15). Pogosto se zavem, da se za določene stvari ni potrebno sekirati (E16).

8. Kakšen odnos imate do umiranja stanovalcev oziroma kakšne občutke sprožijo taki dogodki pri vas?

Sam proces umiranja je del življenja. Z rojstvom se v bistvu prične umiranje.(E17) V primeru trpečih stanovalcev smrt jemljem kot odrešitev. (E18) V primeru nenadne smrti, si pogosto mislim, da je to v bistvu lepa smrt, brez bolečin (E19). Dotakne se me umiranje stanovalcev, ki so v vegetativnem stanju in ne morejo ne živeti in ne umreti. (E20)

9. Kako se ostali zaposleni navadno odzovejo na umiranje in smrt v domu?

Različno (E21). O tem se ne pogovarjamo veliko. (E22) Človeško je, da se na posameznega stanovalca bolj navežemo in takrat se zgodi, da se posamezni zaposleni pošteno zjoče(E23) in si vzame malo premora. (E24)

10. Kdaj in na kakšen način se z drugimi zaposlenimi pogovarjate o smrti, umiranju, minljivosti?

Pogovori potekajo mimogrede, bežno (E25). Glede na to, da so vsi domovi v Sloveniji kadrovske podhranjeni (E26), zmanjkuje časa, da s sodelavci med seboj poklepujemo in se pogovorimo o zadevah, ki nas mučijo. (E27) Žal. (E28)

11. Kako se stanovalci, po vaših izkušnjah, odzovejo na umiranje in smrt v domu?

Večino naših stanovalcev je strah smrti (E29), kar se je še posebej izkazalo v tem času Covida 19 (E30). Za njih je to tabu tema (E31), ker v podzavesti vedo, da so v jeseni življenja s čimer se težko sprijaznijo (E32). Pogosto rečejo, da starost ni lepa (E33). Smrti stanovalcev pogosto ignorirajo (E34) in se ne želijo pogovarjati o tem.(E35)

12. Kako stanovalcem pomagata pri sprejemanju smrti in umiranja?

S pogovori (E36). Vendar teh ni veliko, ker stanovalci odpravljajo pogovore o smrti na stran. (E37)

13. Kakšna pomoč vam je nudena pri spopadanju z umiranjem in smrtjo v domu?

Pogovor z nadrejenimi (E38). Domska knjižnica z literaturo na to temo (E39) in predavanja na to temo. (E40)

14. Kaj bi dom v primerih soočanja z umiranjem moral še ponuditi v oporo stanovalcem in zaposlenim?

Paliativno sobo. (E41) Paliativni tim z znanjem in občutkom za delo z umirajočimi. (E42) Zaposlenim pa morda še kakšna predavanja v obliki delavnic na temo kako nuditi pomoč svojcem umirajočega in umirajočim. (E43)

9.8 Priloga 8: Intervju F

1. Koliko ste stari?

68 (F1)

2. Kako dolgo ste že stanovalec v Domu počitka Mengeš?

Eno leto (F2)

3. Kakšne občutke vam izzoveta besedi smrti in umiranje?

Sam se s tem ne obremenjujem.(F3) Težko mi je samo takrat, ko gre za svojce. (F4) Nič nimam strahu pred smrtjo (F5). Smrt sprejemam kot del življenja in da tako pač je.(F6) Ko mi je umirala mama, smo vedeli, da je zanjo bolje, če nas zapusti, ker je trpela. (F7) Tako, da takrat smo to lepo sprejeli.(F8) Sicer seveda nam je bilo težko, ko nas je zapustila, vendar smo bili hkrati olajšani. (F9)

4. Ko ste se skozi življenje srečevali s smrtjo in umiranjem, kaj vam je bilo takrat v oporo?

V oporo mi je bila in mi je predvsem družina. (F10) Drugače pa se s tem soočam bolj sam s sabo, kolikor pač se. (F11) Mislim, da če vedno na to misliš, sam sebe uničiš. (F12) Tako, da je bolje, če to daš stran in se s takimi stvarmi sploh ne obremenjuješ.(F13) Nekateri pa potrebujejo več opore, nekateri manj.(F14)

5. Kako ste se spopadali z negativnimi občutki in mislimi ob tej temi?

Kot sem rekel, odrinem na stran, to znam. Vem, da je tam, vendar se s tem ne ukvarjam. (F15) Kolikor pa razmišljam, ni nikoli tako, da bi čutil neko stisko, vendar je tako razmišljanje kot o vsakdanjih stvareh. (F16)

6. Ali se je vam vaše razmišljanje odkar ste prišli v dom kaj spremenilo?

Ne, isto razmišljam. (F17) Nisem tak kot ostali, nimam nekih predsodkov do domov. (F18) Nekateri se počutijo bližje smrti, (F19)kot prej rečeno, zato jih postane bolj strah in dobijo še večji odpor. (F20) Sploh v tem domu, kjer je veliko ljudi v slabem stanju. Ko to ljudje vidijo, se počutijo še slabše, saj v njih vidijo sebe čez nekaj let. (F21) Ko nisi v domu, teh ljudi ponavadi ne vidiš in se s tem ne obremenjuješ.(F22)

7. Kdaj in na kakšen način se z drugimi stanovalci pogovarjate o smrti in umiranju?

S stanovalci se skoraj nikoli ne pogovarjam o tem. (F23) Sam v dom hodim že 5 let ker imam tukaj tudi ženo, in samo kdo mi sem pa tja pove, da je kdo umrl. (F24) In to je to. Nikoli pa kdo ne načne pogovora. Malo se izogibajo. (F25)

8. Kakšen odnos pa imajo po vašem mnenju zaposleni do smrti in umiranja? Kako se na smrt odzovejo?

Svoje postorijo, kar imajo za postoriti. Je nujno v njihovi službi, (F26) in mislim, da moraš imet malo urejeno v glavi, da lahko delaš v takem okolju. (F27) Drugače pa nevem, nisem nikoli govoril z njimi o tej tematiki ali jih videl v tem položaju da so bili priča smrti bližnjih sstanovalcev. (F28)

9. Kaj vam je na voljo v Domu, da vam približajo tematiko smrti in umiranja v Domu oziroma da se lahko spopadete s tem?

Pri meni to ne pride v poštev, ker tega ne potrebujem. (F29) Tudi nevem kaj je na voljo. (F30)

10. Kaj menite, da bi moral dom ponuditi stanovalcem, v primeru smrti stanovalcev?

Saj se niti ne poznajo med sabo, (F31) tudi če so po tri v sobi. Tako, da je redko kateri, po mojem mnenju, ki bi zaradi stanovalcev rabil podporo. (F32) Mogoče bolj zaradi tega, ker se s tem poveča občutek bližine smrti. (F33) Takrat mislim, da večina ljudi potrebuje pogovor in malenkosti, ki jim dosti pomenijo. (F34) Tudi slišim stvari ko se šušlja po domu, in vidim da so ljudje bolj dovzetni za te stvari in jih je strah. (F35) Zato je dobro, če imajo kaj, kar jim pomaga, samo ne vem kaj. (F36)

9.9 Priloga 9: Intervju G

1. Koliko ste stari?

80 (G1)

2. Kako dolgo ste že stanovalec v Domu počitka Mengeš?

2 leti (G2)

3. Kakšne občutke vam izzoveta besedi smrti in umiranje?

Občutim žalost (G3a) in stisko (G3b), sploh ko navežem to s spominom na smrti v moji družini. (G4) Drugače pa to sprejemam kot del življenja- tako kot se rodimo, tako potem umremo, (G5) kot prehod iz enega življenja v drugega. (G6) Veliko bolj me ganejo smrti mladih ljudi kot pa starih, saj je pred mladimi še celo življenje, pri starih pa se počasi izteka. (G7) Vsi gremo v isto smer in je neizogibno, (G8) za nekatere malo prej, za nekatere malo kasneje. In smrti me ni strah. (G9)

4. Ko ste se skozi življenje srečevali s smrtjo in umiranjem, kaj vam je bilo takrat v oporo?

O tem sem se pogovarjala. (G10) Menim, da je najslabše, če človek o tem ne govori, ker tako kopiči v sebi in je lahko uničujoče za človeka. (G11) Človek se želi pogovarjati o človeku, ki ga je imel rad. (G12) In mislim, da to deluje pomirjujoče in terapevtsko. (G13)

5. Kako ste se spopadali z negativnimi občutki in mislimi ob tej temi?

Kot sem rekla, sem se o tem pogovarjala. (G14) Najbolj z družino. (G15) Mi tudi pomaga moje razmišljanje, da človek, ko umre, ni popolnoma odšel. Mislim, da je še vedno z nami, samo da ga ne vidimo in čutimo. Večkrat sem imela tudi takšne sanje, ki mi povejo, da so moji umrli bližnji še vedno z mano. (G16) O tem tudi večkrat razmišljam, a mirno. (G17)

6. Ali se je vaše razmišljanje odkar ste prišli v dom kaj spremenilo?

Ne, isto je kot prej. (G18)

7. Kdaj in na kakšen način se z drugimi stanovalci pogovarjate o smrti in umiranju?

S stanovalci se o tem ne pogovarjam, nikoli ne pride do pogovorov, (G19) razen do tega da kdo pove kdo je umrl, (G20) in mogoče malo govorimo o njegovem življenju. (G21)

8. Kakšen odnos imajo zaposleni do smrti in umiranja?

Mislím, da doživljajo stisko, ker pač ob umiranju ljudi, pa čeprav ti niso blizu- pa tukaj so si nekateri zaposleni in stanovalci kar blizu- doživljaš stisko. (G22) Vsi pa smo si tudi različni, tako da vsak po svoje to dojema in predeluje.(G23) Drugače pa nisem o tem z njimi nikoli govorila, razen tega da je ena sestra omenila, naprimer, da je umrla moja sosedá. (G24) Mislím, da nočejo o tem govoriti tudi zato, ker nas nočejo obremenjevati in nas spravljati v stisko. (G25) Mislím, da se zavedajo, da je veliko ljudi v tem domu takih, ki so na smrt zelo občutljivi in jih smrt grozno plaši. (G26)

9. Kaj vam je na voljo v Domu, da vam približajo tematiko smrti in umiranja v Domu?

V kapeli je napisan vsak, ki je umrl. Tam imaš možnost poslovitve (G27) pa tudi maše (G28) in prišel je duhovnik, ki je bil na voljo tudi za pogovor.(G29) Drugače pa mislím, da če bi se obrnila na zaposlene, bi zagotovo dobila dober odziv in bi mi posvetili svoj čas in mi pomagali. (G30). So pa vseeno tudi toliko zaposleni, da to pač ne pride na vrsto samo od sebe. (G31)

10. Kaj menite, da bi moral dom ponuditi stanovalcev, v primeru smrti stanovalcev?

V primeru smrti stanovalcev ne vem, (G32) menim pa, da so sestre zelo zaposlene, menim da manjka kadra, zato bi rekla da bi moral dom najprej zaposliti še kakšno delavko več, da bi lahko malce razbremenila druge in mogoče bi si lahko tako več časa vzeli za stanovalce. (G33)

9.10 Priloga 10: Intervju H

1. Koliko ste stari?

86 (H1)

2. Kako dolgo ste že stanovalec v Domu počitka Mengeš?

1 leto (H2)

3. Kakšne občutke vam izzoveta besedi smrti in umiranje?

Smrt in umiranje sem doživel nazadnje pred dvema leti, ko mi je žena umrla. Je bilo zelo hudo, (H3) vendar se je treba zavedati, da je smrt sestavni del življenja. (H4) Temu se ne more nihče umaknit, (H5) lahko se samo mogoče malo zamakne, za kakšen mesec, dva, pol leta, s pomočjo zdravnikov.(H6) Drugače pa je treba to plat življenja sprejeti, čeprav je težko. (H7) Tisti ki tega ne sprejme, trpi bolj, kot tisti, ki to sprejme. (H8) Torej, če odgovorim na vaše vprašanje- ob smrti in umiranju občutim stisko (H9a) in bolečino, (H9b) hkrati pa se zavedam nujnosti in potrebnosti smrti (H10) ter tega, da moram to sprejeti, če želim jaz naprej živeti. (H11) Vedno sta tukaj dva pogleda. (H12)

4. Ko ste se skozi življenje srečevali s smrtjo in umiranjem, kaj vam je bilo takrat v oporo?

Ko sem bil mlad, se mi je zdelo vse še tako oddaljeno, imel sem popolnoma drugačne občutke. (H13) Sedaj, ko smo starejši, imaš občutek, da tudi ti nisi tako daleč od smrti. (H14) Ko sem bil mlad, mi je bilo bolj težko, ko smo dali mamo v dom, kot ko je umrla. Ker takrat ko je umirala, smo bili pripravljani in sem cele noči prosil bogove- pa sploh nisem veren- da naj mi zaspi. Ker je zelo trpela, (H15) in sem to sprejel kot neko odrešenje, za nas in sploh za njo. (H16)) Takrat , in tudi sedaj, se opiram na svoje najbližje- hčer in sina.(H17) Drugače pa sem se oprl sam nase in na svoje razmišljanje o smrti, ki jo, kot sem že prej rekel, pogosto vidim kot del življenja in celo kot odrešenje. (H18)

5. Kako ste se spopadali z negativnimi občutki in mislimi ob tej temi?

Kot prej omenjeno- sprejemam to kot del življenja, kar mi zelo pomaga pri spopadanju. (H19) In menim, da bi se moral vsak človek, ki vsaj malo razmišlja, utrditi in urediti v sebi misel, da lahko vsak človek sam sebi najbolj pomaga. (H20) Saj so razni nasveti in to, vendar mislim, da če človek začne preveč negativno gledat na življenje in vse dogodke, tak človek nebo nikdar srečen in nebo nikdar dosegel nekega zadovoljstva (H21). Jaz sem se na primer sam odločil, da pridem v dom. Nočem obremenjevati vnukov in otrok, vendar prav lahko pa od doma iti. Je pa tako, da niso vsi tukaj prostovoljno, in nekateri temu ne morejo ubežati, vrtijo se krogu nezadovoljstva, ne morejo sprejeti dogodkov in so zato nesrečni v vseh pogledih. (H22) Vendar vam povem, v takem okolju kot je ta dom se, če je človek le odprtih oči in pripravljen, marsikatera temna misel izgubi. (H23)

6. Ali se je vaše razmišljanje odkar ste prišli v dom kaj spremenilo?

Vedno sem imel v glavi, da so domovi hiralnice, kar so v času moje mladosti tudi bili. Res so se jih držale neke negativne stvari, tja so šli ljudje dejansko umret. (H24) Tudi v mladosti sem imel zadržke pred dotiki mrtvega ali človeka v zelo slabem stanju. Mislim, da je ta dom zelo spremenil moj odnos do teh stvari, veliko bolj sem sprejel smrt in umiranje nasploh. Stopil sem eno stopnjo višje. (H25) Sedaj nimam problema stopiti do nekega trpečega človeka in ga prijete za roko, zdi se mi da je to prišlo zraven doma. Že prej sem sprejemal smrt, sedaj pa sem sprejel še umiranje in poslavljanje. (H26) Menim pa, da veliko ljudi, tudi v tem domu, ki enostavno doma niso sprejeli, tudi zaradi te zgodovine domov ker imajo še vedno v mislih da to je hiralnica in so jih zaprli sem da umrejo. (H27) Tudi prijatelji, ki so 20 let mlajši od mene, zaradi poslušanje svojcev, ki so bili v domu, zelo težko verjamejo, da je meni tu notri izjemno lepo. (H28) Zagotovo pa je, tudi zame, odhod v dom bila neka ločnica v življenju, četudi sem odšel v dom prostovoljno, (H29) in imaš občutek da si starejši (H30a) in bližje smrti. (H30b) Vendar mogoče to bolj sprejemam kot nekateri. (H31) Sem pomirjen sam s seboj. (H32)

7. Kdaj in na kakšen način se z drugimi stanovalci pogovarjate o smrti in umiranju?

Včasih se kaj pohecamo na račun smrti z nekaterimi, ki so za take šale. (H33) S tem malo razbijamo tabu okrog smrti, ki je pač v tem domu kar pogosta. (H34) Vendar se vsi malo izogibajo temu, ker lahko bi izzval kakšne negativna čustva ali prikladal dogodke v spomin. (H35) Tega pa nihče noče. Zdi se mi, da o smrti govorijo in se sploh šalijo le tisti, ki so še dovolj vitalni, tako miselno in telesno, da ne čutijo neke bližine smrti. (H36) Takoj, ko je človek v slabšem stanju, ga mine ves pogovor, saj čuti da je temu blizu. (H37) Pa tudi v tem domu je populacija relativno slaba. Veliko je zelo slabih ljudi- so v posteljah in blodijo in kričijo. (H38) To ljudje vidijo in zdi se mi, da tudi to vpliva na to, da se ljudje o tem nočejo pogovarjati ker jih postane še bolj strah. (H39) Zato bi si tudi jaz želel oditi v dom v Trzin, kjer so ljudje malo bolj vitalni, ker bi imel tudi več družbe. (H40) Pa tudi tako je- če je človek v življenju dosegel tisto kar je želel, in mu je bilo v življenju lepo, bo bistveno lažje sprejel smrt. (H41) To sem opazil že velikokrat. Če ima človek neke neporavnane račune, ali se mi zdi da še ni izpolnil svojega življenja- na kakršnikoli ravni- se toliko bolj boji smrti. (H42) To, vsaj po mojem mnenju, pesti veliko stanovalcev. (H43) Slaba volja pa je bolj nalezljiva kot dobra. (H44)

8. Kakšen odnos imajo zaposleni do smrti in umiranja?

Enkrat sem videl, kako je ena sestra govorila z drugo, ki ji je sporočila smrt stanovalca. Sestro je novica vidno prizadela, je kar prebledela. (H45) Temu se je, če delaš z ljudmi, žal ne moreš izogniti. (H46) Mislim sicer, da je dosti lažje se srečevati s smrtjo, če je izven našega ožjega kroga. (H47) Zaposlenim so verjetno večina stanovalcev taki, vendar vseeno do nekaterih pa gojijo čustva prijateljstva, in jim je tako

ob smrti takih težko. (H48) Je pa res, da četudi ne poznaš človeka dobro, pa se okrog tebe pogosto dogaja umiranje, te to zagotovo zaznamuje (H49) in se moraš s tem soočiti kajti nihče, ki je človek, ne ostane ob takih stvareh ravnodušen. (H50) Vendar mislim, da mora osebe tukaj jemati smrti čimbolj profesionalno, da se lahko izognejo trpljenju. (H51) Pa tudi izogibati se morajo kazati to pred drugimi stanovalci, da jim ne povzročajo skrbi in občutkov bližine smrti. (H52)

9. Kako menite, da bi se zaposleni odzvali, če bi se nanje obrnili po pomoč in podporo glede smrti in umiranja?

Sicer sem relativno malo časa tukaj, sem pa prepričan, da če bi potreboval pogovor ali kakršnokoli pomoč glede tega, bi pomoč zagotovo dobil. (H53) Sem tudi mnenja, da lepa beseda lepo besedo najde (H54) in tukaj so medicinske sestre in bratje res čudoviti in se jim vidi, kako ti želijo polepšati dneve in olajšati življenje. (H55)

10. Kaj vam je na voljo v Domu, da vam približajo tematiko smrti in umiranja v Domu?

Vem, da imajo vsake toliko neka predavanja, (H56a) vendar se jih sam še nisem udeležil. (H56b) Vendar mislim, da če bi želeli bolj približati, bi se morali bolj o tem pogovarjati. (H57) Mogoče so pa poskusili, pa ni bilo dobrega odziva, ker, kot sem rekel, je slaba populacija. (H58)

11. Kaj menite, da bi moral dom ponuditi stanovalcem, v primeru smrti sstanovalcev?

Kot prej rečeno, pogovor. Če bi bili seveda stanovalci za. (H59) Drugače pa nevem, (H60) sam ne rabim ničesar, (H61) ker si pomagam sam, (H62) tako da ne morem reči za druge. Sam vem, da če bi mi umrl kakšen bližji sstanovalec ali sploh nasploh kakšen stanovalec doma, bi si želel majhno slovo- eno svečko, šopek rož.(H63) Nič prevelikega, toliko, da je nekaj kar opominja na njegovo življenje in smrt. (H64) Vendar je to tako relativno, vsak ima svoje poglede, svoje bojazni, svoje želje. Lahko povem samo, kar mislim jaz. (H65)

9.11 Priloga 11: Intervju I

1. Koliko ste stari?

75 let (I1)

2. Koliko časa ste že stanovalec v Domu počitka Mengeš?

10 let (I2)

3. Kakšne občutke vam izzoveta besedi smrti in umiranje?

Ni me strah (I3)- to mi prinese meditacija. (I4) Sprejemam smrt kot del življenja, (I5) kot prehod v novo življenje- verjamem v reinkarnacijo. (I6) Seveda pa občutim ob umiranju in smrti bližjih stisko (I7a) in žalost. (I7b) Sploh sem občutila žalost ob tistih, s katerimi sem bila najbolj povezana. (I8)

4. Ko ste se skozi življenje soočali s smrtjo in umiranjem, kaj vam je bilo takrat v oporo?

V oporo so mi bili predvsem bližnji. (I9) Obujali smo spomine nanje, (I10) pomagali smo si s pogovorom, (I11a) ki se mi zdi v življenju ključnega pomena. (I11b) Kasneje sem si potem pomagala z meditacijo (I12a) in z vero, (I12b) z mislijo, da ni konec njihovega življenja, da so samo šli skozi prehod. (I12d) Drugače pa sem se kot mlada malo bala umrlih ljudi, nakar so mi rekli, da naj umrle primem za noge. In sem jih res, vsakega v krsti oziroma ko so doma ležali- takrat še ni bilo tega sežiganja mrličev- prijemala za prste in tako sem zgubila strah pred smrtjo. (I13)

5. Kako ste se oziroma se spopadate z negativnimi občutki in mislimi ob tej temi?

O umrlih smo se pogovarjali, (I14) obujali nanje lepe spomine, (I15) in to mi je zelo pomagalo pri stiskah. Kot tudi - kot prej omenjeno- to, da verjamem v reinkarnacijo in da sedaj živijo naprej oziroma ponovno. (I16) Pomagalo mi je tudi to, da je recimo mož ob umiranju dobil obhajanje in maziljenje in sem tako vedela, da je odšel pomirjen (I17) in tudi sama sem bila bolj pomirjena, saj veliko dam na to, da se je povezal z duhovnikom. (I18) K temu, da sem lepo prenesla smrti, je pomagalo, tako pri možu kot pri mami, da sem videla kako zelo trpita in mi je bilo v olajšanje ko sta umrla, da jima ni bilo treba več trpeti. (I19) Bilo mi je kot neko odrešenje, za njih in zame. (I20)

6. Ali se je vaše razmišljanje o smrti in umiranju, odkar ste prišli v dom, kaj spremenilo?

Niti ne. (I21) Kljub temu, da sem v domu, ki se jih drži sloves zadnje postaje življenja, (I22a) o tem ne razmišljam sploh (I22b) in se ne bojim smrti. (I22c) Tudi ne razmišljam, da je smrt že pri meni, nimam še občutka, da se mi kaj bliža. (I23)

7. Kdaj in na kakšen način se z drugimi stanovalci pogovarjate o smrti in umiranju?

Z drugimi stanovalci se o smrti ne pogovarjam, (I24) ker se mi zdi da ima večina stanovalcev tudi drugačen pogled na smrt kot jaz. (I25) Pravijo pa tudi, da če si ti zadovoljen s svojim življenjem, lažje odideš in sprejmeš smrti, ker si misliš, da si izpolnil kar si želel, da si izpolnil svoje poslanstvo. Jaz sem s svojim življenjem zadovoljna, zato nimam s smrtjo nekega problema. (I26) Pri nekaterih pa ni tako (I27) in v starejših letih začneš o tem, ker premlevaš svoje življenje in imaš čas, še bolj razmišljati. (I28)

8. Kakšen odnos imajo zaposleni do smrti in umiranja?

Če umre kdo, ki je blizu mene, ki umre, mi povejo. (I29) Tudi, ko je umrla ena iz sosednje sobe, s katero sva se razumeli, so mi zelo lepo sporočili (I30) in dali vedeti, da so na voljo za pogovor. (I31) Drugače pa, da bi videla, kakšen odnos imajo do umiranja, pa ne. (I32) Menim pa, da moraš sprejeti to, če želiš delati v takem poklicu, kjer ljudje okoli tebe umirajo. (I33) Z eno sem se sicer pogovarjala, in mi je povedala, da velikokrat naleti na umirajočega človeka v sobah, kot da bi ji bilo namenjeno oziroma da je poklicana, da spremlja ljudi ob smrti in je rekla, da to sprejme z odprtimi rokami, (I34a) saj je mnenja, da je zelo pomembno, da je kdo s tabo, ko umiraš, da ne umreš sam. (I34b) Zelo čustvena in prijetna ženska, ki se zna s človekom pogovoriti. (I35)

9. Kako bi si želeli, da bi se zaposleni odzvali, če bi se nanje vi obrnili nanje z vprašanji o smrti?

Ne prenesejo vsi srečanj in pogovorov o smrti, (I36) saj je nekatere strah. (I37) In niso vsi primerni za tak pogovor. (I38) Sem pa prepričana, da bi mi nekateri in to kar večina, ustregli v tem in mi pomagali pri moji stiski, toliko jih poznam, da to vem. (I39)

10. Kaj vam je na voljo v Domu, da vam približajo tematiko smrti in umiranja v Domu?

Imamo kapelo, v kateri se lahko od umrlih poslovimo. (I40) Tam imajo križce z imeni umrlega. (I41) Enkrat na mesec je tudi maša. (I42) Vem, da so tudi neka predavanja, (I43a) vendar se tega nikoli nisem udeležila, saj tega ne potrebujem, ker imam o tem lastno mnenje. (I43b) Nekateri pa to potrebujejo (I44) in je prav, da se o tem govori in si lahko s tem pomagajo. (I45)

11. Kaj menite, da bi moral dom ponuditi stanovalcev, v primeru smrti stanovalcev?

Sama ne potrebujem ničesar, ker ne potrebujem pomoči v tem. (I46) To bi morali povedati tisti, ki imajo pred smrtjo strah. Vendar ponavadi o tem ne govorijo. (I47)

9.12 Priloga 12: Intervju J

1. Koliko ste stari?

89 let (J1)

2. Kako dolgo že stanujete v tem domu?

Približno eno leto. (J2)

3. Kakšne občutke vam izzoveta besedi smrt in umiranje?

Ob tem pomislim na smrt mojih bližnjih.(J3) Umrli so mi starši in pred tremi leti mož. In ko o tem razmišljam, postanem malo žalostna(J4). Vendar o tem nočem razmišljati.(J5) Na to nimam nekega posebnega pogleda,(J6) niti se smrti ne bojim, (J7) če že, me je strah dolgega umiranja.(J8) Ampak ko bo prišlo bo pač prišlo, in tako mora tudi biti.(J9) S tem, kar sem dosegla v življenju sem zadovoljna , bila sem zelo pridna in lahko rečem, da sem tudi moji družini veliko pripomogla in omogočila.(J10) In sem tudi sama, prostovoljno prišla v ta dom, čeprav mi nebi bilo treba.(J11) Svoje sem opravila, (J12)tako sem mojim otrokom dala prostor za njihovo življenje in da se jih ni treba obremenjevati z menoj.(J13) Pa vedno s svojimi otroci govorim kako naj me shranijo, kako naj poskrbijo zame ko bom umrla. (J14) Ko pa je umrl moj mož, sem bila grozno žalostna (J15) in sem štiri leta skrbela zanj prej.

4. Ko ste se skozi življenje srečevali s smrtjo, kaj vam je bilo takrat v oporo?

Kar se tega tiče, sem bila vedno bolj samotar.(J16) Na nobenega se nisem nikoli obračala, razen na moža (J17) ob smrti moje mame. Očeta sem izgubila že kot otrok, takrat mi je verjetno pomagala mama, vendar je to že daleč. Spominjam se samo, da so ga trikrat prekopal, ker je padel pri partizanih in je mama želela, da je pokopan drugje. Takrat se spominjam bolečine, saj se mi je zdelo, da mu ne damo miru.(J18) Mama je bila pridna, sicer pa nikoli nismo imeli takšnega odnosa z njo kot je danes, ko se objemamo, poljubljam. Pa tudi vzgajala nas ni nikoli v verne ljudi, nismo bili verni. Tako, da si z duhovnostjo nisem nikoli pomagala, (J19) smo na vse bolj realistično gledali.(J20) Tako, da si nisem nikoli mogla pomagat z mislijo, da se bomo še srečal oziroma, da jim je sedaj lepše ali pa da so nekje v zraku. (J21) Hčer me je ob smrti moža poskušala potolažiti, da je mož sedaj nekje v zraku in je še vedno z nami, pa jaz tega ne verjamem.(J22) Pa tudi nisem z ničemer nikoli želela koga obremenjevati, sploh otrok. Oni imajo svoje žalovanje.(J23) Drugače pa sem ob možu bila veliko bolj šokirana ob smrti in mi je za nekatere stvari žal, da so se tako iztekle.(J24) On je namreč imel demenco in nismo vedeli , da jo ima, za nekatere stvari sem

ga obtoževala, sedaj pa vem da ni bil kriv. In me zaradi tega še vedno kdaj boli srce.(J25) Če bi takrat vedela, bi ravnala drugače, in tudi sedaj nebi imela slabe vesti. (J26) Tako, da sem pomirjena glede vsega, (J27) to me pa še vedno včasih žre, da ga zadnja leta nisem razumela, pa čeprav se zavedam da na to nimam sedaj vpliva in takrat nisem za bolezen vedela. (J28)

5. Kako ste se spopadali z negativnimi občutki ob smrti in umiranju?

Nevem, vse življenje sem bila zelo zaposlena, ker smo imeli gostilno, tako da o teh stvareh sploh nisem imela časa razmišljat. Tako, da bi rekla da sem se s tem spopadala z delom. (J29) Sem pa, in še vedno, ko grem na grobove, s pokojnim možem, mamom in očetom govorim, jim povem o mojem življenju, jim kaj potožila, se pohvalila, kaj se mi dogaja in tako.(J30) S tem ohranjam z njimi en stik, pa čeprav se zavedam, da me po vsej verjetnosti oni ne slišijo.(J31) Meni pa pomaga in mi je to dovolj. (J32)

6. Ali je prihod v dom vplival na vaše razmišljanje o smrti? Kako?

Ja.(J33) Rekla bi, da je vplival tako, da tukaj bolj vidim kako ljudje leta in leta ležijo in se mi to ne zdi pravično (J34) in si sama sedaj še bolj želim, da bi odšla hitro, v spanju, (J35a) da mi nebi bilo treba trpeti.(J35b) Že prej sem smrt dojemala pri nekaterih, kot konec muka,(J36) sedaj v domu pa se mi je to še poglobilo.(J37) Kajti to, da moraš čakati na smrti, je grozno. (J38) Tako je bilo pri moji mami, ki je tudi nekaj let bila odvisna od naše pomoči. In na koncu ni več govorila. Meni je ob takih umiranjih hudo (J39) in tega je tukaj veliko. (J40)

7. Kako pa se zavarujete tukaj pred temi neprijetnimi občutki?

Nočem obiskovati znancev, ki so v takem stanju. (J41) Tako, da tega sploh ne vidim. (J42) Meni to, če jih ne vidim, prikrajša trpljenje (J43a) in da mi ni treba o tem razmišljati (J43b) in da se mi ni treba potem bati moje smrti,(J43c) ampak se pač prepustim in kar bo bo. (J44)

8. Kako se s stanovalci v domu pogovarjate o smrti in umiranju?

O tem se ne pogovarjamo,(J45) razen če kdo umre, takrat si sporočimo.(J46) Za eno kolegico pa sploh nisem vedela nekaj dni, dokler nisem povprašala po njej.(J47) Me je kar šokiralo, vendar je gospod, ki sem ga povprašala, rekel naj se ne sekiram, da ona si je želela umreti tako na hitro. (J48) Drugače pa vsake toliko s kakšno gospo kakšen hec naredimo iz smrti, se ji malo rogamo (J49) in se s tem malo sprostim od tega ozračja doma. (J50) Kdaj rečemo, da tukaj čakamo na zadnje trenutke, vendar tako v hecu, (J51) se mi zdi, da to rabimo kdaj. (J52) Drugače je pa veliko ljudi tukaj s svojimi problemi, (J53a) veliko se jih sploh noče pogovarjati, (J53b) so zaprti vase (J53c) in niti ne odzdravijo, ko jih pozdravim. (J53d) Nekaj jih je pa le še tukaj, ki so veseli in zadovoljni (J54a) in sprejemajo ta del življenja, tako kot jaz.(J54b)

9. Kako pa mislite, da zaposleni sprejemajo smrti v domu?

Moram povedati, da jih zelo občudujem, (J55) kako zelo so prizadevni, (J56a) zelo radi ustrezijo (J56b) in pomagajo. (J56c) Tudi vidim kako lepo jih negujejo pa preoblačijo, moraš biti človek za to, niso vsi za to. (J57) Nevem pa kako sprejemajo to umiranje, nikoli mi niso z ničemer pokazali. (J58) Zagotovo pa je psihično naporno in težko zanje, če si okoli tega. (J59)

10. Kaj ponuja dom, da vam približajo tematiko smrti in umiranja? Oziroma kaj menite, da bi moral dom še ponuditi?

To je zelo oseben pogled, vsak potrebuje nekaj drugega. (J60) Sama ne potrebujem ničesar, (J61) vendar niso vsi taki, nekateri potrebujejo več, nekateri manj. (J62) Tisti verni, imajo molilnico. (J63) Drugače pa nebi vedela. (J64)

9.13 Priloga 13: Intervju K

1. Koliko ste stari?

93 let (K1)

2. Kako dolgo že stanujete v tem domu?

4 leta (K2)

3. Kakšne občutke vam izzoveta besedi smrt in umiranje?

To mora tako bit. Vsi gremo enkrat. (K3) Sprejemam smrt (K4) oziroma se je ne bojim. (K5) O tem pa lih preveč ne razmišljam. (K6) Sicer ko so mi umirali moji bližnji, sem bila žalostna, (K7) seveda. Vendar je treba to sprejeti. (K8) Bolj me gane to, da se nekateri matrajo in trpijo. (K9) Potem celo sprejemam smrt kot dobrodošlo. (K10) Jaz bi rada lepo umrla. (K11)

4. Ko ste se skozi življenje srečevali z umiranjem in smrtjo, kaj vam je bilo takrat v oporo?

Tolažila sem se s tem, da je to neizogibno in tako pač je, (K12) je del življenja tudi smrt. (K13) Je bil pa v oporo tudi mož že s tem, da je bil tam zame. (K14)

5. Kako ste se spopadali z negativnimi občutki ob smrti in umiranju?

Prepustila sem se negativnim občutkom in jim pustila da so tam. (K15) Je bilo težko, (K16) vendar se mi zdi, da če pustiš da čutiš, potem lažje sprejmeš. (K17) Daš bolečino čez, in greš naprej. (K18)

6. Ali se je vaše razmišljanje glede umiranja in smrti ob prihodu v dom spremenilo?

Ne, ni se nič spremenilo. (K19) Jaz sem tukaj v svoji sobi in niti nimam stika z drugimi. (K20) Sem tudi prostovoljno prišla v dom, (K21) tako da nimam nikakršnih problemom tudi z domom nasploh, ali kakšnih predsodkov. (K22)

7. Kako se s stanovalci v domu pogovarjate o smrti in umiranju?

Zelo malo se pogovarjamo, (K23) samo takrat ko kdo umre, mi kdo pove mimogrede. (K24)

8. Kako pa mislite, da zaposleni sprejemajo smrti v domu?

Mislim, da jim je dosti vseeno, (K25) sprejmejo. Sprejemajo pač to kot del službe. (K26)

9. Kaj ponuja dom, da vam približajo tematiko smrti in umiranja? Oziroma kaj menite, da bi moral dom še ponuditi?

Ne vem, (K27) vsak potrebuje svoje, zelo težko bi imeli nekaj, kar je vsem v redu. (K28) Nekaterim pomeni veliko kapela, kar imajo, (K29a) drugi potrebujejo pogovor, (K29b) tretji nič.. (K29c) Jaz ne potrebujem nič, sem sama s sabo in ne potrebujem domovskih uslug glede tega. (K30)

9.14 Priloga 14: Intervju L

1. Koliko ste stari?

84 let (L1)

2. Kako dolgo že stanujete v tem domu?

Približno 1 leto (L2)

3. Kakšne občutke vam izzoveta besedi smrt in umiranje?

Nimam nekih mnenj, imela sem težko življenje in sem mešanih občutkov. (L3) Prihodnosti tudi ne vidim, nimam neke perspektive. (L4) O tem tudi ne razmišljam veliko, kar bo z mano, pa bo. (L5) Velikokrat si želim, da bi samo zaspala in me nebi bilo več. (L6) V sebi imam o tej temi, glede drugih, veliko žalosti. (L7) Sploh mi je bilo težko, ko sta mi umrla sin in vnuk. (L8) Sploh je tudi težko, ko oziroma ker odidejo mladi, (L9) se sprašuješ, ali je res bilo to potrebno ali ne. (L10) Še vedno trpim (L11) in se ne da opisat občutkov, ki jih imam ob tem. (L12)

4. Ko ste se skozi življenje srečevali z umiranjem in smrtjo, kaj vam je bilo takrat v oporo?

V mladosti nisem bila tako občutljiva kot v starosti. (L13) Nasploh sem čustvena oseba in me smrti zelo potrejo. (L14) Sploh nimam tolažbe. (L15) Nikoli ne bom prebolela nekaterih smrti, ne morem se sprijazniti. (L16) Poskušam pa vse predelati sama s seboj, (L17) nikoli nisem iskala pomoči pri drugih. (L18) Mogoče samo ob tistih trenutkih ko izveš, ko so momentalne reakcije. (L19)

5. Kako ste se spopadali z negativnimi občutki ob smrti in umiranju?

Zelo težko. (L20) Razmišljala sem predvsem to, da tako očitno mora bit in ne morem spremenit. Vendar mi ne pomaga ravno veliko. (L21) Jaz se tudi ne smejem več, (L22) enostavno se ne morem pripravit do smeha zaradi vse žalosti, vseeno mi je za vse. (L23) Tako se tudi ne poskusim potolažiti več, sem se prepustila občutkom. (L24)

6. Ali se je vaše razmišljanje glede umiranja in smrti ob prihodu v dom spremenilo?

V dom nisem prišla prostovoljno. (L25) Ne maram biti v domu in mi je muka. (L26) Najbolj me muči dolgočasje, nimam kaj počet, razjeda me (L27) in potem še bolj razmišljam o vsem. (L28) Še vedno se nisem privadila. (L29) Pa tudi tukaj sem obkrožena s slabimi ljudmi, v telesnem smislu, in je umiranja veliko. (L30) In me spomni na moje življenje in trpljenje in mi ni všeč. (L31) Doma pa si sam s sabo in nimaš tega vedno pred očmi. (L32)

7. Kako se s stanovalci v domu pogovarjate o smrti in umiranju?

Se ne pogovarjamo med sabo o tem. (L33) Težko dobiš tudi koga, ki te posluša,(L34) ne zanima drugih ljudi tvoje zgodbe in tvoji problemi.(L35) Jih imajo dost sami.(L36)

8. Kako pa mislite, da zaposleni sprejemajo smrti v domu?

Mislím, da jih ne prizadane to nič, (L37) mislim, da to kar sprejemajo enostavno. (L38) Je pa vsak drugačen, (L39) tako, da tega nebi trdila.(L40) Eni so bolj občutljivi, drugi pa manj. (L41)

9. Ste se z zaposlenimi kdaj pogovarjali o tej tematiki, ste se nanje kdaj obrnila?

Ne. (L42)

10. Kaj ponuja dom, da vam približajo tematiko smrti in umiranja? Oziroma kaj menite, da bi moral dom še ponuditi?

Jaz sem sama s sabo in ne potrebujem pomoči drugih, sploh ne od doma.(L43) Tudi nevem, kaj bi lahko ponudili,(L44) vsak ima svoje potrebe,(L45) za druge pa neznam povedat. (L46)

9.15 Priloga 15: Kodiranje

9.15.1 Odprto kodiranje

Oznaka	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
A1	37	37 let	Starost	Starost
A2	Socialna delavka	Socialna delavka	Poklic	Poklic
A3	11 let	11 let	Dolžina zaposlenosti	Dolžina zaposlenosti
A4a	Ko sem pričela z delom sta v meni besedi izvali stisko	Stiska	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
A4b	in nelagodje	Nelagodje	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
A5	Sedaj, ko je paliativna oskrba že napredovala mislim, da umiranje ne pomeni bolečine,	Napredovanje paliativne oskrbe	Pomen informacij za soočanje z občutki	Občutki ob smrti in umiranju
A6	to jemljem kot zaključek neke poti.	Smrt kot zaključek poti	Sprejemanje	Občutki ob smrti in umiranju
A7	se je mnogo lažje soočati s smrtjo starostnikov,	Lažje sprejetje smrti starostnikov	Sprejemanje smrti	Občutki ob smrti in umiranju
A8	kot pa če bi se soočala s smrtjo mlajših.	Težje sprejetje smrti mlajših	Sprejemanje smrti	Občutki ob smrti in umiranju

A9	Pri nas se je veliko izobraževalo na tematiko paliativne oskrbe in umiranja, to mi je zelo pomagalo	Izobraževanje na temo paliativne oskrbe	Izobraževanje	Spopadanje z občutki
A10	prebrala tudi veliko literature na to tematiko	Pomoč preko literature	Samopomoč	Spopadanje z občutki
A11	Ponavadi se pogovorim s sodelavkami, ki so mi blizu.	Pogovor s sodelavci	Pogovor	Spopadanje z občutki
A12	Nimam prav posebne osebe na koga bi se obrnila, ponavadi se obrnem na moj ožji tim.	Ožji tim	Tim	Oseba, ki pomaga
A13	spoznala, da se večina ljudi ne boji same smrti, ampak umiranja in bolečin	Strah pred bolečinami in ne toliko smrtjo	Učenje	Vpliv doma na dožemanje smrti
A14	tudi sama zdaj dojemam smrt kot nek zaključek	Smrt kot zaključek	Preobrat v dožemanju	Vpliv doma na dožemanje smrti
A15	pomembno, da v starosti rešiš odnose, ki jih imaš nerazrešene	Razreševanje odnosov	Pomen odnosov	Vpliv doma na dožemanje smrti
A16	posameznik , ki nima razčiščenih odnosov težje zaključí svoje življenje	Teža nerazčiščenih odnosov ob umiranju	Pomen odnosov	Vpliv doma na dožemanje smrti
A17	pogosto na smrtni postelji preganjajo stvari, ki niso dorečene in to so res velike stiske.	Stiske ob nerazčiščenih odnosih ob umiranju	Pomen odnosov	Vpliv doma na dožemanje smrti
A18	Glede na to, da v domu povprečno letno umre med 70 in 80 ljudi, ki jih vse osebno poznam	Pozna vse, ki umrejo	Osebni odnos	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
A19	postanem žalostna, ko mi kdo od osebja pove, da se po vsej verjetnosti posamezniku čas izteka	Žalost ob verjetnosti izgube	Neprijetni občutki	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
A20	večkrat zgodi, da dojemam smrt kot odrešitev	Smrt kot odrešitev	Dožemanje smrti kot dobro	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
A21	sploh v primerih ko je starostnik v celoti odvisen od pomoči osebja	Starostnik odvisen od pomoči	Dožemanje smrti kot dobro	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
A22	Mislím, da smo si pri tem kar enotni in velja tudi za ostale to, kar sem povedala že prej.	Enotnost občutkov zaposlenih	Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja stanovalcev	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
A23	s sodelavci pogovarjamo zlasti takrat, ko kdo od naših stanovalcev ne more predelati travme, ko je izgubil otroka.	Nezmožnost predelave travme ob izgubi otroka	Pogovor o travmah stanovalcev	Pogovor o smrti med zaposlenimi

A24	kako določene osebe smrt bližnjega lahko spremlja celo življenje.	Smrt kot spremljevalka življenja	Pogovor o travmah stanovalcev	Pogovor o smrti med zaposlenimi
A25	pri osebah z demenco, ki lahko vsak dan znova doživljajo smrt bližnjega.	Doživljanje smrti vsak dan znova	Pogovor o travmah stanovalcev	Pogovor o smrti med zaposlenimi
A26	pri naših stanovalcih tabu tema. Ne želijo in nočejo se pogovarjati o tem	Tabu tema	Mnenje o odzivu stanovalcev na smrt	Odziv stanovalcev na smrt
A27	Pred časom smo uvedli gesto, da smo ob smrti stanovalca, na mesto kjer je sedel v jedilnici položili cvetlico	Ob smrti stanovalca položijo cvetje na mesto v jedilnici	Poskus približanja teme smrti	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
A28	Stanovalci tega niso dobro sprejeli, zato smo to ukiniti	Nesprejetje med stanovalci	poskus približanja teme smrti	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
A29	Ko nekdo umre se o tem med seboj šepetaje pogovarjajo.	Le tihi pogovori	Mnenje o odzivu stanovalcev na smrt	Odziv stanovalcev na smrt
A30	V kolikor želijo, vendar je to res izjemoma, s pogovorom.	Izjemoma, v primeru želje	Pomoč s pogovorom	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
A31	vedno damo vedeti, da je medicina tako napredovala, da umiranje ne pomeni bolečine.	informacije o napredovanju medicine in blaženju bolečin	Pomoč s tolažbo	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
A32	se vedno najde kdo, ki je pripravljen prisluhniti,	Nekateri prisluhnejo	Pomoč s pogovorom	Pomoč zaposlenim pri sprejemanju smrti
A33	največkrat pa mora človek to predelati sam s seboj.	Predelovanje lastnih čustev	Samopomoč	Pomoč zaposlenim pri sprejemanju smrti
A34	Stanovalcem in svojem bi morali omogočiti posebno sobo, kjer bi bili sami in bi bili lahko prisotni ob umirajočem in ob smrti.	Potreba po paliativni sobi	Potrebe	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
A35	Problem je v večposteljnih sobah	Intimne enoposteljne sobe	Potrebe	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
A36	V domu smo v prostorski stiski	Prostor	Potrebe	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
A37	iščemo varianto, da bi vzpostavili paliativno sobo.	Potreba po paliativni sobi	Potrebe	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
A38	Glede zaposlenih se težko opredelim, saj sama ne pogrešam ničesar.	Zadostnost opore pri soočanju s smrtjo	Zadovoljene potrebe	Pomoč zaposlenim pri sprejemanju smrti
B1	42	42 let	Starost	Starost
B2	Animator, delovni terapevt	Delovni terapevt	Poklic	Poklic
B3	5 let	5 let	Dolžina zaposlenosti v Domu	Dolžina zaposlenosti v Domu

B4a	Neznano področje je, zato malce,	Strah pred neznanim področjem	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
B4b	do določene mere vzbuja strah,	Strah	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
B4c	tesnobo,	Tesnoba	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
B4d	negotovost	Negotovost	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
B4e	in skrb	Skrb	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
B5	Povezano je s trpljenjem, mukami, zapuščanjem, odhajanjem	Povezava z odhajanjem	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
B6	s čimer se srečujemo dnevno v opazovanju sočloveka oziroma starostnika	Dnevno srečevanje s smrtjo stanovalcev	Posredno doživljanje	Občutki ob smrti in umiranju
B7	ni enako kot če se s tem srečuješ sam osebno.	Ne gre za osebno srečevanje s smrtjo	Posredno doživljanje	Občutki ob smrti in umiranju
B8	Biti od drugem, ki se s tem srečuje pa odpira vprašanja in odgovore, ki se porajajo v tebi samem.	Samospraševanje	Spoznavanje sebe	Občutki ob smrti in umiranju
B9	Beseda smrt in umiranje mi vedno privabi asociacijo in navezavo z življenjem-	Razmišljanje o smrti in življenju	Spoznavanje sebe	Občutki ob smrti in umiranju
B10	njegovim smislom, prehodom, večnim življenjem, vprašanji smisla in duhovnostjo.	Vprašanja smisla in duhovnosti	Spoznavanje sebe	Občutki ob smrti in umiranju
B11	Se ne spopadam	Nespopadanje	Prepuščanje	Spopadanje z občutki
B12	Pustim jih da so, si jih dovolim občutiti.	Dopuščanje občutij	Prepuščanje	Spopadanje z občutki
B13	jih skušam sproti predelovati	Sprotno predelovanje čustev	Samopomoč	Spopadanje z občutki
B14	V sebi vedno znova popravljam, dopolnjujem in oblikujem odnos do smrti in umiranja s pomočjo občutkov	Nadgrajevanje odnosa do smrti s pomočjo občutkov	Učenje	Spopadanje z občutki
B15	Pri pogovorih z iskrenimi prijatelji	Pogovor	Prijatelj	Oseba, ki pomaga
B16	pomagam si tudi z osebno rastjo	Uporaba osebne rasti	Sam	oseba, ki pomaga
B17	osebno vero.	Uporaba vere	Vera	Oseba, ki pomaga
B18	Precej vpliva.	Velik vpliv	Ocena vpliva	Vpliv doma na dožemanje smrti

B19	me več ali manj oblikuje pri iskanju lastnih odgovorov na to temo.	Obikovanje lastnih odgovorov	Spoznanja	Vpliv doma na dožemanje smrti
B20	Odpira vprašanja smiselnosti trpljenja in staranja.	Vprašanja smiselnosti	Spoznanja	Vpliv doma na dožemanje smrti
B21	pred temi vprašanji ne moreš bežati,	Nezmožnost bežanja	Soočanje	Vpliv doma na dožemanje smrti
B22	ampak se je treba z njimi soočiti.	Nuja po soočanju	Soočanje	Vpliv doma na dožemanje smrti
B23	Občasno sem za čigavo smrt vesela, če je ta zelo trpel	Konec trpljenja	Dožemanje smrti kot dobro	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
B24	da se je rešil muk in trpljenja, ki so očitne	Smrt kot odrešitev	Dožemanje smrti kot dobro	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
B25	Zavedam pa se, da je doživljanje umirajočega ob poslavljanju, trpljenju in umiranju skrivnost	Zavedanje skrivnostnosti umiranja	Nerazumevanje smrti	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
B26	ne morem trditi kaj točno doživlja, lahko samo opazujem in čutim in vidim kot sočlovek.	Čutenje in opazovanje	Učenje	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
B27	Opazujem tudi modrosti, ki jih nekateri prenesejo o smrti.	Poslušanje	Učenje	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
B28	Želim jim olajšati poslavljanje od življenja,	Lajšanje poslavljanja	Pomoč	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
B29	razbremeniti občutkov krhkosti in oslabeledosti in brezvoljnosti.	Razbremenitev	Pomoč	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
B30	želim blažiti s sredstvi svojega poklica	Uporaba poklica	Pomoč	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
B31	in s tem, kar lahko dam, torej na primer sočutje, razumevanje, posluš	Uporaba osebnih vrednot	Pomoč	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
B32	Nekateri rutinsko, k čemur te tudi prisilijo okoliščine in način dela	Rutinski odnos zaradi okoliščin	Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja stanovalcev	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
B33	drugi temu posvečajo več časa in občutkov.	Dovoljevanje občutkov	Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja stanovalcev	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
B34	Odvisno je tudi kdo umre in koliko si ga poznal.	Odvisnost osebnih odnosov	Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja stanovalcev	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev

B35	Malokrat popolnoma iskreno,	Neiskrenost pogovorov	Problem pogovorov	Pogovor o smrti med zaposlenimi
B36a	bolj občasno in	Občasni pogovori	Problem pogovorov	Pogovor o smrti med zaposlenimi
B36b	mimogrede.	Površinski pogovori	Problem pogovorov	Pogovor o smrti med zaposlenimi
B37	Občasno se o tem pogovarjamo tudi na skupnih izobraževanjih.	Pogovor na izobraževajnih	Čas pogovorov	Pogovor o smrti med zaposlenimi
B38	pogovori pogosto preveč površinski,	Površinski pogovori	Problem pogovorov	Pogovor o smrti med zaposlenimi
B39	ker za to ni prostora in časa	Pomanjkanje časa	Problem pogovorov	Pogovor o smrti med zaposlenimi
B40	S tem nimam veliko izkušenj	Ne pozna	Mnenje o odzivu stanovalcev na smrt	Odziv stanovalcev na smrt
B41a	vem, da nekateri so žalostni	Žalost	Mnenje o odzivu stanovalcev na smrt	Odziv stanovalcev na smrt
B41b	ali postanejo še bolj apatični	Apatija	Mnenje o odzivu stanovalcev na smrt	Odziv stanovalcev na smrt
B41c	pri nekaterih se poveča strah in	Strah	Mnenje o odzivu stanovalcev na smrt	Odziv stanovalcev na smrt
B41d	tesnoba,	Tesnoba	Mnenje o odzivu stanovalcev na smrt	Odziv stanovalcev na smrt
B41e	zraven pa tudi nejevoljnost	Nejevoljnost	Mnenje o odzivu stanovalcev na smrt	Odziv stanovalcev na smrt
B42	Skušam jim poudariti smisel celotne poti, ki so jo prehodili	Dajanje smisla	Pomoč s pogovorom	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
B43	vse dobro in ljubeče, kar so naredili skozi življenje, ne izgine in ne umre.	Dajanje upanja	Pomoč s pogovorom	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
B44	Skušam se uživeti vanje in v problem kot ga doživljajo.	Vživljanje v človeka	Duševna podpora	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
B45	Uporabljam sredstva svojega poklica	Uporaba poklica	Pomoč	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
B46	aktivnosti in družabništvo	Aktivnosti in družabništvo	Pomoč	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
B47	ki nudijo oporo in spodbujajo živost in razbijajo pogosto apatijo do življenja.	Podpora	Pomoč	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti

B48	Ohranjamo tudi kondicijo telesa in psihe z aktivnostmi.	Telesna aktivnost	Pomoč	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
B49	vsak zaposlen s svojim individualnim pristopom.	Individualnen pristop zaposlenih	Zmožnosti zaposlenih	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
B50	Občasna izobraževanja o paliativi.	Izobraževanja o paliativi	Izobraževanja	Pomoč zaposlenim pri sprejemanju smrti
B51	Več človeške bližine in sočutja, ki bi dajala oporo stanovalcem v času umiranja in tudi staranja nasploh	Bližina in sočutje v času umiranja in staranja	Potrebe	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
B52	Pogovori z usposobljenimi ljudmi, na primer supervizija ali terapevtsko znanje	Supervizija	Potrebe	Pomoč zaposlenim pri sprejemanju smrti
B53	Izobraževanja in predavanja	Izobraževanja	Potrebe	Pomoč zaposlenim pri sprejemanju smrti
B54	in pričevanja oziroma delitve izkušenj, tako za stanovalce kot za zaposlene	Pričevanja	Potrebe	Pomoč zaposlenim in stanovalcem pri sprejemanju smrti
B55	Kdor od stanovalcev želi, bi mu moralo biti omogočeno duhovno spremljanje	Duhovno spremljanje	Potrebe	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
B56	možnost odprtega pogovora o teh temah, v manjših skupinah ali s terapevtsko osebo. Tako za stanovalce kot za zaposlene.	Pogovor s strokovnimi ali nestrokovnimi osebami	Potrebe	Pomoč zaposlenim in stanovalcem pri sprejemanju smrti
C1	30 let	30 let	Starost	Starost
C2	Zdravstveni tehnik	Zdravstveni tehnik	Poklic	Poklic
C3	10 let	10 let	Dolžina zaposlenosti v domu	Dolžina zaposlenosti v domu
C4a	Žalost.	Žalost	Neprijetni občutki	Občutki ob umiranju in smrti
C4b	trpljenje,	Trpljenje	Neprijetni občutki	Občutki ob umiranju in smrti
C4c	stiska,	Stiska	Neprijetni občutki	Občutki ob umiranju in smrti
C4d	nelagodje.	Nelagodje	Neprijetni občutki	Občutki ob umiranju in smrti
C5	Stisko doživljam predvsem v povezavi z umiranjem,	Stiska	Neprijetni občutki	Občutki ob umiranju in smrti
C6	ker povezujem besedo z bolečino in trpljenjem.	Bolečina in trpljenje ob umiranju	Neprijetni občutki	Občutki ob umiranju in smrti
C7	S pogovorom s sodelavci,	Pogovor s sodelavci	Pogovor	Spopadanje z občutki

C8	v prostem času z gibanjem v naravi, ki me sprosti,	Gibanje v naravi	Samopomoč	Spopadanje z občutki
C9	veliko prebranih strokovnih literatur in romanov na to temo.	Pomoč preko literature	Samopomoč	Spopadanje z občutki
C10	in izobraževanja.	Izobraževanja	Izobraževanja	Spopadanje z občutki
C11	Sproščam se tudi v krogu družine.	Sproščanje v krogu družine	Samopomoč	Spopadanje z občutki
C12	K sodelavcem, zlasti tistim, s katerimi smo si blizu.	Bližnji sodelavci	Tim	Oseba, ki pomaga
C13	Tako, da sem sprejela dejstvo, da je umiranje del življenja,	Umiranje del življenja	Sprejemanje	Vpliv doma na doživetje smrti
C14	da se vsaka pot enkrat konča.	Omejeno trajanje življenja	Sprejemanje	Vpliv doma na doživetje smrti
C15	pomembno, da se o tem pogovarjamo.	Pomembnost pogovorov	Učenje	Vpliv doma na doživetje smrti
C16	Pogosto, ob stanovalcih ki so mi blizu, se me smrt globoko dotakne,	Stiska ob umiranju bližnjih stanovalcev	Neprijetni občutki	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
C17	zlasti začetim stisko pri stanovalcih, ki nimajo svojcev in umirajo sami.	Stiska ob umiranju osamljenih stanovalcev	Neprijetni občutki	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
C18	Ob smrti trpečih stanovalcev včasih čutim olajšanje, saj to zanje pomeni odrešitev.	Smrt kot odrešitev	Doživetje smrti kot dobro	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
C19	se skušam ozavestiti, da so v jeseni življenja in se njihova pot tako ali drugače približuje koncu.	Sprejetje neizbežnosti smrti	Sprejemanje	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
C20	Velikokrat se zaprejo vase,	Zaprte vase	Problem pogovorov	Pogovor o smrti med zaposlenimi
C21	se o tem ne želijo pogovarjati	Odklanjanje pogovorov	Problem pogovorov	Pogovor o smrti med zaposlenimi
C22	kljub temu, da smo imeli v domu številna izobraževanja, ki spodbujajo ravno nasprotno- k pogovoru.	Nezadostnost izobraževanj	Izobraževanja	Pogovor o smrti med zaposlenimi
C23	Pogosto se umaknejo v kak kotiček	Umik	Žalovanje	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
C24	in potočijo tudi kakšno solzo.	Potočijo solzo	Žalovanje	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
C25	ta tema, kljub temu, da smo delavci z zdravstvom, še vedno tabu	Tabu tema	Problem pogovorov	Pogovor o smrti med zaposlenimi

C26	Pogovarjamo se zlasti ob predaji službe	Ob predaji službe	Čas pogovorov	Pogovor o smrti med zaposlenimi
C27	mirno	Mirno	Občutki	Pogovor o smrti med zaposlenimi
C28	Pogovori ponavadi potekajo površinsko, mimogrede	Površinski pogovori	Problem pogovorov	Pogovor o smrti med zaposlenimi
C29	Globokih pogovorov v krogu sodelavcev še nisem bila deležna.	Odsotnost globokih pogovorov	Problem pogovorov	Pogovor o smrti med zaposlenimi
C30	Izmikajo se pogovoru,	Izmikanje pogovorom	Mnenje o odzivu stanovalcev na smrt	Odziv stanovalcev na smrt
C31	bojijo se teme,	Strah	Mnenje o odzivu stanovalcev na smrt	Odziv stanovalcev na smrt
C32	odklanjajo pogovore na to temo.	Odklanjanje pogovorov	Mnenje o odzivu stanovalcev na smrt	Odziv stanovalcev na smrt
C33	Menim da je temu vzrok predvsem strah pred lastno smrtjo in umiranjem.	Strah pred smrtjo	Mnenje o odzivu stanovalcev na smrt	Odziv stanovalcev na smrt
C34	Vedno smo jim na voljo za pogovor.	Na voljo za pogovor	Pomoč s pogovorom	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
C35	Tako s stanovalci kot s svojci izvajamo paliativne sestanke, na katerih so prisotni člani strokovnega tima	Izvajanje strokovnih paliativnih sestankov	Strokovni paliativni sestanki	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
C36a	pogovorimo o tem, da želimo stanovalcu omogočiti neboleče umiranje,	Pogovor o umiranju	Pomoč s pogovorom	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
C36b	se pogovorimo o tem ali želijo v fazi umiranja bolnišnično oskrbo, ali želijo ostati v Domu, ki je pravzaprav njihov dom.	Pogovor o oskrbi	Pomoč s pogovorom	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
C36c	Pogosto jih povprašamo tudi o željah, koga bi želeli imeti ob sebi v zadnjih dneh življenja	Pogovor o spremljanju	Pomoč s pogovorom	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
C38	Pogovor z nadrejenimi,	Pogovor z nadrejenimi	Pomoč s pogovorom	Pomoč zaposlenim pri sprejemanju smrti
C39	strokovna literatura,	Strokovna literatura	Samopomoč	Pomoč zaposlenim pri sprejemanju smrti
C40	izobraževanja.	Izobraževanja	Izobraževanja	Pomoč zaposlenim pri sprejemanju smrti
C41	Posebne paliativne sobe	Posebne paliativne sobe	Potrebe	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti

C42	enoposteljne sobe, ki zagotavljajo intimo	Intimne enoposteljne sobe	potrebe	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
C43	Drugače menim, da je odlično poskrbljeno.	Odlično poskrbljeno	Potrebe	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
D1	49	49 let	Starost	Starost
D2	Delovni terapevt	Delovni terapevt	Poklic	Poklic
D3	25 let	25 let	Dolžina zaposlenosti v domu	Dolžina zaposlenosti v domu
D4a	Žalost	Žalost	Neprijetni občutki	Občutki ob umiranju in smrti
D4b	Strah	Strah	Neprijetni občutki	Občutki ob umiranju in smrti
D4c	Stisko	Stiska	Neprijetni občutki	Občutki ob umiranju in smrti
D5a	Strah me je procesa umiranja	Strah pred procesom umiranja	Neprijetni občutki	Občutki ob umiranju in smrti
D5b	Trpljenja	Strah pred trpljenjem	Neprijetni občutki	Občutki ob umiranju in smrti
D5c	bolečin	Strah pred bolečinami	Neprijetni občutki	Občutki ob umiranju in smrti
D6	S pogovorom	Pogovor	Pogovor	Spopadanje z občutki
D7	Meditacijo	Meditacija	Samopomoč	Spopadanje z občutki
D8	Branjem ustrezne literature	Pomoč preko literature	Samopomoč	Spopadanje z občutki
D9	Občutke skušam sprejeti	Poskuša prejeti občutke	Sprejemanje	Spopadanje z občutki
D10	Čprav vedno ne gre	Težave v sprejemanju	Sprejemanje	Spopadanje z občutki
D11	Lažje sprejmeš smrt nekoga starejšega s katerim nisi osebno povezan	Lažje sprejetje smrti starih ljudi	Sprejemanje	Občutki ob umiranju in smrti
D12	Težje je pri mlajših in sorodnikih.	Težje sprejetje smrti mlajših	Sprejemanje	Občutki ob umiranju in smrti
D13	K sodelavcem, ki so mi blizu	Bližnji sodelavci	Tim	Oseba, ki pomaga
D14	Umiranje sprejemam kot sestavni del življenja	Umiranje del življenja	Sprejemanje	Odnos zaposlenih do smrti stanovalcev
D15	za veliko naših stanovalcev je smrt neke vrste odrešitev,	Smrt kot odrešitev	Dojemanje smrti kot dobro	Odnos zaposlenih do smrti stanovalcev
D16	Konec trpljenja,	Konec trpljenja	Dojemanje smrti kot dobro	Vpliv doma na dojemanje smrti
D17	stanovalci smrt sprejemajo "zelo dobro" v smislu brez nekih pretresov,	Sprejemanje smrti	Mnenje o odzivu stanovalcev na smrt	Odziv stanovalcev na smrt

D18	kot bi bili vdani v usodo.	Vdanost v usodo	Mnenje o odzivu stanovalcev na smrt	Odziv stanovalcev na smrt
D19	ali pa je to bolj njihov obrambni mehanizem.	Možnost obrambnega mehanizma	Mnenje o odzivu stanovalcev na smrt	Odziv stanovalcev na smrt
D20	večkratno srečevanje s smrtjo v domu bolj pripravilo na to, da je pač v starosti smrt sestavni del življenja,	Smrt del življenja	Sprejemanje	Vpliv doma na sprejemanje smrti
D21	velikokrat tudi odrešitev.	Smrt kot odrešitev	Sprejemanje	Vpliv doma na sprejemanje uiranja in smrti
D22	Vsaka smrt stanovalca me prizadane	Prizadetost	Neprijetni občutki	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
D23	čeprav nanjo nimamo vpliva.	Nezmožnost vplivanja	Učenje	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
D24	posebej pa me prizadane smrt stanovalca, na katerega se navežem.	Stiska ob izgubi bližnjih stanovalcev	Neprijetni občutki	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
D25	Gledati trpljenje stanovalcev je res zelo težko,	Težko opazovati trpljenje	Neprijetni občutki	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
D26	pri težkih bolnikih pa vseeno jemljem smrt kot odrešitev.	Smrt kot odrešitev	Dojemanje smrti kot dobro	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
D27	Različno	Različni odzivi	Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja stanovalcev	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
D28	nekateri so vidno prizadeti,	Prizadetost	Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja stanovalcev	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
D29	nekateri pa svojih čustev sploh ne pokažejo.	Skrivanje čustev	Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja stanovalcev	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
D30	Na timskih sestankih,	Timski sestanki	Čas pogovorov	Pogovori o smrti med zaposlenimi
D31	predajah službe,	Ob predajah službe	Čas pogovorov	Pogovori o smrti med zaposlenimi
D32	ob smrti stanovalca.	ob smrti stanovalcev	Čas pogovorov	Pogovori o smrti med zaposlenimi
D33	Včasih se spomnimo kakšne anekdote o stanovalcu	Spominjanje preko anekdot	Pogovor o stanovalcih	Pogovori o smrti med zaposlenimi
D34	včasih se zatekamo tudi k črnemu humorju - seveda z	Črni humor za premostitev stiske	Pogovor o stanovalcih	Pogovori o smrti med zaposlenimi

	namenom da premostimo to stisko ob umiranju.			
D35	Stanovalci pogosto ne pokažejo globokih čustev ob smrti sostanovaleca	Ne pokažejo globokih čustev	Mnenje o odzivu stanovalcev na smrt	Odziv stanovalcev na smrt
D36	Velikokrat imamo občutek, kot da se jih to sploh ne dotakne	Občutek, da se jih ne dotakne	Mnenje o odzivu stanovalcev na smrt	Odziv stanovalcev na smrt
D37	Pogosto uporabijo tudi stavke, kot so: "takšno je življenje", "vsi gremo isto pot".	Vdanost v usodo	Mnenje o odzivu stanovalcev na smrt	Odziv stanovalcev na smrt
D38	bolj realno sprejemajo smrt kot mi mlajši.	Prizemljeno razmišljanje o smrti	Mnenje o odzivu stanovalcev na smrt	Odziv stanovalcev na smrt
D39	Smrt vzemajo kot sestavni del življenja.	Smrt del življenja	Mnenje o odzivu stanovalcev na smrt	Odziv stanovalcev na smrt
D40	Že iz otroških let bili navajeni živeti s smrtjo- njihovi svojci so umirali doma	Vajenost smrti	Mnenje o odzivu stanovalcev na smrt	Odziv stanovalcev na smrt
D41	imajo mogoče ravno zato bolj sprejemljiv odnos do smrti kot generacije sedaj,	Smrt del življenja	Mnenje o odzivu stanovalcev na smrt	Odziv stanovalcev na smrt
D42	ko človek skoraj ne sme umreti doma.	Nevajenost smrti pri mladih	Mnenje o odzivu stanovalcev na smrt	Odziv stanovalcev na smrt
D43	S pogovorom	Pogovor	Pomoč s pogovorom	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
D44	Stanovalci se lahko poslovijo od pokojnika pri sveti maši	Poslovitev pri sveti maši	Duhovna podpora	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
D45	naredimo križe za vsakega umrlega in jih obesimo v domski molilnici, kjer lahko potem za pokojnika tudi kaj zmolijo	Ureditev domske molilnice	Duhovna podpora	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
D46	Izobraževanja na temo umiranja in smrti	Izobraževanja o paliativi	Izobraževanja	Pomoč zaposlenim pri sprejemanju smrti
D47	pogovor s sodelavci	Pogovor s sodelavci	Pomoč s pogovorom	Pomoč zaposlenim pri sprejemanju smrti
D48	Dodatna izobraževanja na to temo, tako za zaposlene kot tudi za stanovalce	Izobraževanja o umiranju in smrti	Potrebe	Pomoč zaposlenim in stanovalcem pri sprejemanju smrti
D49	Poseben prostor, da se lahko umirajoči poslovi intimno, kjer so lahko zraven tudi svojci.	Intimne enoposteljne sobe	Potrebe	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti

D50	Takih prostorov praviloma sedaj domovi nimamo.	Prostor	Potrebe	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
E1	35 let	35 let	Starost	Starost
E2	Diplomirana medicinska sestra	Diplomirana medicinska sestra	Poklic	Poklic
E3	11 let	11 let	Dolžina zaposlenosti v domu	Dolžina zaposlenosti v domu
E4a	Nelagodje,	Nelagodje	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
E4b	stisko,	Stiska	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
E4c	strah.	Strah	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
E5	Bolj me spravlja v stisko umiranje,	Stiska	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
E6	kljub sodobni medicini še vedno predstavlja agonijo tako za umirajočega, kot za svoje	Bolečine in trpljenje ob umiranju	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
E7	Smrt, glede na leta oziroma slabo zdravstveno stanje naših stanovalcev, še vedno v večini primerov jemljem, kot odrešitev	Smrt kot odrešitev	Dojemanje smrti kot dobro	Odnos zaposlenih do umiranja in smrti
E8	Odrinem jih na stran	Odrivanje občutkov, misli	Odrivanje	Spopadanje z občutki
E9	O tem se ne pogovarjam,	Se ne pogovarja	Odrivanje	Spopadanje z občutki
E10	ker nočem obremenjevati drugih.	Želja po neobremenjevanju drugih	Odrivanje	Spopadanje z občutki
E11	Drugače pa se spopadam predvsem s sprehodi v naravi.	Gibanje v naravi	Samopomoč	Spopadanje z občutki
E12	K sodelavcem	Sodelavci	Tim	Oseba, ki pomaga
E13	, k župniku.	Župnik	Vera	Oseba, ki pomaga
E14	Zavedam se, da ima vsaka stvar svoj začetek in konec	Omejeno trajanje življenja	Sprejemanje	Vpliv doma na dojemanje umiranja in smrti
E15	pogosto prisluhnem stanovalcem kakšna obžalovanja imajo pred smrtjo in se pri tem zamislim nad svojim življenjem	Učenje preko drugih izkušenj	Učenje	Vpliv doma na dojemanje umiranja in smrti
E16	Pogosto se zavem, da se za določene stvari ni potrebno sekirati.	Zavedanje o (ne)pomembnosti obremenjevanja	Spoznanja	Vpliv doma na dojemanje umiranja in smrti

E17	Sam proces umiranja je del življenja. Z rojstvom se v bistvu prične umiranje.	Umiranje del življenja	Sprejemanje	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
E18	V primeru trpečih stanovalcev smrt jemljem kot odrešitev.	Smrt kot odrešitev	Dojemanje smrti kot dobro	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
E19	V primeru nenadne smrti, si pogosto mislim, da je to v bistvu lepa smrt, brez bolečin	Nenadna smrt je lepa	Dojemanje smrti kot dobro	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
E20	Dotakne se me umiranje stanovalcev, ki so v vegetativnem stanju in ne morejo ne živeti in ne umreti	Dotakne se jo vegetativno stanje	Sočutje	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
E21	Različno	Različni odzivi	Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja stanovalcev	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
E22	O tem se ne pogovarjamo veliko	Občasni pogovori	Problem pogovorov	Pogovori o smrti med zaposlenimi
E23	se na posameznega stanovalca bolj navežemo in takrat se zgodi, da se posamezni zaposleni pošteno zjoče	Stiska ob umiranju bližnjega stanovalca	Neprijetni občutki	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
E24	in si vzame malo premora.	Umik	Žalovanje	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
E25	Pogovori potekajo mimogrede, bežno	Pogovori mimogrede	Problem pogovorov	Pogovori o smrti med zaposlenimi
E26	vsi domovi v Sloveniji kadrovske podhranjeni	Problem kadra	Problem pogovorov	Pogovori o smrti med zaposlenimi
E27	zmanjkuje časa, da s sodelavci med seboj poklepetamo in se pogovorimo o zadevah, ki nas mučijo.	Pomanjkanje časa	Problem pogovorov	Pogovori o smrti med zaposlenimi
E28	Žal.	Obžalovanje ob pomanjkanju časa	Občutki	Pogovori o smrti med zaposlenimi
E29	Večino naših stanovalcev je strah smrti,	Strah	Mnenje o odzivu stanovalcev na smrt	Odziv stanovalcev na umiranje in smrt
E30	kar se je še posebej izkazalo v tem času Covida 19.	Vidnost strahu med epidemijo	Mnenje o odzivu stanovalcev na smrt	Odziv stanovalcev na umiranje in smrt
E31	Za njih je to tabu tema.	Tabu tema	Mnenje o odzivu stanovalcev na smrt	Odziv stanovalcev na umiranje in smrt
E32	v podzavesti vedo, da so v jeseni življenja s čimer se težko sprijaznijo.	Težko sprijaznjenje	Mnenje o odzivu stanovalcev na smrt	Odziv stanovalcev na umiranje in smrt

E33	Pogosto rečejo, da starost ni lepa.	Obžalovanje nad svojim stanjem	Mnenje o odzivu stanovalcev na smrt	Odziv stanovalcev na umiranje in smrt
E34	Smrti sostanovalcev pogosto ignorirajo	Ignoriranje smrti	Mnenje o odzivu stanovalcev na smrt	Odziv stanovalcev na umiranje in smrt
E35	in se ne želijo pogovarjati o tem.	Odklanjanje pogovorov	Mnenje o odzivu stanovalcev na smrt	Odziv stanovalcev na umiranje in smrt
E36	S pogovori	Pogovor	Pomoč s pogovorom	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju umiranja in smrti
E37	Vendar teh ni veliko, ker stanovalci odpravljajo pogovore o smrti na stran	Izmikanje pogovorom	Mnenje o odzivu stanovalcev na umiranje in smrt	Odziv stanovalcev na umiranje in smrt
E38	Pogovor z nadrejenimi.	Pogovor z narejenimi	Pomoč s pogovorom	Pomoč zaposlenim pri sprejemanju umiranja in smrti
E39	Domska knjižnica z literaturo na to temo	strokovna literatura	Samopomoč	Pomoč zaposlenim pri sprejemanju umiranja in smrti
E40	in predavanja na to temo.	Izobraževanja	Izobraževanje	Pomoč zaposlenim pri sprejemanju umiranja in smrti
E41	Paliativno sobo	Potreba po paliativni sobi	Potrebe	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju umiranja in smrti
E42	Paliativni tim z znanjem in občutkom za delo z umirajočimi.	Paliativni tim	potrebe	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju umiranja in smrti
E43	Zaposlenim pa morda še kakšna predavanja v obliki delavnic na temo kako nuditi pomoč svojcem umirajočega in umirajočim	Izobraževanja	Potrebe	Pomoč zaposlenim pri sprejemanju umiranja in smrti
F1	68.	68 let	Starost	Starost
F2	Eno leto.	1 leto	Čas bivanja v domu	Čas bivanja v domu
F3	Sam se s tem ne obremenjujem.	Neobremenjevanje	Neosebni odziv	Občutki ob smrti in umiranju
F4	Težko mi je samo takrat, ko gre za svojce.	Prizadetost ob smrti svojcev	Neprijetni občutku	Občutki ob smrti in umiranju
F5	Nič nimam strahu pred smrtjo.	Ni strahu pred smrtjo	Odsotnost strahu	Občutki ob smrti in umiranju
F6	Smrt sprejemam kot del življenja in da tako pač je.	Smrt kot del življenja	Sprejemanje smrti	Občutki ob smrti in umiranju

F7	Ko mi je umirala mama, smo vedeli, da je zanjo bolje, če nas zapusti, ker je trpela.	Smrt kot odrešitev	Sprejemanje smrti	Občutki ob smrti in umiranju
F8	Tako, da takrat smo to lepo sprejeli. Sicer seveda nam je bilo težko, ko nas je zapustila, vendar smo bili hkrati olajšani.	Sprejetje smrti ob trpljenju	Sprejemanje smrti	Občutki ob smrti in umiranju
F9	V oporo mi je bila in mi je predvsem družina.	Družina	Družina	Oseba, ki pomaga
F10	Drugače pa se s tem soočam bolj sam s sabo, kolikor pač se.	Sam	Sam	Oseba, ki pomaga
F11	Mislím, da če vedno na to misliš, sam sebe uničiš.	Če preveč misliš ni dobro	Odrivanje	Spopadanje z občutki
F12	bolje, če to daš stran in se s takimi stvarmi sploh ne obremenjuješ.	Odrivanje misli	Odrivanje	Spopadanje z občutki
F13	Nekateri pa potrebujejo več opore, nekateri manj.	Različnost potreb	Potrebe	Spopadanje z občutki
F14	odrinem na stran, to znam. Vem, da je tam, vendar se s tem ne ukvarjam.	Odrivanje misli	Odrivanje	Spopadanje z občutki
F15	Kolikor pa razmišljam, ni nikoli tako, da bi čutil neko stisko, vendar je tako razmišljanje kot o vsakdanjih stvareh.	Sprejemanje kot vsakdanje razmišljanje	Sprejemanje	Spopadanje z občutki
F16	Ne, isto razmišljam	Ni vpliva	Ocena vpliva	Vpliv doma na dožemanje smrti
F17	nimam nekih predsodkov do domov	Brez predsodkov do domov	Nevplivanje	Vpliv doma na dožemanje smrti
F18	Nekateri se počutijo bližje smrti,	Občutek bližine smrti	Mnenje o vplivu doma pri stanovalcih	Vpliv doma na dožemanje smrti
F19	zato jih postane bolj strah in dobijo še večji odpor.	Povečan strah in odpor	Mnenje o vplivu doma pri stanovalcih	Vpliv doma na dožemanje smrti
F20	Sploh v tem domu, kjer je veliko ljudi v slabem stanju. Ko to ljudje vidijo, se počutijo še slabše, saj v njih vidijo sebe čez nekaj let.	Slab vpliv slabega stanja ljudi	Mnenje o vplivu doma pri stanovalcih	Vpliv doma na dožemanje smrti
F21	Ko nisi v domu, teh ljudi ponavadi ne vidiš in se s tem ne obremenjuješ.	Odsotnost strahu izven doma	Mnenje o vplivu doma pri stanovalcih	Vpliv doma na dožemanje smrti
F22	S stanovalci se skoraj nikoli ne pogovarjam o tem	Se ne pogovarjajo	Problem pogovorov	Pogovor o smrti med stanovalci

F23	kdo mi sem pa tja pove, da je kdo umrl	Mimobežne omembe smrti	Čas pogovorov	Pogovor o smrti med stanovalci
F24	Nikoli pa kdo ne načne pogovora. Malo se izogibajo.	Izogibanje pogovorom	Problem pogovorov	Pogovor o smrti med stanovalci
F25	Svoje postorijo, kar imajo za postoriti. Je nujno v njihovi službi,	Nujnost opravil	Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
F26	moraš imet malo urejeno v glavi, da lahko delaš v takem okolju.	Nujnost urejenih misli	Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
F27	nisem nikoli govoril z njimi o tej tematiki ali jih videl v tem položaju da so bili priča smrti bližnjih sostanovalcev.	Nima izkušenj	Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
F28	Pri meni to ne pride v poštev, ker tega ne potrebujem	Nima potrebe po pomoči	Potrebe	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
F29	Tudi nevem kaj je na voljo.	Ne pozna	Nepoznavanje	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
F30	Saj se niti ne poznajo med sabo,	Nepoznavanje ljudi med sabo	Mnenje o pomoči stanovalcem	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
F31	redko kateri, po mojem mnenju, ki bi zaradi sostanovalcev rabil podporo.	Ni potrebe	Mnenje o pomoči stanovalcem	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
F32	Mogoče bolj zaradi tega, ker se s tem poveča občutek bližine smrti.	Potreba zaradi občutka bližine smrti	Mnenje o pomoči stanovalcem	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
F33	Takrat mislim, da večina ljudi potrebuje pogovor in malenkosti, ki jim dosti pomenijo.	Potrebe po pogovoru	Mnenje o pomoči stanovalcem	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
F34	Tudi slišim stvari ko se šušlja po domu, in vidim da so ljudje bolj dovzetni za te stvari in jih je strah.	Strah	Mnenje o odzivu stanovalcev na smrt	Odziv stanovalcev na smrt
F35	Zato je dobro, če imajo kaj, kar jim pomaga,	Potreba po pomoči	Potrebe	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti in žalovanju
F36	samo nevem kaj.	Nevednost kaj potrebujejo	Potrebe	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti in žalovanju
G1	80	80 let	Starost	Starost
G2	2 leti	2 leti	Dolžina bivanja v domu	Dolžina bivanja v domu
G3a	Občutim žalost	Žalost	Neprijetni občutki	Občutki ob umiranju in smrti

G3b	In stisko.	Stiska	Neprijetni občutki	Občutki ob umiranju in smrti
G4	sploh ko navežem to s spominom na smrti v moji družini.	Prizadetost ob smrti svojcev	Neprijetni občutki	Občutki ob umiranju in smrti
G5	sprejemam kot del življenja-tako kot se rodimo, tako potem umremo,	Smrt del življenja	Sprejemanje smrti	Občutki ob umiranju in smrti
G6	kot prehod iz enega življenja v drugega	Smrt kot prehod	Sprejemanje smrti	Občutki ob umiranju in smrti
G7a	Veliko bolj me ganejo smrti mladih ljudi kot pa starih, saj je pred mladimi še celo življenje,	Lažje sprejetje smrti starih	Sprejemanje smrti	Občutki ob umiranju in smrti
G7b	pri starih pa se počasi izteka.	Težje sprejetje smrti mlajših	Sprejemanje smrti	Občutki ob umiranju in smrti
G8	Vsi gredo v isto smer in je neizogibno	Neizogibnost smrti	Sprejemanje smrti	Občutki ob umiranju in smrti
G9	In smrti me ni strah.	Ni strahu pred smrtjo	Odsotnost strahu	Občutki ob umiranju in smrti
G10	O tem sem se pogovarjala.	Pogovor	Pogovor	Spopadanje z občutki
G11	najslabše, če človek o tem ne govori, ker tako kopiči v sebi in je lahko uničujoče za človeka	Problem negovorjenja o smrti	Problem	Spopadanje z občutki
G12	Človek se želi pogovarjati o človeku, ki ga je imel rad.	Potreba po pogovoru	Potrebe	Spopadanje z občutki
G13	In mislim, da to deluje pomirjujoče in terapevtsko	Pomembnost pogovorov	Potrebe	Spopadanje z občutki
G14	sem se o tem pogovarjala.	Pogovor	Pogovor	Spopadanje z občutki
G15	Najbolj z družino.	Družina	Družina	Oseba, ki pomaga
G16	Mi tudi pomaga moje razmišljanje, da človek, ko umre, ni popolnoma odšel. Mislim, da je še vedno z nami, samo da ga ne vidimo in čutimo. Večkrat sem imela tudi takšne sanje, ki mi povejo, da so moji umrli bližnji še vedno z mano.	Nadgrajevanje odnosa do smrti s pomočjo občutkov	Učenje	Spopadanje z občutki
G17	O tem tudi večkrat razmišljam, a mirno.	Mirno razmišljanje	Samopomoč	Spopadanje z občutki
G18	Ne, isto je kot prej.	Ni vpliva	Ocena vpliva	Vpliv doma na dožemanje smrti

G19	S sostanovalci se o tem ne pogovarjam, nikoli ne pride do pogovorov.	Se ne pogovarjajo	Problem pogovorov	Pogovor o smrti med stanovalci
G20	razen do tega da kdo pove kdo je umrl,	Mimobežne omembe smrti	Čas pogovorov	Pogovor o smrti med stanovalci
G21	mogoče malo govorimo o njegovem življenju.	Pogovor o življenju umrlih	Čas pogovorov	Pogovor o smrti med stanovalci
G22	Mislím, da doživljajo stisko, ker pač ob umiranju ljudi, pa čeprav ti niso blizu- pa tukaj so si nekateri zaposleni in stanovalci kar blizu- doživljaš stisko	Doživljanje stiske	Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja stanovalcev	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
G23	Vsi pa smo si tudi različni, tako da vsak po svoje to dojema in predeluje	Različnost odzivov	Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja stanovalcev	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
G24	nisem o tem z njimi nikoli govorila, razen tega da je ena sestra omenila, naprimer, da je umrla moja sosedka.	Nima izkušenj	Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja stanovalcev	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
G25	Mislím, da nočejo o tem govoriti tudi zato, ker nas nočejo obremenjevati in nas spravljati v stisko.	Nočejo govoriti da ne obremenjujejo stanovalcev	Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja stanovalcev	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
G26	zavedajo, da je veliko ljudi v tem domu takih, ki so na smrt zelo občutljivi in jih smrt grozno plaši.	Zavedanje stiske stanovalcev	Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja stanovalcev	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
G27	V kapeli je napisan vsak, ki je umrl. Tam imaš možnost poslovitve .	Kapela za poslovitve	Duhovna podpora	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
G28	pa tudi maše	Sveta maša	Duhovna podpora	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
G29	duhovnik, ki je bil na voljo tudi za pogovor	Duhovnik za pogovor	Duhovna podpora	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
G30	mislím, da če bi se obrnila na zaposlene, bi zagotovo dobila dober odziv in bi mi posvetili svoj čas in mi pomagali	Pogovor	Pomoč s pogovorom	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
G31	toliko zaposleni, da to pač ne pride na vrsto samo od sebe	Prezaposlenost zaposlenih	Problem pomoči	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
G32	Ne vem	Nevednost, kaj potrebujejo	Potrebe	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
G33	sestre zelo zaposlene, mením da manjka kadra, zato bi rekla da bi moral dom najprej	Problem pomanjkanja kadra	Problem pomoči	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti

	zaposliti še kakšno delavko več, da bi lahko malce razbremenila druge in mogoče bi si lahko tako več časa vzeli za stanovalce			
H1	86	86 let	Starost	Starost
H2	1 leto	1 leto	Dolžina bivanja v domu	Dolžina bivanja v domu
H3	Smrt in umiranje sem doživel nazadnje pred dvema leti, ko mi je žena umrla. Je bilo zelo hudo,	Prizadetost ob smrti svojcev	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
H4	se je treba zavedati, da je smrt sestavni del življenja	Smrt kot del življenja	Sprejemanje smrti	Občutki ob smrti in umiranju
H5	Temu se ne more nihče umaknit,	Neizogibnost smrti	Sprejemanje smrti	Občutki ob smrti in umiranju
H6	lahko se samo mogoče malo zamakne, za kakšen mesec, dva, pol leta, s pomočjo zdravnikov.	Zgolj možnost zamika smrti	Sprejemanje smrti	Občutki ob smrti in umiranju
H7	treba to plat življenja sprejeti, čeprav je težko	Nujnost sprejemanja	Sprejemanje smrti	Občutki ob smrti in umiranju
H8	Tisti ki tega ne sprejme, trpi bolj, kot tisti, ki to sprejme.	Trpljenje ob nesprejemanju smrti	Sprejemanje smrti	Občutki ob smrti in umiranju
H9a	občutim stisko	Stiska	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
H9b	In bolečino.	Bolečina	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
H10	se zavedam nujnosti in potrebnosti smrti	Nujnost smrti	Sprejemanje smrti	Občutki ob smrti in umiranju
H11	ter tega, da moram to sprejeti, če želim jaz naprej živeti.	Nujnost sprejemanja	Sprejemanje smrti	Občutki ob smrti in umiranju
H12	Vedno sta tukaj dva pogleda.	Dva pogleda	Mešanost občutkov	Občutki ob smrti in umiranju
H13	Ko sem bil mlad, se mi je zdelo vse še tako oddaljeno, imel sem popolnoma drugačne občutke	Drugačni občutki v mladosti	Spremembe	Občutki ob smrti in umiranju
H14	ko smo starejši, imaš občutek, da tudi ti nisi tako daleč od smrti.	Bližina smrti v starosti	Spremembe	Občutki ob smrti in umiranju
H15	Ker takrat ko je umirala, smo bili pripravljene in sem cele noči prosil bogove- pa sploh nisem veren- da naj mi zaspi. Ker je zelo trpela,	Sprejetje smrti ob trpljenju	Sprejemanje smrti	Občutki ob smrti in umiranju

H16	in sem to sprejel kot neko odrešenje, za nas in sploh za njo.	Smrt kot odrešitev	Sprejemanje smrti	Občutki ob smrti in umiranju
H17	se opiram na svoje najbližje-hčer in sina	Hči in sin	Družina	Oseba, ki pomaga
H18	oprli sam nase in na svoje razmišljanje o smrti, ki jo, kot sem že prej rekel, pogosto vidim kot del življenja in celo kot odrešenje	Svoje razmišljanje	Sam	Oseba, ki pomaga
H19	sprejemam to kot del življenja, kar mi zelo pomaga pri spopadanju	Poskuša sprejeti občutke	Sprejemanje	Spopadanje z občutki
H20	bi se moral vsak človek, ki vsaj malo razmišlja, utrditi in urediti v sebi misel, da lahko vsak človek sam sebi najbolj pomaga	Pomembnost samopomoči	Samopomoč	Spopadanje z občutki
H21	razni nasveti in to, vendar mislim, da če človek začne preveč negativno gledati na življenje in vse dogodke, tak človek nebo nikdar srečen in nebo nikdar dosegel nekega zadovoljstva	Nujnost pozitivnega mišljenja	Samopomoč	Spopadanje z občutki
H22	niso vsi tukaj prostovoljno, in nekateri temu ne morejo ubežati, vrtijo se krogu nezadovoljstva, ne morejo sprejeti dogodkov in so zato nesrečni v vseh pogledih	Nujnost sprejemanja položaja	Sprejemanje	Spopadanje z občutki
H23	v takem okolju kot je ta dom se, če je človek le odprtih oči in pripravljen, marsikatera temna misel izgubi	Pripravljenost na sprejemanje	Sprejemanje	Spopadanje z občutki
H24	Vedno sem imel v glavi, da so domovi hiralnice, kar so v času moje mladosti tudi bili. Res so se jih držale neke negativne stvari, tja so šli ljudje dejansko umreti	Slabi spomini na domove	Slabi spomini	Vpliv doma na doživetje smrti
H25	v mladosti sem imel zadržke pred dotiki mrtvega ali človeka v zelo slabem stanju. Mislim, da je ta dom zelo spremenil moj odnos do teh stvari, veliko bolj sem sprejel smrt in umiranje nasploh. Stopil sem eno stopnjo višje.	Sprememba doživetja smrti	Preobrat v doživetju	Vpliv doma na doživetje smrti

H26	nimam problema stopiti do nekega trpečega človeka in ga prijeti za roko, zdi se mi da je to prišlo zraven doma. Že prej sem sprejemal smrt, sedaj pa sem sprejel še umiranje in poslavljanje	Sprejetje umiranja	Preobrat v dojetanju	Vpliv doma na dojetanje smrti
H27	veliko ljudi, tudi v tem domu, ki enostavno doma niso sprejeli, tudi zaradi te zgodovine domov ker imajo še vedno v mislih da to je hiralnica in so jih zaprli sem da umrejo.	Nesprejetje zaradi spominov	Mnenje o vplivu doma na dojetanje smrti	Vpliv doma na dojetanje smrti
H28	zelo težko verjamejo, da je meni tu notri izjemno lepo.	Dvomi o pozitivnosti doma	Mnenje o vplivu doma na dojetanje smrti	Vpliv doma na dojetanje smrti
H29	tudi zame, odhod v dom bila neka ločnica v življenju, četudi sem odšel v dom prostovoljno,	Odhod v dom kot ločnica v življenju	Soočanje	Vpliv doma na dojetanje smrti
H30a	imaš občutek da si starejši	Občutek starosti	Spoznanja	Vpliv doma na dojetanje smrti
H30b	In bližje smrti.	Bližina smrti	Spoznanja	Vpliv doma na dojetanje smrti
H31	mogoče to bolj sprejemam kot nekateri.	Boljše sprejemanje	Sprejemanje	Vpliv doma na dojetanje smrti
H32	Sem pomirjen sam s seboj.	pomirjenost	Sprejemanje	Vpliv doma na dojetanje smrti
H33	Včasih se kaj pohecamo na račun smrti z nekaterimi, ki so za take šale	Šale na račun smrti	Šale	Pogovor o smrti med stanovalci
H34	razbijamo tabu okrog smrti, ki je pač v tem domu kar pogosta	Razbijanje pogostega tabuja	Šale	Pogovor o smrti med stanovalci
H35	vsi malo izogibajo temu, ker lahko bi izzval kakšne negativna čustva ali priklical dogodke v spomin.	Izogibanje pogovorov	Problem pogovorov	Pogovor o smrti med stanovalci
H36	o smrti govorijo in se sploh šalijo le tisti, ki so še dovolj vitalni , tako miselno in telesno, da ne čutijo neke bližine smrti	Pogovor le s strani vitalnih stanovalcev	Vpliv vitalnosti	Pogovor o smrti med stanovalci
H37	ko je človek v slabšem stanju, ga mine ves pogovor, saj čuti da je temu blizu	Odsotnost pogovorov s strani slabših stanovalcev	Vpliv vitalnosti	Pogovor o smrti med stanovalci

H38	v tem domu je populacija relativno slaba. Veliko je zelo slabih ljudi- so v posteljah in blodijo in kričijo.	Slab vpliv slabega stanja ljudi	Mnenje o vplivu doma na dožemanje smrti	Vpliv doma na dožemanje smrti
H39	To ljudje vidijo in zdi se mi, da tudi to vpliva na to, da se ljudje o tem nočejo pogovarjati ker jih postane še bolj strah	Strah pred smrtjo zaradi slabega stanja ljudi	Mnenje o vplivu doma na dožemanje smrti	Vpliv doma na dožemanje smrti
H40	Zato bi si tudi jaz želel oditi v dom v Trzin, kjer so ljudje malo bolj vitalni, ker bi imel tudi več družbe	Želja po vitalnejših sostanovalcih	Vpliv med sostanovalci	Vpliv doma na dožemanje smrti
H41	če je človek v življenju dosegel tisto kar je želel, in mu je bilo v življenju lepo, bo bistveno lažje sprejel smrt	Lažje sprejetje smrti ob zadovoljstvu z življenjem	Sprejetje	Občutki ob smrti in umiranju
H42	Če ima človek neke neporavnane račune, ali se mi zdi da še ni izpolnil svojega življenja- na kakršnikoli ravni- se toliko bolj boji smrti.	Teža nerazčiščenih odnosov	Pomen odnosov	Občutki ob smrti in umiranju
H43	To, vsaj po mojem mnenju, pesti veliko stanovalcev	Teža nerazčiščenih odnosov	Mnenje o občutkih stanovalcev	Občutki ob smrti in umiranju
H44	Slaba volja pa je bolj nalezljiva kot dobra	Nalezljivost slabe volje	Vplivanje med stanovalci	Vpliv doma na dožemanje smrti
H45	sem videl, kako je ena sestra govorila z drugo, ki ji je sporočila smrt stanovalca. Sestro je novica vidno prizadela, je kar prebledela	Prizadetost	Mnenje o odnosu zaposlenih do smrti	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
H46	če delaš z ljudmi, žal ne moreš izogniti.	Neizogibnost stisk	Mnenje o odnosu zaposlenih do smrti	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
H47	dosti lažje se srečevati s smrtjo, če je izven našega ožjega kroga.	Odvisnost osebnih odnosov	Mnenje o odnosu zaposlenih do smrti	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
H48	do nekaterih pa gojijo čustva prijateljstva, in jim je tako ob smrti takih težko	Stiska ob umiranju ožjih oskrbovancev	Mnenje o odnosu zaposlenih do smrti	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
H49	četudi ne poznaš človeka dobro, pa se okrog tebe pogosto dogaja umiranje, te to zagotovo zaznamuje	Neizogibnost stisk	Mnenje o odnosu zaposlenih do smrti	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
H50	se moraš s tem soočiti kajti nihče, ki je človek, ne ostane ob takih stvareh ravnodušen	Neizogibnost soočenja	Mnenje o odnosu zaposlenih do smrti	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev

H51	mora osebje tukaj jemati smrti čimbolj profesionalno, da se lahko izognejo trpljenju	Nujnost profesionalnosti odnosov	Mnenje o odnosu zaposlenih do smrti	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
H52	izogibati se morajo kazati to pred drugimi stanovalci, da jim ne povzročajo skrbi in občutkov bližine smrti.	Skrivanja čustev pred stanovalci	Mnenje o odnosu zaposlenih do smrti	Odnos zaposlenih do smrti
H53	prepričan, da če bi potreboval pogovor ali kakršnokoli pomoč glede tega, bi pomoč zagotovo dobil	Pripravljenost pomoči zaposlenih	Pomoč	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
H54	lepa beseda lepo besedo najde	Dober odnos z zaposlenimi	Pomoč	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
H55	so medicinske sestre in bratje res čudoviti in se jim vidi, kako ti želijo polepšati dneve in olajšati življenje	Pripravljenost pomoči zaposlenih	Pomoč	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
H56a	vsake toliko neka predavanja	Predavanja	Predavanja	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
H56b	vendar se jih sam še nisem udeležil.	Ne rabi predavanj	Predavanja	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
H57	če bi želeli bolj približati, bi se morali bolj o tem pogovarjati	Pogovor	Potreba	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
H58	Mogoče so pa poskusili, pa ni bilo dobrega odziva, ker, kot sem rekel, je slaba populacija	Možnost poskusa, vendar neuspešnega	Nepoznavanje	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
H59	pogovor. Če bi bili seveda stanovalci za	Pogovor	Potreba	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
H60	nevem,	Nevednost, kaj potrebujejo	Potrebe	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
H61	sam ne rabim ničesar, ker si pomagam sam.	Nima potrebe po pomoči	Potrebe	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
H62	če bi mi umrl kakšen bližji sostanovalec ali sploh nasploh kakšen stanovalec doma, bi si želel majhno slovo- eno svečko, šopek rož	Majhno slovo	Potrebe	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
H63	Nič prevelikega, toliko, da je nekaj kar opominja na njegovo življenje in smrt.	Opomin na življenje	Potrebe	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
H64	vsak ima svoje poglede, svoje bojazni, svoje želje. Lahko povem samo, kar mislim jaz	Različnost potreb	Mnenje o pomoči stanovalcem	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
I1	75	75 let	Starost	Starost
I2	10 let	10 let	Dolžina bivanja v domu	Dolžina bivanja v domu

I3	Ni me strah	Ni strahu pred smrtjo	Odsotnost strahu	Občutki ob umiranju in smrti
I4	meditacija	Pomoč z meditacijo	Samopomoč	Spopadanje z občutki
I5	Sprejemam smrt kot del življenja	Smrt kot del življenja	Sprejemanje smrti	Občutki ob umiranju in smrti
I6	prehod v novo življenje- verjamem v reinkarnacijo	Smrt kot prehod	Sprejemanje smrti	Občutki ob umiranju in smrti
I7a	stisko	Stiska	Neprijetni občutki	Občutki ob umiranju in smrti
I7b	In žalost	Žalost	Neprijetni občutki	Občutki ob umiranju in smrti
I8	občutila žalost ob tistih, s katerimi sem bila najbolj povezana.	Prizadetost ob smrti svojcev	Neprijetni občutki	Občutki ob umiranju in smrti
I9	Bližnja družina	Družina	Družina	Oseba, ki pomaga
I10	Obujali smo spomine nanje	Obujanje spominov	Pogovor	Spopadanje z občutki
I11a	pomagali smo si s pogovorom	Pogovor z družino	Pogovor	Spopadanje z občutki
I11b	se mi zdi v življenju ključnega pomena	Pomembnost pogovorov	Pogovor	Spopadanje z občutki
I12a	pomagala z meditacijo	Meditacija	Pogovor	Spopadanje z občutki
I12b	in z vero,	Vera	Vera	Spopadanje z občutki
I12c	z mislijo, da ni konec njihovega življenja, da so samo šli skozi prehod	Svoje misli	Samopomoč	Spopadanje z občutki
I13	kot mlada malo bala umrlih ljudi, nakar so mi rekli, da naj umrle primem za noge. In sem jih res, vsakega v krsti oziroma ko so doma ležali- takrat še ni bilo tega sežiganja mrličev- prijemala za prste in tako sem zgubila strah pred smrtjo	Učenje lastnih obramb	Učenje	Spopadanje z občutki
I14	O umrlih smo se pogovarjali,	Pogovor	Pogovor	Spopadanje z občutki
I15	obujali lepe spomine nanje	Obujanje spominov	Pogovor	Spopadanje z občutki
I16	to, da verjamem v reinkarnacijo in da sedaj živijo naprej oziroma ponovno.	Vera v reinkarnacijo	Vera	Spopadanje z občutki
I17	Pomagalo mi je tudi to, da je recimo mož ob umiranju dobil obhajanje in maziljenje in sem tako vedela, da je odšel pomirjen	Olajšanje ob olajšanju umirajočega	Vera	Spopadanje z občutki
I18	in tudi sama sem bila bolj pomirjena, saj veliko dam na	Olajšanje zaradi obiska duhovnika	Vera	Spopadanje z občutki

	to, da se je povezal z duhovnikom			
I19	pomagalo , tako pri možu kot pri mami, da sem videla kako zelo trpita in mi je bilo v olajšanje ko sta umrla, da jima ni bilo treba več trpeti	Olajšanje zaradi konca trpljenja	Sprejemanje	Spopadanje z občutki
I20	neko odrešenje, za njih in zame	Smrt kot odrešitev	Sprejemanje smrti	Občutki ob umiranju in smrti
I21	Niti ne	Ni vpliva	Ocena vpliva	Vpliv doma na sprejemanje smrti
I22a	Kljub temu, da sem v domu, ki se jih drži sloves zadnje postaje življenja,	Kljub slovesu ne vpliva	Nevplivanje	Vpliv doma na sprejemanje smrti
I22b	o tem ne razmišljam sploh	Ne razmišlja	Nevplivanje	Vpliv doma na sprejemanje smrti
I22c	se ne bojim smrti	Ni strah smrti	Nevplivanje	Vpliv doma na sprejemanje smrti
I23	ne razmišljam, da je smrt že pri meni, nimam še občutka, da se mi kaj bliža	Ni občutka bližine smrti	Nevplivanje	Vpliv doma na sprejemanje smrti
I24	Z drugimi stanovalci se o smrti ne pogovarjam	Se ne pogovarjajo	Problem pogovorov	Pogovor o smrti med stanovalci
I25	se mi zdi da ima večina stanovalcev tudi drugačen pogled na smrt kot jaz	Drugačen pogled na smrt	Mnenje o odzivu stanovalcev	Odziv stanovalcev na smrt
I26	Pravijo pa tudi, da če si ti zadovoljen s svojim življenjem, lažje odideš in sprejmeš smrti, ker si misliš, da si izpolnil kar si želel, da si izpolnil svoje poslanstvo. Jaz sem s svojim življenjem zadovoljna, zato nimam s smrtjo nekega problema.	Lažje sprejetje smrti ob zadovoljstvu z življenjem	Sprejemanje smrti	Občutki o smrti in umiranju
I27	Pri nekaterih pa ni tako	Nesprejemanje smrti zaradi nezadovoljstva z življenjem	Mnenje o občutkih o smrti in umiranju	Občutki o smrti in umiranju
I28	In v starejših letih začneš o tem, ker prelevaš svoje življenje in imaš čas, še bolj razmišljati.	Staranje čas za poglobljanje	Mnenje o občutkih o smrti in umiranju	Občutki o smrti in umiranju
I29	Če umre kdo, ki je blizu mene, ki umre, mi povejo	Omembe smrti sostalnovalcev	Pomoč s pogovorom	Pomoč zaposlenih
I30	ko je umrla ena iz sosednje sobe, s katero sva se razumeli, so mi zelo lepo sporočili	Lepo sporočanje smrti	Pomoč s pogovorom	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti

I31	dali vedeti, da so na voljo za pogovor.	Zaposleni na voljo za pogovor	Pomoč s pogovorom	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
I32	da bi videla, kakšen odnos imajo do umiranja, pa ne.	Nima izkušenj	Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
I33	da moraš sprejeti to, če želiš delati v takem poklicu, kjer ljudje okoli tebe umirajo.	Nujnost sprejetja umiranja	Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
I34a	je povedala, da velikokrat naleti na umirajočega človeka v sobah, kot da bi ji bilo namenjeno oziroma da je poklicana, da spremlja ljudi ob smrti in je rekla, da to sprejme z odprtimi rokami	Sprejemanje smrti	Sprejemanje	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
I34b	mnenja, da je zelo pomembno, da je kdo s tabo, ko umiraš, da ne umreš sam.	Zavedanje pomembnosti spremljanja	Spremljanje	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
I35	Zelo čustvena in prijetna ženska, ki se zna s človekom pogovoriti.	Pripravljenost na pogovor	Osebni odnos	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
I36	Ne prenesejo vsi srečanj in pogovorov o smrti	Različni odzivi	Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
I37	nekateri strah	Strah nekaterih	Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
I38	niso vsi primerni za tak pogovor	Neprimernost nekaterih za pogovor	Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
I39	prepričana, da bi mi nekateri in to kar večina, ustregli v tem in mi pomagali pri moji stiski, toliko jih poznam, da to vem.	Pripravljenost večine za pomoč	Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
I40	Imamo kapelo, v kateri se lahko od umrlih poslovimo	Kapela za poslovitev	Duhovna podpora	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
I41	križce z imeni umrlega	Osebna imena na križih	Duhovna podpora	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
I42	maša.	Sveta maša	Duhovna podpora	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
I43a	predavanja	Predavanja	Predavanja	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
I43b	tega nikoli nisem udeležila, saj tega ne potrebujem, ker imam o tem lastno mnenje	Ne rabi predavanj	Predavanja	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
I44	Nekateri pa to potrebujejo	Predavanja	Mnenje o pomoči stanovalcem	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti

I45	je prav, da se o tem govori in si lahko s tem pomagajo.	Potrebe po pogovoru	Mnenje o pomoči stanovalcem	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
I46	Sama ne potrebujem ničesar, ker ne potrebujem pomoči v tem	Nima potrebe po pomoči	Potrebe	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
I47	bi morali povedati tisti, ki imajo pred smrtjo strah. Vendar ponavadi o tem ne govorijo.	Nevednost, kaj potrebujejo	Potrebe	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
J1	89 let	89 let	Starost	Starost
J2	Približno eno leto.	1 leto	Dolžina bivanja v domu	Dolžina bivanja v domu
J3	pomislim na smrt mojih bližnjih	Prizadetost ob smrti svojcev	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
J4	Žalostna.	Žalost	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
J5	o tem nočem razmišljati	Noče razmišljati	Neosebni odziv	Občutki ob smrti in umiranju
J6	nimam nekega posebnega pogleda,	Nima posebnega pogleda	Neosebni odziv	Občutki ob smrti in umiranju
J7	se smrti ne bojim.	Ni strahu pred smrtjo	Odsotnost strahu	Občutki ob smrti in umiranju
J8	me je strah dolgega umiranja.	Strah pred dolgim umiranjem	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
J9	ko bo prišlo bo pač prišlo, in tako mora tudi biti	Nujnost smrti	Sprejemanje smrti	Občutki ob smrti in umiranju
J10	kar sem dosegla v življenju sem zadovoljna, bila sem zelo pridna, in lahko rečem, da sem tudi moji družini veliko pripomogla in omogočila.	Zadovoljstvo z življenjem	Prijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
J11	prostovoljno prišla v ta dom, čeprav mi nebi bilo treba.	Prostovoljni prihod v dom	Prijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
J12	Svoje sem opravila	Zadovoljstvo z življenjem	Prijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
J13	mojim otrokom dala prostor za njihovo življenje in da se jih ni treba obremenjevati z menoj	Želja po neobremenjevanju otrok	Prijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
J14	s svojimi otroci govorim kako naj me shranijo, kako naj poskrbijo zame ko bom umrla.	Pogovori z otroci o njeni smrti	Sprejemanje smrti	Občutki ob smrti in umiranju
J15	umrl moj mož, sem bila grozno žalostna.	Prizadetost ob smrti svojcev	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
J16	bila vedno bolj samotar.	Sam	Sam	Oseba, ki pomaga

J17	Na nobenega se nisem nikoli obračala, razen na moža	Mož	Družina	Oseba, ki pomaga
J18	Takrat se spominjam bolečine, saj se mi je zdelo, da mu ne damo miru.	Boleči spomini v mladosti	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
J19	nismo bili verni tako, da si z duhovnostjo nisem nikoli pomagala.	Ni verna	Vera	Spopadanje z občutki
J20	na vse bolj realistično gledali.	Realističen pogled	Sprejemanje	Spopadanje z občutki
J21	si nisem nikoli mogla pomagat z mislijo, da se bomo še srečal oziroma, da jim je sedaj lepše ali pa da so nekje v zraku.	Se ni mogla tolažiti z duhovnostjo	Vera	Spopadanje z občutki
J22	Hčer me je ob smrti moža poskušala potolažiti, da je mož sedaj nekje v zraku in je še vedno z nami, jaz pa tega ne verjamem.	Zavrnitev hčerine tolažbe	Problem	Spopadanje z občutki
J23	nisem z ničemer nikoli želela koga obremenjevati, sploh otrok. Oni imajo svoje žalovanje	Želja po neobremenjevanju otrok	Sam	Oseba, ki pomaga
J24	a nekatere stvari žal, da so se tako iztekle	Žalovanje za iztekom dogodkov	Pomen odnosov	Občutki ob smrti in umiranju
J25	namreč imel demenco in nismo vedeli, da jo ima, za nekatere stvari sem ga obtoževala, sedaj pa vem da ni bil kriv. In me zaradi tega še vedno kdaj boli srce.	Teža krivde	Pomen odnosov	Občutki ob smrti in umiranju
J26	e bi takrat vedela, bi ravnala drugače, in tudi sedaj nebi imela slabe vesti.	Slaba vest	Pomen odnosov	Občutki ob smrti in umiranju
J27	pomirjena glede vsega	Pomirjenost	Prijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
J28	to me pa še vedno včasih žre, da ga zadnja leta nisem razumela, pa čeprav se zavedam da na to nimam sedaj vpliva in takrat nisem za bolezen vedela.	Teža krivde	Pomen odnosov	Občutki ob smrti in umiranju
J29	vse življenje sem bila zelo zaposlena, ker smo imeli gostilno, tako da o teh stvareh sploh nisem imela časa razmišljati. Tako, da bi rekla da sem se s tem spopadala z delom.	Zaposlenost	Samopomoč	Spopadanje z občutki

J30	Sem pa, in še vedno, ko grem na grobove, s pokojnim možem, mamom in očetom govorim, jim povem o mojem življenju, jim kaj potožila, se pohvalila, kaj se mi dogaja in tako.	Pogovor na grobu z umrlimi	Pogovor	Spopadanje z občutki
J31	ohranjam z njimi en stik, pa čeprav se zavedam, da me po vsej verjetnosti oni ne slišijo	Ohranjanje stika z umrlimi	Pogovor	Spopadanje z občutki
J32	Meni pa pomaga in mi je to dovolj.	Zadostnost pogovora z umrlimi	Pogovor	Spopadanje z občutki
J33	Ja	Je vpliv	Ocena vpliva	Vpliv doma na dožemanje smrti
J34	tukaj bolj vidim kako ljudje leta in leta ležijo in se mi to ne zdi pravično	Nepravičnost umiranja	Spoznanja	Vpliv doma na dožemanje smrti
J35a	sama sedaj še bolj želim, da bi odšla hitro, v spanju	Želja po hitri smrti	Spoznanja	Vpliv doma na dožemanje smrti
J35b	da mi nebi bilo treba trpeti.	Strah pred trpljenjem pri umiranju	Spoznanja	Vpliv doma na dožemanje smrti
J36	smrt dojemala pri nekaterih, kot konec muk	Smrt kot odrešitev	Sprejemanje smrti	Občutki ob smrti in umiranju
J37	v domu pa se mi je to še poglobilo.	Poglobitev mnenja o smrti kot odrešitvi	Preobrat v dožemanju	Vpliv doma na dožemanje smrti
J38	to, da moraš čakati na smrti, je grozno	Strah pred dolgim umiranjem	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
J39	Tako je bilo pri moji mami, ki je tudi nekaj let bila odvisna od naše pomoči. In na koncu ni več govorila. Meni je ob takih umiranjih hudo	Strah pred trpljenjem pri umiranju	Spoznanja	Vpliv doma na dožemanje smrti
J40	In tega je tukaj veliko.	Pogosto videnje trpljenja	Vplivanje med stanovalci	Vpliv doma na dožemanje smrti
J41	Nočem obiskovati znancev, ki so v takem stanju	Noče videti znancev umirati	Neprijetni občutki	Odziv stanovalcev na smrt
J42	da tega sploh ne vidim	Noče videti umiranja	Neprijetni občutki	Odziv stanovalcev na smrt
J43a	če jih ne vidim, prikrajša trpljenje	Prikrajšanje trpljenja če jih ne vidi	Neprijetni občutki	Odziv stanovalcev na smrt
J43b	mi ni treba o tem razmišljati	Ni treba razmišljati če jih ne vidi	Neprijetni občutki	Odziv stanovalcev na smrt
J43c	se mi ni treba potem bati moje smrti	Se ne boji če ne vidi	Neprijetni občutki	Odziv stanovalcev na smrt
J44	se pač prepustim in kar bo bo	Se prepusti če ne vidi	Neprijetni občutki	Odziv stanovalcev na smrt

J45	O tem se ne pogovarjamo,	Se ne pogovarjajo	Problem pogovorov	Pogovor o smrti med stanovalci
J46	če kdo umre, takrat si sporočimo	Mimobežne omembe smrti	Čas pogovorov	Pogovor o smrti med stanovalci
J47	Za eno kolegico pa sploh nisem vedela nekaj dni, dokler nisem povprašala po njej	Ni vedela za smrt kolegice	Problem pogovorov	Pogovor o smrti med stanovalci
J48	gospod, ki sem ga povprašala, rekel naj se ne sekiram, da ona si je želela umreti tako na hitro	Tolažba gospoda	Čas pogovorov	Pogovor o smrti med stanovalci
J49	vsake toliko s kakšno gospo kakšen hec naredimo iz smrti, se ji malo rogamo	Šale na račun smrti	Šale	Pogovor o smrti med stanovalci
J50	se s tem malo sprostimo od tega ozračja doma	Sprostitev ozračja	Šale	Pogovor o smrti med stanovalci
J51	Kdaj rečemo, da tukaj čakamo na zadnje trenutke, vendar tako v hecu	Šale na račun smrti	Šale	Pogovor o smrti med stanovalci
J52	se mi zdi, da to rabimo kdaj	Potreba po šalah	Šale	Pogovor o smrti med stanovalci
J53a	veliko ljudi tukaj s svojimi problemi	Problemi ljudi	Problem pogovorov	Pogovor o smrti med stanovalci
J53b	veliko se jih sploh noče pogovarjati	Nočejo se pogovarjati	Problem pogovorov	Pogovor o smrti med stanovalci
J53c	so zaprti vase	Zaprto vase	Problem pogovorov	Pogovor o smrti med stanovalci
J53d	niti ne odzdravijo, ko jih pozdravim	Ne ozdravljajo	Problem pogovorov	Pogovor o smrti med stanovalci
J54	Nekaj jih je pa le še tukaj, ki so veseli in zadovoljni in sprejemajo ta del življenja, tako kot jaz.	Sprejemanje starosti nekaterih	Vpliv vitalnostius	Pogovor o smrti med stanovalci
J55	jih zelo občudujem	Občudovanje	Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja stanovalcev	Odnos zaposlenih do umiranja in smrti
J56a	so prizadevni	Prizadevni	Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja stanovalcev	Odnos zaposlenih do umiranja in smrti
J56b	zelo radi ustrezajo	ustrežljivi	Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja stanovalcev	Odnos zaposlenih do umiranja in smrti

J56c	in pomagajo	Pomagajoči	Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja stanovalcev	Odnos zaposlenih do umiranja in smrti
J57	moraš biti človek za to, niso vsi za to	Moraš biti primeren za to delo	Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja stanovalcev	Odnos zaposlenih do umiranja in smrti
J58	Nevem pa kako sprejemajo to umiranje, nikoli mi niso z ničemer pokazali	Nima izkušenj	Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja stanovalcev	Odnos zaposlenih do umiranja in smrti
J59	Zagotovo pa je psihično naporno in težko zanje, če si okoli tega.	Psihični napor za zaposlene	Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja stanovalcev	Odnos zaposlenih do umiranja in smrti
J60	zelo oseben pogled, vsak potrebuje nekaj drugega	Različnosti potreb	Mnenje o pomoči stanovalcem pri sprejemanju smrti	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
J61	Sama ne potrebujem ničesar,	Nima potrebe po pomoči	Potrebe	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
J62	niso vsi taki, nekateri potrebujejo več, nekateri manj	Različnost potreb	Mnenje o pomoči stanovalcem pri sprejemanju smrti	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
J63	Tisti verni, imajo kapelo.	Kapela za poslovitev	Duhovna podpora	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
J64	nebi vedela.	Nevednost, kaj potrebujejo	Potrebe	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
K1	93 let	93 let	Starost	Starost
K2	4 leta	4 leta	Dolžina bivanja v domu	Dolžina bivanja v domu
K3	To mora tako bit. Vsi gremo enkrat	Nujnost smrti	Sprejemanje smrti	Občutki ob smrti in umiranju
K4	Sprejemam smrt	Sprejemanje smrti	Sprejemanje smrti	Občutki ob smrti in umiranju
K5	se je ne bojim	Ni strahu pred smrtjo	Odsotnost strahu	Občutki ob smrti in umiranju
K6	preveč ne razmišljam	Noče razmišljati	Neosebni odziv	Občutki ob smrti in umiranju
K7	ko so mi umirali moji bližnji, sem bila žalostna	Prizadetost ob smrti svojcev	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
K8	treba to sprejeti.	Nujnost sprejemanja	Sprejemanje smrti	Občutki ob smrti in umiranju
K9	gane to, da se nekateri matrajo in trpijo.	Bolečina in trpljenje ob umiranju	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju

K10	sprejemam smrt kot dobrodošlo.	Smrt kot odrešitev	Sprejemanje smrti	Občutki ob smrti in umiranju
K11	Jaz bi rada lepo umrla.	Želja po lepi smrti	Dojemanje smrti kot dobro	Občutki ob smrti in umiranju
K12	Tolažila sem se s tem, da je to neizogibno in tako pač je	Neizogibnost smrti	Sprejemanje	Spopadanje z občutki
K13	del življenja tudi smrt	Smrt kot del življenja	Sprejemanje	Spopadanje z občutki
K14	oporo tudi mož že s tem, da je bil tam zame.	Mož	Družina	Oseba, ki pomaga
K15	Prepustila sem se negativnim občutkom in jim pustila da so tam	Dopuščanje občutij	Prepuščanje	Spopadanje z občutki
K16	bilo težko	Teža prepuščanja	Prepuščanje	Spopadanje z občutki
K17	če pustiš da čutiš, potem lažje sprejmeš.	Dopuščanje občutij	Prepuščanje	Spopadanje z občutki
K18	Daš bolečino čez, in greš naprej.	Sprejemanje bolečine da greš naprej	Sprejemanje	Spopadanje z občutki
K19	Ne, ni se nič spremenilo.	Ni vpliva	Ocena vpliva	Vpliv doma na dojemanje smrti
K20	tukaj v svoji sobi in niti nimam stika z drugimi.	Nima stika z ljudmi	Nevplivanje	Vpliv doma na dojemanje smrti
K21	prostovoljno prišla v dom	Prostovoljni prihod	Nevplivanje	Vpliv doma na dojemanje smrti
K22	nimam nikakršnih problemom tudi z domom nasploh, ali kakšnih predsodkov.	Brez predsodkov do domov	Nevplivanje	Vpliv doma na dojemanje smrti
K23	Zelo malo se pogovarjamo	Malo pogovorov	Problem pogovorov	Pogovor o smrti med stanovalci
K24	takrat ko kdo umre, mi kdo pove mimogrede	Mimobežne omembe smrti	Čas pogovorov	Pogovor o smrti med stanovalci
K25	dosti vseeno	Vseeno jim je	Mnenje o odnosu zaposlenih	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
K26	Sprejmejo. Sprejemajo pač to kot del službe.	Rutinski odnos zaradi okoliščin	Mnenje o odnosu zaposlenih	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
K27	Nevem,	Nevednost, kaj potrebujejo	potrebe	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti in umiranja
K28	vsak potrebuje svoje, zelo težko bi imeli nekaj, kar je vsem v redu	Različnost potreb	Mnenje o pomoči stanovalcem	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti in umiranja
K29a	Nekaterim pomeni veliko kapela, kar imajo,	Kapela za poslovitev	Duhovna podpora	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti in umiranja

K29b	drugi potrebujejo pogovor	Pogovor	Pomoč s pogovorov	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti in umiranja
K29c	tretji nič...	Nič	Potrebe	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti in umiranja
K30	Jaz ne potrebujem nič, sem sama s sabo in ne potrebujem domovskih uslug glede tega.	Nima potrebe po pomoči	Potrebe	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti in umiranja
L1	84 let	84 let	Starost	Starost
L2	1 leto	1 leto	Dolžina bivanja v domu	Dolžina bivanja v domu
L3	Nimam nekih mnenj, imela sem težko življenje in sem mešanih občutkov.	Mešani občutki	Mešani občutki	Občutki ob smrti in umiranju
L4	Prihodnosti tudi ne vidim, nimam neke perspektive.	Ne vidi prihodnosti	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
L5	tudi ne razmišljam veliko, kar bo z mano, pa bo.	Vdanost v usodo	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
L6	Velikokrat si želim, da bi samo zaspala in me nebi bilo več.	Želja po smrti	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
L7	Veliko žalosti	Žalost	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
L8	bilo težko, ko sta mi umrla sin in vnuk.	Prizadetost ob smrti svojcev	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
L9	Sploh je tudi težko, ko oziroma ker odidejo mladi	Težje sprejemanje smrti mlajših	Sprejemanje	Občutki ob smrti in umiranju
L10	res bilo to potrebno ali ne	Spraševanje o smislu umiranja mladih	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
L11	Še vedno trpim	Trpljenje	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
L12	se ne da opisat občutkov, ki jih imam ob tem	Nezmožnost opisanja občutkov	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
L13	V mladosti nisem bila tako občutljiva kot v starosti	Večja občutljivost v starosti	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
L14	čustvena oseba in me smrti zelo potrejo	Smrti jo potrejo	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
L15	Sploh nimam tolažbe	Nima tolažbe	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
L16	Nikoli ne bom prebolela nekaterih smrti, ne morem se sprijazniti.	Nezmožnost sprijaznjenja	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
L17	Poskušam pa vse predelati sama s seboj	Sam	Sam	Oseba, ki pomaga

L18	nikoli nisem iskala pomoči pri drugih	Nikoli iskala pomoči	Sam	Oseba, ki pomaga
L19	Mogoče samo ob tistih trenutkih ko izveš, ko so momentalne reakcije.	Iskanje pomoči zgolj ko izve za smrt	Pomoč ob nuji	Oseba, ki pomaga
L20	Zelo težko	Težko	Problem	Spopadanje z občutki
L21	Razmišljala sem predvsem to, da tako očitno mora bit in ne morem spremenit. Vendar mi ne pomaga ravno veliko	Razmišljanje o nujnosti smrti ne pomaga	Problem	Spopadanje z občutki
L22	ne smejem več	Pesimizem	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
L23	vseeno mi je za vse	Vdanost v usodo	Neprijetni občutki	Občutki ob smrti in umiranju
L24	ne poskusim potolažiti več, sem se prepustila občutkom.	Prepuščanje občutkov	Prepuščanje	Spopadanje z občutki
L25	V dom nisem prišla prostovoljno.	Neprostovoljno v dom	Neprostovoljno v dom	Vpliv doma na dožemanje smrti
L26	Ne maram biti v domu in mi je muka.	Muka v domu	Neprostovoljno v dom	Vpliv doma na dožemanje smrti
L27	dolgočasje, nimam kaj počet, razjeda me	Razjedanje zaradi dolgočasje	Neprijetni občutki	Vpliv doma na dožemanje smrti
L28	še bolj razmišljam o vsem	Razmišljanje o vsem	Neprijetni občutki	Vpliv doma na dožemanje smrti
L29	nisem privadila	Neprivajenost na dom	Neprostovoljno v dom	Vpliv doma na dožemanje smrti
L30	obkrožena s slabimi ljudmi, v telesnem smislu, in je umiranja veliko.	Obkroženost z umiranjem	Vplivanje med stanovalci	Vpliv doma na dožemanje smrti
L31	spomni na moje življenje in trpljenje in mi ni všeč	Spomni na trpljenje	Vplivanje med stanovalci	Vpliv doma na dožemanje smrti
L32	Doma pa si sam s sabo in nimaš tega vedno pred očmi.	Doma nimaš okoli sebe smrti	Vplivanje med stanovalci	Vpliv doma na dožemanje smrti
L33	Se ne pogovarjamo med sabo o tem	Se ne pogovarjajo	Problem pogovorov	Pogovor o smrti med stanovalci
L34	Težko dobiš tudi koga, ki te posluša	Se ne poslušajo	Problem pogovorov	Pogovor o smrti med stanovalci
L35	ne zanima drugih ljudi tvoje zgodbe in tvoji problemi	Se ne zanimajo za druge	Problem pogovorov	Pogovor o smrti med stanovalci

L36	Jih imajo dost sami.	Problemi ljudi	Problem pogovorov	Pogovor o smrti med stanovalci
L37	Mislím, da jih ne prizadane to nič	Vseeno jim je	Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja stanovalcev	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
L38	kar sprejemajo enostavno	Sprejemanje	Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja stanovalcev	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
L39	vsak drugačen,	Različnost	Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja stanovalcev	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
L40	tako, da tega nebi trdila	Nima izkušenj	Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja stanovalcev	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
L41	Eni so bolj občutljivi, drugi pa manj.	Različni odzivi	Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja stanovalcev	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
L42	Ne.	Nima izkušenj	Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja stanovalcev	Odnos zaposlenih do umiranja stanovalcev
L43	Jaz sem sama s sabo, ne potrebujem pomoči drugih, sploh ne od doma	Nima potrebe po pomoči	Potrebe	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
L44	nevem, kaj bi lahko ponudili	Nevednost, kaj potrebujejo	Potrebe	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
L45	vsak ima svoje potrebe	Različnost potreb	Mnenje o pomoči stanovalcem pri sprejemanju smrti	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti
L46	za druge pa neznam povedat.	Nevednost, kaj potrebujejo	Potrebe	Pomoč stanovalcem pri sprejemanju smrti

9.15.2 Osno kodiranje

A-E : INTERVJUJI Z ZAPOSLENIMI

F-L : INTERVJUJI S STANOVALCI

STAROST

1. Starost

- 30 let (C1)
- 35 let (E1)
- 37 let (A1)
- 42 let (B1)
- 49 let (D1)
- 60 let (G1)
- 68 let (F1)
- 75 let (I1)
- 84 let (L1)
- 86 let (H1)
- 89 let (J1)
- 93 let (K1)

POKLIC

1. Poklic

- Socialna delavka (A2)
- Delovni terapevt (B2) (D2)
- Zdravstveni tehnik (C2)
- Diplomirana medicinska sestra (E2)

DOLŽINA ZAPOSLENOSTI

1. Dolžina zaposlenosti

- 5 let (B3)
- 10 let (C3)
- 11 let (A2) (E3)
- 25 let (D3)

DOLŽINA BIVANJA V DOMU

1. Dolžina bivanja v domu

- 1 leto (F2) (H2) (J2) (L2)
- 2 leti (G2)
- 4 leta (K2)
- 10 let (I2)

OBČUTKI OB SMRTI IN UMIRANJU

1. Neprijetni občutki

- Stiska (A4a) (C4c) (D4c) (E4b) (G3b) (H9a) (I7a) (C5) (E5)
- Nelagodje (A4b) (C4d) (E4a)
- Strah (B4b) (D4b) (E4c)
- Strah pred neznanim področjem (B4a)
- Strah pred procesom umiranja (D5a)
- Strah pred dolgim umiranjem (J8) (J38)
- Strah pred trpljenjem (D5b)
- Strah pred bolečinami (D5c)
- Tesnoba (B4c)
- Negotovost (4d)
- Skrb (B4e)

- Povezava z odhajanjem (B5)
 - Žalost (C4a) (D4a) (G3a) (I7b) (J4) (L7)
 - Trpljenje (C4b) (L11)
 - Bolečina in trpljenje ob umiranju (C6) (E6) (K9)
 - Prizadetost ob smrti svojcev (F4) (G4) (H3) (I8) (J3) (J15) (K7) (L8)
 - Bolečina (H9b)
 - Boleči spomini v mladosti (J18)
 - Spraševanje o smislu umiranja mladih (L10)
 - Nezmožnost opisovanja občutkov (L12)
 - Večja občutljivost v starosti (L13)
 - Ne vidi prihodnosti (L4)
 - Vdanost v usodo (L5) (L23)
 - Želja po smrti (L6)
 - Smrti jo potrejo (L14)
 - Nima tolažbe (L15)
 - Nezmožnost sprijaznjenja (L16)
 - Pesimizem (L22)
2. Pomen informacij za soočanje z občutki
- Napredovanje paliativne oskrbe (A5)
3. Sprejemanje smrti
- Smrt kot zaključek poti (A6)
 - Smrt kot del življenja (F6) (G5) (H4) (I5)
 - Smrt kot prehod (G6) (I6)
 - Neizogibnost smrti (G8) (H5)
 - Nujnost smrti (H10) (J9) (K3)
 - Smrt kot odrešitev (F7) (H16) (I20) (J36) (K10)
 - Lažje sprejetje smrti starih ljudi (A7) (D11) (G7a)
 - Lažje sprejetje smrti ob zadovoljstvu z življenjem (I26)
 - Nujnost sprejemanja (H7) (H11) (K8)
 - Sporejemanje smrti (K4)
 - Težje sprejetje smrti mlajših (A8) (D12) (G7b) (L9)
 - Sprejetje smrti ob trpljenju (F8) (H15)
 - Zgolj možnost zamika smrti (H6)
 - Trpljenje ob nesprejemanju (H8)
 - Pogovor z otroci o njeni smrti (J14)
4. Posredno doživljanje
- Dnevno srečevanje s smrtjo stanovalcev (B6)
 - Ne gre za osebno srečevanje s smrtjo (B7)
5. Spoznavanje sebe
- Samospraševanje (B8)
 - Razmišljanje o smrti in življenju (B9)
 - Vprašanja smisla in duhovnosti (B10)
 - Želja po lepi smrti (K11)
6. Neosebni odziv
- Neobremenjevanje (F3)
 - Noče razmišljati (J5) (K6)
 - Nima posebnega pogleda (J6)
7. Odsotnost strahu

- Ni strahu pred smrtjo (F5) (G9) (I3) (J7) (K5)
- 8. Mešani občutki
 - Dva pogleda (H12)
 - Mešani občutki (L3)
- 9. Spremembe
 - Drugačni občutki v mladosti (H13)
 - Bližina smrti v starosti (H14)
- 10. Pomen odnosov
 - Teža nerazčiščenih odnosov (H42)
 - Teža krivde (J25) (J28)
 - Slaba vest (J26)
 - Žalovanje za iztekom dogodkov (J24)
- 11. Mnenje o občutkih stanovalcev
 - Teža nerazčiščenih odnosov (H43)
 - Nesprejemanje smrti zaradi nezadovoljstva z življenjem (I27)
 - Staranje čas za poglobljanje (I28)
- 12. Prijetni občutki
 - Zadovoljstvo z življenjem (J10) (J12)
 - Prostovoljni prihod v dom (J11)
 - Želja po neobremenjevanju otrok (J13)
 - Pomirjenost (J27)

SPOPADANJE Z OBČUTKI

1. Izobraževanje
 - Izobraževanja (C10)
 - Izobraževanje na temo paliativne oskrbe (A9)
2. Samopomoč
 - Pomembnost samopomoči (H20)
 - Pomoč preko literature (A10) (C9) (D8)
 - Sprotno predelovanje čustev (B13)
 - Gibanje v naravi (C8) (E11)
 - Spoščanje v krogu družine (C11)
 - Meditacija (D7) (I4) (I12a)
 - Mirno razmišljanje (G17)
 - Nujnost pozitivnega mišljenja (H21)
 - Svoje misli (I12c)
 - Realističen pogled (J20)
 - Zaposlenost (J29)
3. Pogovor
 - Pogovor (D6) (G10) (G14) (I14)
 - Pogovor s sodelavci (A11) (C7)
 - Pogovor z družino (I11a)
 - Pomembnost pogovorov (I11b)
 - Obujanje spominov (I15)
 - Pogovor na grobu z umrlimi (J30)
 - Ohranjanje stika z umrlimi (J31)

- Zadostnost pogovora z umrlimi (J32)

4. Vera

- Vera (I12b)
- Vera v reinkarnacijo (I16)
- Olajšanje ob olajšanju umirajočega (I17)
- Olajšanje zaradi obiska duhovnika (I18)
- Ni verna (J19)
- Se ni mogla tolažit z duhovnostjo (J21)

5. Prepuščanje

- Nespopadanje (B11)
- Dopuščanje občutij (B12) (K15) (K17) (L24)
- Teža prepuščanje (K16)

6. Sprejemanje

- Poskuša sprejeti občutke (D9) (H19)
- Sprejemanje kot vsakdanje razmišljanje (F15)
- Pripravljenost na sprejemanje (H23)
- Sprejemanje bolečine da greš naprej (K18)
- Težave v sprejemanju (D10)
- Olajšanje zaradi konca trpljenja (I19)
- Neizogibnost smrti (K12)
- Smrt del življenja (K13)

7. Učenje

- Nadgrajevanje odnosa do smrti s pomočjo občutkov (B14) (G16)
- Učenje lastnih obramb (I13)

8. Odrivanje

- Odrivanje občutkov, misli (E8) (F12) (F14)
- Želja po neobremenjevanju drugih (E10)
- Se ne pogovarja (E9)
- Če preveč misliš, ni dobro (F11)

9. Potrebe

- Različne potrebe (F13)
- Potreba po pogovoru (G12)
- Pomembnost pogovorov (G13)

10. Problem

- Problem negovorjenja o smrti (G11)
- Zavrnitev hčerine tolažbe (J22)
- Zelo težko (L20)
- Razmišljanje o nujnosti smrti ne pomaga (L21)

OSEBA, KI POMAGA

1. Tim

- Ožji tim (A12)

- Bližnji sodelavci (C12) (D13)
- Sodelavci (E12)
- 2. Prijatelj
 - Pogovor (B15)
- 3. Sam (F10) (J16) (L17) (L43)
 - Uporaba osebne rasti (B16)
 - Svoje razmišljanje (H18)
 - Želja po neobremenjevanju otrok (J23)
 - Nikoli iskala pomoči (L18)
- 4. Vera
 - Župnik (E13)
 - Uporaba vere (B17)
- 5. Družina
 - Družina (F9) (G15) (I9)
 - Hči in sin (H17)
 - Mož (J17) (K14)
- 6. Pomoč ob nuji
 - Iskanje pomoči zgolj ko izve za smrt (L19)

VPLIV DOMA NA DOJEMANJE SMRTI

1. Učenje
 - Strah pred bolečinami in ne toliko smrtjo (A13)
 - Učenje preko drugih izkušenj (E15)
 - Pomembnost pogovorov (C15)
2. Preobrat v dojetanju
 - Sprememba dojetanja smrti (H25)
 - Smrt kot zaključek (A14)
 - Sprejetje umiranja (H26)
 - Poglobitev mnenja o smrti kot odrešitvi (J37)
3. Pomen odnosov
 - Razreševanje odnosov (A15)
 - Teža nerazčiščenih odnosov (A16)
 - Stiske ob nerazčiščenih odnosih ob umiranju (A17)
4. Ocena vpliva
 - Velik vpliv (B18)
 - Je vpliv (J33)
 - Ni vpliva (K19) (F16) (G18) (I21)
5. Spoznanja
 - Oblikovanje lastnih odgovorov (B19)
 - Vprašanja smiselnosti (B20)
 - Zavedanje o (ne)pomembnosti obremenjevanja (E16)
 - Občutek starosti (H30a)
 - Bližina smrti (H30b)
 - Želja po hitri smrti (J35a)
 - Strah pred trpljenjem pri umiranju (J35b) (J39)
 - Nepravičnost umiranja (J34)
6. Soočanje

- Nezmožnost bežanja (B21)
 - Nuja po soočanju (B22)
 - Odhod v dom kot ločnica v življenju (H29)
7. Sprejemanje
- Umiranje del življenja (C13) (D14) (D20)
 - Omejeno trajanje življenja (C14) (E14)
 - Smrt kot odrešitev (D21)
 - Boljše sprejemanje (H31)
 - Pomirjenost (H32)
3. Nevplivanje
- Brez predsodkov do domov (F17) (K21)
 - Kljub slovesu ne vpliva (I22a)
 - Ne razmišlja (I22b)
 - Ni strah smrti (I22c)
 - Ni občutka bližine smrti (I23)
 - Nima stika z ljudmi (K19)
 - Prostovoljni prihod (K21)
4. Slabi spomini
- Slabi spomini na domove (H24)
5. Mnenje o vplivu doma pri stanovalcih
- Občutek bližine smrti (F18)
 - Povečan strah in odpor (F19)
 - Slab vpliv slabega stanja ljudi (F20) (H38)
 - Strah pred smrtjo zaradi slabega stanja ljudi (H39)
 - Odsotnost strahu izven doma (F21)
 - Nesprejetje zaradi spominov (H27)
 - Dvomi o pozitivnosti doma (H28)
6. Vplivanje med stanovalci
- Nalezljivost slabe volje (H44)
 - Pogosto videnje trpljenja (J40)
 - Obrokroženost z umiranjem (L30)
 - Spomni na trpljenje (L31)
 - Doma nimaš okoli sebe smrti (L32)
 - Želja po vitalnejših stanovalcih (H40)
7. Neprostovoljno v dom
- Neprostovoljno v dom (L25)
 - Muka v domu (L26)
 - Neprivajenost na dom (L29)
8. Neprijetni občutki
- Razmišljanje o vsem (L28)
 - Razjedanje zaradi dolgočasja (L27)

ODNOS ZAPOSLENIH DO UMIRANJA STANOVALCEV

1. Osebni odnos
 - Pozna vse, ki umrejo (A18)
 - Pripravljenost na pogovor (I35)
2. Neprijetni občutki

- Žalost ob verjetnosti izgube (A19)
 - Prizadetost (D22)
 - Težko opazovati trpljenje (D25)
 - Stiska ob umiranju bližnjih stanovalcev (C16) (D24) (E23)
 - Stiska ob umiranju osamljenih stanovalcev (C17)
3. Dojemanje smrti kot dobro
- Smrt kot odrešitev (A20) (B24) (C18) (D15) (D26) (E7) (E18)
 - Konec trpljenja (B23) (D16)
 - Starostnik odvisen od pomoči (A21)
 - Nenadna smrt je lepa (E19)
4. Nerazumevanje smrti
- Zavedanje skrivnostnosti umiranja (B25)
5. Učenje
- Čutenje in opazovanje (B26)
 - Poslušanje (B27)
 - Nezmožnost vplivanja (D23)
6. Sprejemanje
- Sprejetje neizbežnosti smrti (C19)
 - Sprejemanje smrti (I34a)
 - Zavedanje pomembnosti spremljanja (I34b)
 - Umiranje del življenja (E17)
7. Sočutje
- Dotakne se jo vegetativno stanje (E20)
8. Žalovanje
- Umik (C23) (E24)
 - Potočijo solzo (C24)
9. Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja stanovalcev
- Odvisnost osebnih odnosov (B34) (H47)
 - Stiska ob umiranju ožjih oskrbovancev (H48)
 - Enotnost občutkov zaposlenih (A22)
 - Različni odzivi (D27) (E21) (I36) (L39) (L41)
 - Rutinski odnos zaradi okoliščin (B32) (K26)
 - Dovoljevanje občutkov (B33)
 - Skrivanje čustev (D29)
 - Skrivanje čustev pred stanovalci (H52)
 - Prizadetost (D28) (H45)
 - Strah nekaterih (I37)
 - Nujnost opravil (F25)
 - Nujnost urejenih misli (F26)
 - Nujnost profesionalnosti odnosov (H51)
 - Nujnost sprejetja umiranja (I33)
 - Nočejo govoriti, da ne obremenjujejo stanovalcev (G25)
 - Neprimernost nekaterih za pogovor (I38)
 - Zavedanje stiske stanovalcev (G26)
 - Neizogibnost stisk (H46) (H49)
 - Neizogibnost soočenja (H50)
 - Sprejemanje (L38)
 - Nima izkušenj (F27) (G24) (I32) (J58) (L40) (L42)

- Pripravljenost večine za pomoč (I39)
- Pomagajoči (J56c)
- Občudovanje (J55)
- Prizadevni (J56a)
- Ustrežljivi (J56b)
- Moraš biti primeren za to delo (J57)
- Psihični napor za zaposlene (J59)
- Vseeno jim je (K25) (L37)

POGOVOR O SMRTI MED ZAPOSLENIMI

1. Pogovor o stanovalcih
 - Nezmožnost predelave travme ob izgubi otroka (A23)
 - Smrt kot spremeljevalka življenja (A24)
 - Doživljanje smrti vsak dan znova (A25)
 - Spominjanje preko anekdot (D33)
 - Črni humor za premostitev stiske (D34)
2. Problem pogovorov
 - Neiskrenost pogovorov (B35)
 - Občasni pogovori (B36a) (E22)
 - Površinski pogovori (B36b) (B38) (C28)
 - Odklanjanje pogovorov (C21)
 - Odsotnost globokih pogovorov (C29)
 - Pogovori mimogrede (E25)
 - Pomanjkanje časa (B39) (E27)
 - Pomanjkanje kadra (E26)
 - Zaprtje vase (C20)
 - Tabu tema (C25)
3. Izobraževanja
 - Nezačudenost izobraževanj (C22)
4. Čas pogovorov
 - Ob predaji službe (C26) (D31)
 - Pogovor na izobraževanjih (B37)
 - Timski sestanki (D30)
 - Ob smrti stanovalcev (D32)
5. Občutki
 - Mirno (C27)
 - Obžalovanje ob pomanjkanju časa (E28)

POGOVOR O SMRTI MED STANOVALCI

1. Problem pogovorov
 - Se ne pogovarjajo (F22) (G19) (I24) (J45) (L33)
 - Izogibanje pogovorom (F24) (H35)
 - Malo pogovorov (K23)
 - Nočejo se pogovarjati (J53b)
 - Zaprtost vase (J53c)
 - Ne odzdravljajo (J53d)

- Se ne poslušajo (L34)
 - Ni vedela za smrt kolegice (J47)
 - Se ne zanimajo za druge (L35)
 - Problemi ljudi (J53a) (L36)
2. Čas pogovorov
- Mimobežne omembe smrti (F23) (G20) (J46) (K24)
 - Kratki pogovori o življenju umrlih (G21)
 - Tolažba gospoda (J48)
3. Šale
- Šale na račun smrti (H33) (J49) (J51)
 - Sprostitev ozračja (J50)
 - Potreba po šalah (J52)
 - Razbijanje pogostega tabuja (H34)
4. Vpliv vitalnosti
- Pogovor le s strani vitalnih stanovalcev (H36)
 - Odsotnost pogovorov s strani slabših stanovalcev (H37)
 - Sprejemanje starosti nekaterih (J54)

ODZIV STANOVALCEV NA SMRT

1. Mnenje o odzivu stanovalcev na smrt
- Žalost (B41a)
 - Apatija (B41b)
 - Strah (B41c) (E29) (F34) (C31)
 - Vidnost strahu med epidemijo (E30)
 - Tesnoba (B41d)
 - Nejevoljnost (B41e)
 - Težko sprijaznjenje (E32)
 - Obžalovanje nad svojim stanjem (E33)
 - Ne pozna (B40)
 - Tabu tema (A26) (E31)
 - Le tihi pogovori (A29)
 - Ignoriranje smrti (E34)
 - Izmikanje pogovorom (C30) (E37)
 - Odklanjanje pogovorov (C32) (E35)
 - Lahko sprejemanje smrti (D17)
 - Prizemljeno razmišljanje o smrti (D38)
 - Smrt del življenja (D39) (D41)
 - Vajenost smrti (D40)
 - Nevajenost smrti pri mladih (D42)
 - Vdanost v usodo (D18) (D37)
 - Možnost obrambnega mehanizma (D19)
 - Ne pokažejo globokih čustev (D35)
 - Občutek, da se jih ne dotakne (D36)
 - Drugačen pogled na smrt (I25)
2. Neprijetni občutki
- Noče videti znancev umirati (J41)
 - Noče videti umiranja (J42)
 - Prikrajsanje trpljenja, če jih ne vidi (J43a)

- Ni treba razmišljati, če jih ne vidi (J43b)
- Se ne boji, če ne vidi (J43c)
- Se prepusti, če ne vidi (J44)

POMOČ ZAPOSLENIM PRI SPREJEMANJU SMRTI

1. Pomoč s pogovorom
 - Nekateri prisluhnejo (A32)
 - Pogovor z nadrejenimi (C38) (E38)
 - Pogovor s sodelavci (D47)
2. Samopomoč
 - Predelovanje lastnih čustev (A33)
 - Strokovna literatura (C39) (E39)
3. Izobraževanja
 - Izobraževanja (C40) (E40)
 - Izobraževanja o paliativi (B50)
4. Potrebe
 - Supervizija (B52)
 - Zadovoljene potrebe (A38)
 - Izobraževanja (E4)

POMOČ STANOVALCEM PRI SPREJEMANJU SMRTI

1. Pomoč s pogovorom
 - Pogovor (D43) (E36) (G30) (K29b)
 - Na voljo za pogovor (C34)
 - Strokovni paliativni sestanki (C35)
 - Pogovor o umiraju (C36a)
 - Pogovor o oskrbi (C36b)
 - Pogovor o spremljanju (C36c)
 - Dajanje smisla (B42)
 - Dajanje upanja (B43)
 - Izjemoma, v primeru želje (A30)
 - Omembe smrti stanovalcev (I29)
 - Lepo sporočanje smrti (I30)
 - Zaposleni na voljo za pogovor (I31)
2. Poskus približanja teme smrti
 - Ob smrti stanovalca položijo cvetje na mesto v jedilnici (A27)
 - Nesprejetje med stanovalci (A28)
3. Pomoč s tolažbo
 - Informacije o napredovanju medicine in blaženju bolečin (A31)
4. Pomoč
 - Uporaba poklica (B30) (B45)
 - Uporaba osebnih vrednot (B31)
 - Aktivnosti in družabništvo (B46)
 - Podpora (B47)
 - Pripravljenost pomoči zaposlenih (H53) (H55)
 - Lajšanje poslavljanja (B28)
 - Razbremenitev (B29)
 - Dober odnos z zaposlenimi (H54)

- Nič (K29c)
- 5. Zmožnosti zaposlenih
 - Individualen pristop zaposlenih (B49)
- 6. Duševna podpora
 - Vživljanje v človeka (B44)
- 7. Duhovna podpora
 - Poslovitev pri sveti maši (D44)
 - Ureditev domske molilnice (D45)
 - Kapela za poslovitev (G27) (I40) (J63) (K29a)
 - Sveta maša (G28) (I42)
 - Duhovnik za pogovor (G29)
 - Osebna imena na križih (I41)
- 8. Predavanja
 - Predavanja (H56a) (I43a)
 - Ne rabi predavanj (H56b) (I43b)
- 9. Potrebe
 - Nima potrebe po pomoči (F28) (H61) (I46) (J61) (K30) (L43)
 - Potreba po pomoči (F35)
 - Nevednost, kaj potrebujejo (F36) (J64) (K27) (L44) (L46) (I47) (G32) (H60)
 - Potreba po palitivni sobi (C41) (A34) (A37) (E41)
 - Bližina in sočutje v času umiranja in staranja (B51)
 - Pogovor (H57) (H59)
 - Duhovno spremljanje (B55)
 - Paliativni tim (E42)
 - Prostor (A36) (D50)
 - Intimne enoposteljne sobe (C42) (A35) (D49)
 - Odlično poskrbljeno (C43)
 - Majhno slovo (H62)
 - Opomin na življenje (H63)
- 10. Nepoznavanje
 - Ne pozna (F29)
 - Možnost poskusa, vendar neuspešnega (H58)
- 11. Mnenje o pomoči stanovalcem
 - Različnost potreb (H64) (J62) (K28) (L45)
 - Potreba zaradi občutka bližine smrti (F32)
 - Potrebe po pogovoru (F33) (I45)
 - Predavanja (I44)
 - Nepoznavanje ljudi med sabo (F30)
 - Ni potrebe (F31)
- 12. Problem pomoči
 - Prezaposlenost zaposlenih (G31)
 - Problem pomanjkanja kadra (G33)

POMOČ ZAPOSLENIM IN STANOVALCEM PRI SPREJEMANJU SMRTI

1. Potrebe
 - Izobraževanja (B53)
 - Izobraževanja o paliativi (D48)
 - Pričevanja (B54)

- Pogovor s strokovnimi ali nestrokovnimi osebami (B56)

9.15.3 Odnosno kodiranje

OBČUTKI OB SMRTI IN UMIRANJU

	ZAPOSLENI	STANOVALCI
Neprijetni občutki	Stiska, Žalost, Prizadetost ob smrti svojcev, Strah, Bolečina in trpljenje ob umiranju	Stiska, Žalost, Prizadetost ob smrti svojcev, Bolečina in trpljenje ob umiranju
Sprejemanje smrti	Lažje sprejetje smrti starih ljudi	Lažje sprejetje smrti starih ljudi Smrt kot del življenja , Smrt kot odrešitev, Nujnost sprejemanja smrti,
Odsotnost strahu		Ni strahu pred smrtjo

SPOPADANJE Z OBČUTKI

	ZAPOSLENI	STANOVALCI
Izobraževanja	Izobraževanja	
Samopomoč	Meditacija , Pomoč preko literature, Gibanje, Sprotno predelovanje čustev	Meditacija, Svoje misli, Nujnost pozitivnega mišljenja,
Pogovor	Pogovor	Pogovor
Prepuščanje	Dopuščanje občutij	Dopuščanje občutij
Sprejemanje	Poskuša sprejeti občutke, Težave v sprejemanju,	Poskuša sprejeti občutke, Neizogibnost smrti, Smrt del življenja
Učenje	Nadgrajevanje odnosa do smrti s pomočjo občutkov	Nadgrajevanje odnosa do smrti s pomočjo občutkov
Odrivanje	Odrivanje občutkov	Odrivanje občutkov

OSEBA, KI POMAGA

	ZAPOSLENI	STANOVALCI
Tim	Sodelavci	
Prijatelj	Prijatelj	
Sam	Osebna rast	Sam, Razmišljanje, Želja po neobremenjevanju, Nikoli iskala pomoči
Družina		Družina, Mož, Hči in sin
Vera	Župnik	Uporaba vere

VPLIV DOMA NA DOJEMANJE SMRTI

	ZAPOSLENI	STANOVALCI
Učenje	Strah pred bolečinami, ne pred smrtjo, Učenje prek drugih izkušenj, Pomembnost pogovorov	
Preobrat v dojetanju	Smrt kot zaključek	Sprememba dojetanja smrti, Sprejetje umiranja, Smrt kot odrešitev
Pomen odnosov	Teža nerazčiščenih odnosov	
Ocena vpliva	Velik vpliv	Je vpliv, Ni vpliva
Spoznanja	Oblikovanja odgovorov, Vprašanja smiselnosti, Zavedanje (ne)pomembnosti obremenjevanja,	Občutek starosti, Bližina smrti, Želja po hitri smrti, Strah pred trpljenjem pri umiranju, Nepravičnost umiranja
Sprejemanje	Umiranje del življenja, Omejeno trajanje življenja, Smrt kot odrešitev	Boljše sprejemanje smrti
Nevplivanje		Brez predsodkov do domov, Ne vpliva,

		Ni strah smrti, Nima stika z ljudmi
Mnenje o vplivu doma pri stanovalcih		Občutek bližine smrti, Povečan strah in odpor, Slab vpliv slabega stanja ljudi Odsotnost strahu izven doma, Dvomi o pozitivnosti doma
Vplivanje med sostanovalci		Nalezljivost slabe volje Pogosto videnje trpljenja, Želja po vitalnejših stanovalcih

ODNOS ZAPOSLENIH DO UMIRANJA STANOVALCEV

	ZAPOSLENI	STANOVALCI
Neprijetni občutki	Žalost ob verjetnosti izgube, Težko opazovati trpljenje, Stiska ob umiranju bližnjih stanovalcev	
Dojemanje smrti kot dobro	Smrt kot odrešitev, Konec trpljenja	
Sprejemanje	Umiranje del življenja, Sprejetje neizbežnosti smrti	Sprejemanje smrti, Zavedanje pomembnosti spremljanja
Žalovanje	Umik	
Mnenje o odnosu zaposlenih do umiranja stanovalcev	Odvisnost osebnih odnosov, Različni odzivi, Prizadetost Rutinski odnos zaradi okoliščin, Enotnost občutkov zaposlenih,	Odvisnost osebnih odnosov, Različni odzivi, Prizadetost, Rutinski odnos zaradi okoliščin, Stiska ob umiranju ožjih oskrbovancev, Nujnost profesionalnih odnosov, Skrivanje čustev pred stanovalci, Strah nekaterih, Neizogibnost stisk, Nima izkušenj, Pripravljenost večine na pogovor, Vseeno jim je

POGOVOR O SMRTI MED ZAPOSLENIMI IN MED STANOVALCI

	ZAPOSLENI	STANOVALCI
Problem pogovorov	Zaprto vase Občasni pogovori, Odklanjanje pogovorov, Površinski pogovori, Neiskrenost pogovorov, Pomanjkanje časa in kadra, Tabu tema,	Zaprto vase, Se ne pogovarjajo, Izogibanje pogovorov, Se ne poslušajo, Se ne zanimajo za druge, Problemi ljudi
Čas pogovorov	Ob predaji službe, Pogovor na izobraževanjih, Ob smrti stanovalcev, Timski sestanki	Mimobežne omembe smrti, Kratki pogovori o življenju umrlih, Tolažba gospoda

ODZIV STANOVALCEV NA SMRT

	ZAPOSLENI	STANOVALCI
Mnenje o odzivu stanovalcev na smrt	Strah, Žalost, Apatija, Vidnosti strahu med epidemijo, Nejevoljnost, Težko sprijaznjenje, Ne pozna, Tabu tema, Tihi pogovori, Ignoriranje smrti, Lahko sprejemanje smrti, Prizemljeno razmišljanje o smrti, Smrt del življenja, Vdanost v usodo, Občutek, da jih ne gane	Strah, Drugačen pogled na smrt
Neprijetni občutki		Noče videti znancev umirati, Noče videti umiranja

POMOČ STANOVALCEM PRI SPREJEMANJU SMRTI

	ZAPOSLENI	STANOVALCI
Pomoč s pogovorom	Pogovor , Na voljo za pogovor, Dajanje smisla, upanja, Izjemoma, v primeru želje	Pogovor , Zaposleni na voljo za pogovor Lepo sporočanje smrti,
Pomoč	Uporaba poklica, Uporaba osebnih vrednot, Družabništvo, Podpora, Lajšanje poslavljanja, Razbremenitev,	Dober odnos z zaposlenimi, Nič
Duhovna podpora	Poslovitev pri sveti maši,	Kapela za poslovitev, Sveta maša, Duhovnik za pogovor, Osebna imena na križih
Predavanja		Predavanja, Ne rabi predavanj
Potrebe	Potreba po paliativni sobi, Bližina in sočutje v času umiranja in staranja, Duhovno spremljanje, Paliativni tim, Prostor, Intimne enoposteljne sobe, Odlično poskrbljeno	Nima potrebe po pomoči, Nevednosti, kaj potrebujejo, Pogovor, Majhno slovo
Mnenje o pomoči stanovalcem		Različnost potreb, Potreba po pogovoru, Predavanja, Ni potrebe

